

№1 (13) 2020

НАВРУСТА

Маҷаллаи тарҷумонҳои ҷавон

НАВРУСТА

№1 (13) 2020

**Маҷаллаи тарҷумонҳои
ҷавони Донишгоҳи давлатии
омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айни**

**САРМУҲАРРИР:
Ҷобир МАРДОНЗОДА**

**КОТИБИ МАСЪУЛ:
Хуршед ЭҲСОН**

**ҲУРУФЧИН:
Ҳаётулло МУЌЕБУЛЛОЕВ**

**ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Нуъмонҷон ҒАФФОРӢ
ректори ДДОТ
ба номи С. Айни**

**Абдуҷаббори СУРУШ
узви Иттифоқи нависандагон**

**Самиддин ҚОМАТОВ
мудири кафедраи
забони англисӣ**

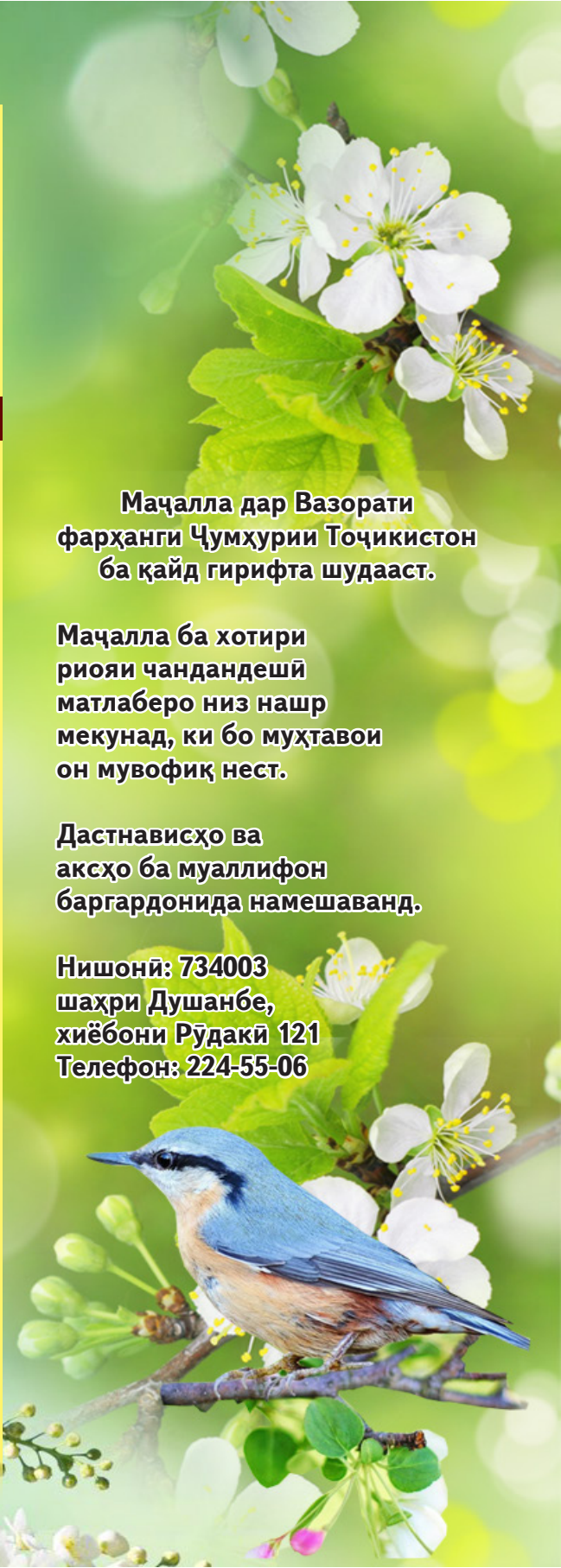
**Соқичон СУЛТОНОВ
мудири кафедраи
забони фаронсавӣ**

**Маҷалла дар Вазорати
фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон
ба қайд гирифта шудааст.**

**Маҷалла ба хотири
риояи чандандешӣ
матлаbero низ нашр
мекунад, ки бо муҳтавои
он мувофиқ нест.**

**Дастнависҳо ва
аксҳо ба муаллифон
баргардонида намешаванд.**

**Нишони: 734003
шаҳри Душанбе,
хиёбони Рӯдакӣ 121
Телефон: 224-55-06**

Мундарица

■ ТАҲҚИҚ ВА ТАҲЛИЛ

- 4 Нақш ва ҷойгоҳи вожаҳои нав (неологизмҳо) дар забони тоҷикӣ ва англисӣ
- 12 Маъруфтарин наққошиҳои ҷаҳон

■ СУҲБАТИ ИХТИСОСӢ

- 20 Азим АМИНОВ: Тарҷума ҳам эҷод аст

■ ПАҲНОИ НАЗАР

- 24 Муаррифӣ ва тарҷумаи як шеърӣ машҳур

■ ҚИССАҲОИ ДИЛАНГЕЗ

- 34 Одамон бо чӣ зинда ҳастанд?
- 46 Марги Иван Илич
- 110 Пётр ва Феврония
- 00 Йилдиз ситора аст

■ АФСОНАҲОИ ҶАҲОН

- 00 Падару модар дар кучоянд?
- 00 Харгӯш ва Рӯбоҳ
- 00 Тим ва Том
- 00 Ҳеҷон танбал
- 00 Саргузашти Пепеи доно
- 00 Маслиҳати хар
- 00 Духтари хуб ва духтари бад

■ МАКТАБИ ТАРҶУМА

- 000 Ҳикояҳои Виктор Ҳуго

НАҚШ ВА ҶОЙГОҲИ ВОЖАҲОИ НАВ (НЕОЛОГИЗМҲО) ДАР ЗАБОНИ ТОҶИКӢ ВА АНГЛИСӢ

Афзалшоҳ УСМОНОВ,
донишҷӯи соли 2-юми
факултети забони англисӣ

Дар илми забоншиносии имрӯзаи тоҷик барои ташхиси калимаҳои нави забон корбурди ду истилоҳ маълум шудааст: неологизмҳо ва вожагузинӣ. Неологизмҳо маънии калимаҳо ё таркиби калимаҳоро ифода мекунад, ки дар замони муайяни таърихи дар забон пайдо шуда ва ё гоҳе дар матне ва гуфторе истифода шудаанд. Масалан, калимаҳои даҳяк, қизилбош, стахановчӣ, сафедҷомагон, зарбдор ва монанди онҳо маънои замони таърихӣ дорад [6,33].

Неологизмҳо калимаҳои дар хотири як насл нигоҳдошташударо низ мегиранд. Масалан, насли замони Шӯравӣ калимаҳои зиёдеро дар ёд дорад, ки ҷавонони насли нав аз онҳо умуман хабар надоранд. Истилоҳи вожагузинӣ мафҳуми тозаест, ки дар забоншиносии Эрони имрӯза истифода мешавад. Вай дар шакли вожагони интиҳобӣ ё интиҳоби вожагон истифода мешавад. Дар ҷараёни қабули вожагони нав ва усули онро дар назар дорад. Дар таҳқиқи адабии муосири Эрон муодили мафҳуми англисӣ дикшонро (dicton) мешиносанд, ки “ибораат аст аз гузинуш ва ба коргирии вожагони муносиб дар асари адабӣ” [2,14]. Аз ин мавқеъ “вожагузинӣ усул андар пояи ду меъёр анҷом мепазирад: 1. Таносуб бо мазмун, мавзӯ, ҷазо ва назари он. 2. Танаввуъ ба манзури ҳифзу тақвияти ангежа ва алоқа дар муҳотаб” [2,140]. Талаби таносуб ин аст, ки “то он ҳангоме ки далели кофӣ ва мантиқӣ ҷиҳати баҳрагирӣ аз вожаи номаънус ва ғайримаъмул вуҷуд надошта бошад, бояд аз вожагон ва ибороти ошно ва маъмул баҳра бурд” [2,14]. Бояд гуфт, ки ин маъно дар вазъияти забони имрӯзаи тоҷик хело муҳим мебошад. Гуфтугӯҳо дар бораи калимаи ношно ва бегонаро ба кор бурдан имрӯз хеле зиёд шудааст. Ин ду сабаб дорад:

якум, дар замони шӯравӣ истифода аз осори гузаштаи забони мо як андоза маҳдуд шуд, мардум осори гузаштаи бо ҳуруфи арабӣ навиштаро хонда натавонистаанд, миқдори китобҳои қадима камёб гардид. Дар бисёр маврид истилоҳот ва калимаҳои машҳуру маълум аз ёдҳо фаромӯш шудаанд ва имрӯз, вақте онҳоро кор мефармоянд, ба назар ношинос мерасанд ва сабаби эътироз мегарданд. Инчунин, дар замони шӯравӣ робита бо ҳамзамонони Эрону Афғонистон ҳам маҳдуд ва дар марҳалаҳои ҳам қатъ гардида буд. Дар ин кишварҳо як қатор калимаҳои қадима ва иқтибосӣ аз забонҳои дигар паҳн шуданд, ки қисме аз онҳо дар фарҳанги муштаракӣ мо ба осонӣ роҳ ёфта метавонанд. Қабул ва истиқболи калимаву таркибҳои нав кори нозукест ва ба он боэҳтиёт бояд муомила кард. Масалан, дар замони шӯравӣ мо калимаи самолётро кор мефармудем. Дар охири аҳди шӯравӣ Кумитаи истилоҳот ба ҷои он калимаи “тайёра”-ро ба майдони истифода баровард. Ҳоло он ки ҳанӯз дар солҳои 30-юми асри XX калимаи тоҷикии “ҳавопаймо” дар забони мо маълум буд, ки нисбат ба “тайёра”-и арабӣ беҳтар аст. Ҳамин чизро дар нисбати калимаи “билет” гуфтан мумкин аст, ки ба ҷои он калима лаҳҷагии “чипта”-и камистеъмолро ворид кардем. Калимаи билет аз забони ғайр ворид шуда бошад ҳам, пазириши он дар забони тоҷикӣ муносибат ба назар мерасад ва дар Эрон ва Афғонистон ҳам ба кор меравад. Қабули калимаи бегона дар забон, ҷаҳор сатҳи пазириш дошта метавонад: сатҳи расмӣ, ғайрирасмӣ, гуфтугӯӣ ё муҳовара ва бозорӣ. Корбурд ва дарёфти калима мувофиқи ин ҷаҳор сатҳ хело муҳим аст. Истифодаи онҳо ба сатҳи фарҳангӣ ва маълумоту дониши нависанда ва гӯянда далолат мекунад. Сатҳи истифодаи вожагон ба сатҳи донишу фарҳангӣ шахс далолат мекунад [2;88].

Миқдори неологизмҳо дар забон сол аз сол зиёд мегардад. Вай ба фаъол будани забон дар сатҳи давлатии миллӣ, илмӣ, муносибат ва равобитӣ хориҷӣ дар соҳаи фарҳангу илм вобастагии

калон дорад. Дар забонҳои фаъл истифодаи истиқболи нав ба ҳазор ва аз он зиёд калима расида метавонад. Вуруди неологизмҳо (наввожаҳо) ба забон натиҷаи талаботи иҷтимоӣ, илмӣ ва фарҳангӣ мебошад.

Ҷамъият номгузориҳои ҳар як чизи навро муқофиқи талаботи замон бо вожагони нав ба нав муносиб медонад. Илова бар ин, дар ҳамаи забонҳои олам вожагони нав хело зиёданд ва ҳатто серистиёмол мебошанд. Бояд гуфт, ки ҳар як забон аз рӯи марҳалаҳои таърихии худ вожагузинии муносибро доро мебошад.

Аз ин рӯ, якчанд калимаи нав аз забони англисӣ ба забони модарии мо ворид шудааст ва истифода мешавад. Масалан, test, interview, motivation, type, computer, tittle, copy, dictation, topic, printed, management, energy, text, park, picnic, picture ва ба амсоли инҳо. Ҳамаи ин вожагони нав дар забони адабии мо серистеёмол буда, дар раванди ҳуҷҷатнигорӣ илмӣ ва техникӣ мавриди истифода қарор мегирад. Ҳамаи ин неологизмҳои дар боло зикр шуда неологизмҳои маъмул буда, ҳамагӯза дар фаъолияти нутқи инсон истифода мешавад ва одамон ба таври васеъ корбурд мекунанд.

Тағйирёбии таркиби луғавӣ яке аз хусусиятҳои муҳим барои ҳар як забон ҳисоб меёбад. Забон чун шакли тимсолии афкор ва воситаи муҳимтарини алоқаи миёни одамон баробар бо инкишофи ҷамъияти инсонӣ тағйиру таҳаввул мекунад. Аз ҷумла, забони тоҷикии муосир ҳам, ки аз сарчашмаи ғанию қадимии забон ва адабиёти классикии форсу тоҷик баҳраманд аст, дар қатори забонҳои қадиму ғании дунё ба шумор рафта, бо қановату захираи бузурги луғавии худ ниёз ба такмилу тағйир ва интиҳобу қабули вожаҳои наву тозаро дорад. Дар оғози асри бистум дар кишварҳои Аврупову Осиё тағйироту таҳаввулоти ҷиддие ба амал омаданд ва ин ҳодиса нақши муассире дар фарҳангу маънавиёти мардуми тоҷик, аз ҷумла дар раванди таҳаввули забони адабии

тоҷик низ гузоштанд.

Алалхусус таҳаввулоти иҷтимоӣ ва фарҳангие, ки дар солҳои ҳафтодому ҳаштодум ва навадومي қарни бистум дар рузгори халқи тоҷик ба вуқӯъ пайвастанд, дар забони адабии тоҷик ва адабиёти он низ бетаъсир намондаанд. Дар ин солҳо адабиёти тоҷик ба мазмуну шакли худ тағйироти сифатан нава ворид намуд, ки яке аз муҳимтирини ин тағйирот ба забони адабии тоҷик ворид гардидани теъдоди зиёди калимаву таъбироти нава (неологизмҳо) ва вожаҳои муродифмаъно (синонимҳо) мебошанд.

Маълум аст, ки дар тӯли мавҷудияти давлати Шӯравӣ забоншиносии тоҷик дар таърих ба забоншиносии русию аврупоӣ дар ҳалли масъалаҳои зиёди дастур (грамматика), лексикология ва луғатнигорӣ, дастовардҳои бузургеро ноил гардида буд ва ҳанӯз аз солҳои 40 -уми қарни гузашта ба тӯфайли осори донишмандоне чун Л. Бузургзода, А. Мирзоев, Б. Ниёзмӯҳаммадов, Д. Тоҷиев, А. Каримов, М. Фозилов, Н. Маъсумӣ, В. С. Растаргуева мактаби бузургу тавоноии забоншиносии тоҷик ба камол расид, ки масъалаҳои асосии фонетика, морфология, синтаксис, лексикологияи забони адабии тоҷикро ба миён гузошта, дар ҳаллу фасли онҳо иқдоми муҳим гузошта буд. Минбаъд ҳам дар масъалаҳои муҳими лексика, фразеология, морфология, лексикография ва ғайра бо саъйи шогирдону пайравони мактаби бузурги забоншиносии тоҷик аз қабилҳои Ш. Рустамов, М. Н. Қосимова, А. Л. Хромов, С. Далимов, М. Мӯҳаммадиев, Т. Хаскашов, Х. Маҷидов, Б. Камолиддинов ва дигарон қорҳои пурарзиши илмӣ-тадқиқотӣ анҷом дода шудаанд.

Бо вуҷуди ин, ҳанӯз масъалаҳои низ мавҷуданд, ки дар забоншиносии муосири тоҷик ҳаллу фасли кофӣ ва вофии худро наёфтаанд ва ё ба таври бояду шояд омӯхта нашудаанд. Яке аз чунин масъалаҳои муҳими забоншиносии тоҷик дар марҳилаи кунун тадқиқу таҳлили баъзе хусусиятҳои лексикиву грамматикӣ ва услуби осори ин ё он адиб, ё ки ягон давраи муайяни осори адабӣ-бадеии асри

XX мебошад. Махсусан, хусусиятҳои забони осори манзум (ба ғайр аз асарҳои илмӣ А. Абдулқодиров оид ба забон ва услуби назми Мирзо Турсунзода) то ҳол мавриди тадқиқи ҳартарафа қарор нагирифтааст. Омӯхтану тадқиқу таҳлил кардани вожагиҳои луғавии асарҳои манзум адабиёти муосир дар муайян кардани инкишофу такомули таркиби луғавии забон муҳим аст. Дар масъалаи тасдиқи синонимҳои забони тоҷикӣ хидмати М. Муҳаммадиев, ки солҳои тӯлони фаъолияти илмӣ хешро дар тасдиқи ин масъалаи муҳими забоншиносии тоҷик сарф кардааст, хеле бузург аст. Яке аз нахустин асарҳои М. Муҳаммадиев дар таҳқиқи синонимҳо китоби ӯ «Синонимҳо дар забони адабии тоҷик» мебошад, ки соли 1962 ба таърифи расидааст (71). Минбаъд асарҳои дигари ӯ дар масъалаи тасдиқи силсилаи синонимӣ ва синонимҳои услубӣ низ рӯи чопро диданд (7,74). Яке аз хидматҳои бузурги дигари М. Муҳаммадиев дар тасдиқи синонимҳо таҳияи луғати синонимҳои забони тоҷикӣ, ки бори нахуст соли 1975 дар нақли мухтасар ва соли 1985 бо такмилу иловаҳо чоп шудааст [7,77].

Бояд гуфт, ки дар омӯзиши синонимҳои забони тоҷикӣ ва қиёси онҳо бо муродифоти русӣ саҳми мураттибони «Луғати мухтасари русӣ тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русии синонимҳо» (59) низ кам нест ва ин асар ҳам иқдоми муҳимме дар тасдиқи синонимҳои забони тоҷикӣ мебошад.

Масъалаҳои таҳдиди синонимҳо дар асару мақолаҳои забоншиносони тоҷик аз қабилҳои Р. Ғаффоров, С. Аминов, Ш. Кабиров [6,56,34] ва дигарон низ мавриди баҳси арзишманди илмӣ қарор гирифтааст.

Гуфтан бамаврид аст, ки дар масъалаи тасдиқи неологизмҳои забони тоҷикӣ вазъият дигаргунтар аст ва тадқиқот дар ин мавзӯ нисбат ба забоншиносони рус хеле кам ва ангуштшумор ба назар мерасад. Дар ин мавзӯ алҳол навиштаҳои З. Шарифова (137), Ғ. Ҷураев, С. Фатхуллоев (132) иқдоми нахустин буда, тадқиқоти

алоҳидаи монографӣ ҳанӯз ба вучуд наомадааст. Дар бораи синонимия ва неологизмҳои забони асарҳои адибони тоҷик ҳам то ҳол асари алоҳидае таълиф нашудааст. Зикри ин нуқта бамаврид аст, ки аз маҷмӯи масъалаҳои забоншиносии тоҷик фақат масъалаи омӯхтани забон ва услуби нависандагони алоҳида нисбатан ривочи бештар ёфта, теъдоде аз забоншиносони мо чун Х. Ҳусейнов (131), Б. Камолиддинов (58), Р. Фафоров (47), Т. Шокиров (139), А. Абдулқодиров) (28) дар асарҳои монографии худ масъалаи забон ва услуби адибони тоҷик С. Айнӣ, Ҳаким Карим, Раҳим Ҷалил, Фазлиддин Муҳаммадиев, Мирзо Турсунзодаро матраҳ намуда, зимни тадқиқи мавзӯ дар атрофи синонимҳо ва неологизмҳо низ таваққуф кардаанд. Дар бораи синонимҳо ва неологизмҳои осори Саъдӣ забоншиносии тоҷик С. Ҳошимов ва ғазалиёти Саной Мухторов низ зимни таҳқиқи лексикаи осори ин адибон изҳори мулоҳиза намудаанд [2,69].

Чунон ки мебинем, омӯзиши чиҳатҳои забонии осори адибони гузаштаву муосири тоҷик ва аз он ҷумла муродифоту неологизмҳои забони асарҳои адибон дар марҳалаҳои гуногуни инкишофи адабиёти тоҷик, ҳанӯз ба таври бояду шояд анҷом наёфтааст. Теъдоде аз забоншиносони мо зимни баррасии забон ва услуби асарҳои ин ё он шоиру нависанда ё таҳқиқи лексикаи осори ӯ дар омади гап дар масъалаи муродифот ва неологизмҳои забони асарҳои адибӣ мавриди таҳқиқи худро мухтасаран таваққуф намудаанд.

Дар забоншиносии тоҷик ҳанӯз масъалаи неологизмҳои забони ашъори ягон шоири муосири тоҷик мавриди тадқиқоти алоҳидаи илмӣ қарор дода нашудааст, дар ҳоле ки адабиёти форсу тоҷик аз замони гузашта то имрӯз яке аз маъазҳои асосии забони адабии муосир ҳисоб меёбад. Таъкид кардан бамаврид аст, ки бо вучуди офарида шудани намунаҳои барҷастаи осори адабии насрӣ чун «Сиёсатнома» - и Низомулмулк, «Насиҳатнома» - и Унсуролмаолии Кайковус, «Гулистон» - и Саъдӣ, «Баҳористон» - и Ҷомӣ ва

амсоли инҳо асос ва пояи адабиёти форсу тоҷик ҳамеша бар шеър бунёд ёфта буд ва дар замони муосир ҳам асоси адабиёти моро асарҳои манзум ташкил медиҳанд, ки яке аз сарчашмаҳои муҳими вуруди неологизмҳо дар забони адабии муосир ва ба ин васила инкишофу ғанӣ шудани он ҳисоб меёбанд.

Адабиёт:

1. Аралов, А.М. О широкозначности как лексико-грамматической категории / А.М. Аралов // Функциональный и методический аспекты изучения иностранных языков. – М., 1993. – С. 24-35.

2. Арбекова, Т.И. Лексикология английского языка (практический курс): учебное пособие / Т.И. Арбекова. – М.: Высшая школа, 1977. – 240 с. – С. 38-51

3. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учебное пособие / И.В. Арнольд. – изд. 3-е – М.: Высшая школа, 1986. – 286 с.

4. Allen Cynthia L. Old English and the syntactician: Some remarks and a syntactician's guide to edition of the works Ælfric // Evidence for Old English: Material and theoretical bases for reconstruction / Ed. By Fran Colman. – Edinburgh: Donald, 1992 / - P / 1-19 /

5. Barber C.L. The English language: A historical introduction. - Cambridge; New York; Melbourne: Cambridge university press, 2000. – 299 p.

6. Baugh A.C. A history of the English language. 2-nd. New York, 1963. - 506 p.

МАШҲУРТАРИН НАҚҚОШИҲОИ ҶАҲОН

То ба имрӯз миллионҳо наққошии маъруф ва зебо кашида шуда ва дар галерияҳо ва музейҳои мухталиф ба намоиш гузошта шудааст. Наққошон ҳунаромандони бисёр боистеъдоде ҳастанд, ки метавонанд кулли дунёро дар як ҷаҳорчӯба ба тасвир бикашанд ва андешаҳои мухталифиро ба бинанда бирасонанд. Наққошӣ аз давраи бостон вучуд доштааст ва чизе, ки имрӯз беш аз пеш наққоширо дар гузашта ҳаяҷонангезтар мекунад, ин аст, ки чи гуна наққошон дар гузашта бе доштани абзори имрӯзӣ метавонистанд чизҳои зиёдеро ба шакли бисёр зебо ба тасвир бикашанд. Мо дар ин матлаб машҳуртарин наққошиҳои ҷаҳонро муаррифӣ мекунем ва меғӯем ин шоҳкорҳои ҳунари дар қучо нигоҳ дошта мешаванд.

1. Монализа (Mona Lisa)

Наққошии маъруфи Монализа ниёз ба муаррифӣ надорад. Тасвири занест, ки тавассути ҳунарманди

италияӣ Леонардо Давинчӣ кашида шудааст ва шояд битавон онро машхуртарин наққошии ҷаҳон номид. Монализа тасвирест, ки беш аз ҳар наққошии дигар дар бораи он навиштаанд ва ҳамчунин яке аз пурбиндатарин наққошиҳои ҷаҳон низ ба шумор меравад. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи наққошии Монализа вучуд дорад:

* Он гуна ки гуфта мешавад наққошии Монализа мутааллиқ ба Лиза Герардинӣ аст. Ӯ ҳамсари фарде ба номи Франческо дел Чокондо будааст. Ин наққошӣ байни солҳои 1503 ва 1506 кашида шудааст.

* Ин наққошӣ тавассути Франсеси аввал, подшоҳи Фаронса, харидорӣ шуд ва имрӯз ҳам ба ин кишвар тааллуқ до-

рад.

* Монализа аз соли 1797 дар музейи Луври Париж ниҳаҳдорӣ мешавад. Солона шаш миллион нафар ба ин музей меоянд, то ин наққошии зебо ва пурмоҷароро бинанд.

2. Шаби пурситора (Starry night)

Наққошии “Шаби пурситора” асари Винсент Ван Гог яке дигар аз наққошиҳои пуртарафдор ва машхури ҷаҳон аст. Агарчи Ван Гог низ наққошиҳои зиёди дигар ҳам кашидааст, вале дар ин миён наққошии “Шаби пурситора” аз маҳбубияти болотаре бархӯрдор аст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Ин наққошӣ дар соли

1889 кашида шуда ва тасвире аз манзарае, ки ӯ аз панҷараи утоқаш дар озоишгоҳи шаҳри Сен-Реми-де-Прованс меидааст, мебошад. Ба ин наққошӣ тасаввурот ва тахайюлотҳои Ван Гог низ изофа шудааст. Ӯ ин наққоширо ба шакли зеҳнӣ кашидааст.

* Наққошии “Шаби пурситора” аз соли 1941 дар Музеи ҳунароҳои муосири шаҳри Нью-Йорк ба намоиш гузошта шудааст.

* Венсент Ван Гог аз сабаки хосе дар наққошӣ истифода мекард ва беш аз 2100 асари ҳунароӣ ба анҷом расонидааст, ки ин наққошиҳо талабгори зиёде низ доштаанд. Ӯ ҷумлаи маъруфе дорад, ки мегӯяд: “Наққошон табиятро мефаҳманд ва онро дӯст медоранд. Онҳо ба мо диданро меомӯзанд.”

3. Шои охир (The last supper)

“Шои охир” яке дигар аз шоҳкорҳои ҳунарии Леонардо Давинчӣ аст, ки аз ҷумлаи машҳуртарин наққошиҳои қарни 15 аст. Ҳарчанд ин наққошӣ

мисли дигар наққошиҳои маъруф шудааст, аммо дар ҳеҷ музей қарор нагирифтааст. Чаро ки дар рӯи девори ҳуҷраи ғизохӯрии каласи Санта-Мария-делле-Гратсии шаҳри Мелан кашида шудааст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вуҷуд дорад:

* Ин наққошӣ дар асл охири шои Масеҳро дар қанори пайравонаш нишон медиҳад.

* Давинчӣ саҳнаеро тасвир кардааст, ки дар он Масеҳ ба пайравонаш гуфта буд, ки яке аз онҳо меҳода ба ӯ хиёнат кунад. Дар тасвир 12 нафар аз муридони Исои Масеҳ гирди мизи шои нишастаанд.

* Имрӯз аз наққошии аслии чизи зиёде боқӣ намондааст, ки далели аслии он метавонад осебҳои табиӣ ва методи ба қор рафта дар тарроҳии он бошад.

* Бозсозии рӯи он сурат

гирифтааст, то тасвири аввал ба рӯи ин девор бозгардад. Охирин бор ин бозсозиҳо дар соли 1999 анҷом шудааст.

4. Герника (Guernica)

Наққошии машҳури “Герника” дар соли 1937 тавассути Пабло Пикассо кашида шудааст ва бомбборони деҳкадаи Герникаро тавассути бомбафканҳои Олмон дар вақти ҷанги дохилии Испания нишон медиҳад. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Ин наққошӣ дар ибтидо тавассути давлати Испания ҳамчун тасвире аз ранҷи ҷанг муаррифӣ гардид, аммо баъдҳо ба намоде барои сулҳ табдил шуд.

* Пабло Пикассо ин наққоширо бештар бо рангҳои хокистарӣ, сиёҳ ва сафед кашидааст. Герника ҳамчун яке аз

олитарин наққошиҳои зидди ҷанги ҷаҳон шинохта шудааст.

* Ин наққошӣ ҳашм, ошӯб ва ранҷи мардумро нишон медиҳад.

* Ин наққошӣ ба таври доимӣ дар Музеи ҳунари Софияи Испания ба намоиш гузашта шудааст.

5. Офариниши Одам (The creation of Adam)

Наққошии маъруфи “Офариниши Одам” тавассути Микеланҷело байни солҳои 1508 ва 1512 кашида шудааст. Наққошии аслии он ба рӯи сақфи калисои Сикстини шаҳри Ватикан қарор гирифтааст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Ин наққошӣ ҳамон гуна, ки аз номаш ҳам пайдост, саъй дар ба тасвир кашидани аввалин инсон ё ҳазрати Одамро дорад ва достони хилқа-

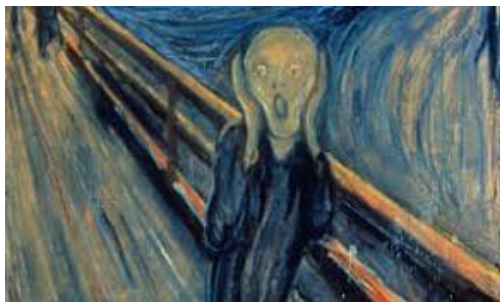
ти одамро бар асоси китоби “Офариниш” нишон медиҳад.

* Ламси дасти Одам ва Худо дар ин тасвир нишондиҳандаи инсоният аст.

* “Офарини Одам” яке аз динитарин наққошиҳои ҷаҳон аст, ки дар канори наққошии “Шоми охир”-и Леонардо Давинчӣ қарор мегирад.

* Ин наққошӣ яке аз нух тасвирест, ки дар китоби “Офариниш” ҷой дода шудааст.

6. Фарёд (The scream)

Ин наққошӣ тавассути ҳунарманди норвегияӣ Эдвард Монк дар соли 1893 кашида шудааст. Эдвард яке аз машҳуртарин наққошони давраи худ буд. Ӯ фақат аз ранги равшан ва постел барои кашидани ин наққошӣ истифода кардааст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Ин наққошӣ ба гуфтаи наққош фарёди табиатро нишон медиҳад. Абрҳо ба ранги сурх ва норанҷӣ кашида шудааст ва рангҳо дар он фарёд мекашанд.

* Ӯ дар бораи идеяи ин наққошӣ гуфтааст, рӯзе, ки ба рӯи як пуле қадам мезадааст ва хуршед дар ҳоли ғуруб кардан буда ва осмон сурх будааст, ӯ дар ин саҳна истода ва эҳсос кардааст фарёде аз дили табиат шунидааст. Ин фарёд сабаб шудааст, то ӯ тасмим бигирад чунин саҳнаеро ба тасвир бикашад.

* Наққошии “Фарёд” аз ҷумлаи наққошиҳои машҳуре аст, ки борҳо дар маърази дуздӣ ва рабуда шудан қарор гирифтааст. Як нусха аз ин наққошӣ аз Галерияи миллии шаҳри Осло дар соли 2004 дуздида шуд, аммо чанд моҳ баъд тавони-станд онро бозгардонанд.

* Барои ёфтани ин наққошӣ ҷоиҳои 2 миллион крон дар назар гирифта шуда буд.

7. Мондагории ҳофиза (The persistence of memory)

Ин шоҳкори ҳунари аса-ри Салвадор Далӣ аст, ки дар

соли 1931 кашида шудааст. Ин наққошӣ илова бар ин ки яке аз олитарин осори ҳунарист, метавон гуфт яке аз машҳуртарин наққошиҳои ҷаҳон низ мебошад. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Идеяи аслии ин наққошӣ ин аст, ки сабаб шавад мардум ба равиши худашон дар зиндагӣ фикр кунанд ва ҳамчунин замонашонро бигзаронанд.

* Ҳамчунин бархе муътақиданд дар ин наққошӣ аз теорияи нисбияти Энштейн илҳом гирифта шудааст.

* Ин наққошӣ аз соли 1934 дар Музеи ҳунармандони шаҳри Нью-Йорк ба намоиш гузошта шудааст.

* Ин наққоширо бо номҳои дигаре низ меноманд, ки машҳуртарини онҳо “Соатҳои обшуда” ё “Соатҳои нарм” ҳастанд.

8. Се навозанда (Three musicians)

Наққошии се навозанда дар нигоҳи аввал шабеҳ ба як коллаж аст, аммо дар ҳақиқат як наққошии ранги равшан аст, ки дар соли 1921 тавассути ҳунарманди испаниягӣ

П а б л о Пикассо кашида шудааст. Ч а н д н у к т а и ҷ о л и б дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Пикассо ду наққошии шабеҳ ба ҳам кашидааст, ки ҳар ду бо номи “Се навозанда” шинохташуда ҳастанд.

* Яке аз ин наққошиҳо дар Музеи ҳунари муосири шаҳри Нью-Йорк қарор гирифтааст ва наққошии дигар дар Музеи ҳунари Филадельфия ба намоиш гузошта шудааст.

* Пикассо ин наққоширо дар ҷое дар наздикии шаҳри Париж кашидааст.

9. Духтаре бо гӯшвораи марворид (Girl with a pearl earring)

Ин наққошӣ бо номҳои “Монализаи Ҳолланд” ва “Монализаи Шимол” низ хонда мешавад. Наққошии

машҳури “Духтаре бо гӯшвораи марворид” дар соли 1665 тавассути ҳунарманди ҳолландӣ Ян Вермеер кашида шудааст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вучуд дорад:

* Ин наққошии ранги равшан як духтарро, ки шоле бар сар дорад бо як гӯшвораи марворид нишон медиҳад. Ҳарчанд баъдҳо чанд наққоши дигар нисбат ба навъи гӯшвора шак доштанд ва бовар доштанд он як чизи дигар аст, на марворид.

* Ин наққошӣ аз соли 1902 дар Галерияи Мауритсхёйс дар шаҳри Лоҳаи Ҳолланд ба намоиш гузошта шудааст.

* Нуктаи дигаре, ки дар ин тасвир нофаҳмӣ эҷод кардааст шахсияти духтар аст, чаро ки ӯ дар ҳеч муҳити хоссе касида нашудааст ва либосҳояш нисбат ба даврае, ки тасвир касида шудааст, номутаориф аст, барои ҳамин ҳанӯз натавонистанд бифаҳманд ин тасвир ба кӣ тааллуқ дорад.

* То ба имрӯз ин тасвир илҳомбахши ҳунармандон, нависандагон ва филмсозони зиёде будааст.

10. Модари Вистлер (Whistler's mother)

“Тарҳе аз хокистарӣ ва сиёҳ” ё “Модари наққош”, ки ба истилоҳ ба он “Модари Вистлер” низ гуфта мешавад, яке аз осори наққоши Амрико Ҷеймс

Мак Нейл Вистлер аст, ки дар соли 1871 ва бо ранги равшан кашида шудааст. Чанд нуктаи ҷолиб дар бораи ин наққошӣ вуҷуд дорад:

* Ин наққошӣ дар Музейи Орсои шаҳри Париж ба намоиш гузошта шудааст.

* Дар асл як моделер бояд дар ин сахна менишаст ва ба тасвир кашида мешуд, аммо аз он ҷое ки ӯ таъхир кард, модарӣ наққош ба ҷои ӯ нишаст ва

ин тасвири зебо халқ шуд.

* Наққошии “Модари Вистлер” яке аз машҳуртарин наққошиҳост, ки тавассути як амрикоӣ ва хориҷ аз Амрико кашида шудааст. Ин наққошӣ дар Лондон кашида шудааст.

* Имрӯз ин асарро ҳамчун намоде аз ҳунари муосири Амрико ном мебаранд ва онро “Монализаи Викторияӣ” меноманд.

Азим АМИНОВ: **ТАРҶУМА ҲАМ ЭҶОД АСТ**

**Суҳбати ихтисосӣ бо тарҷумони
варзида, узви Иттифоқи нависандагони
Тоҷикистон, устоди кафедраи адабиёти
ҷаҳони Донишгоҳи славянии Русия ва
Тоҷикистон Азим АМИНОВ**

► Устои гиromӣ! Ҳарчанд дар масири тарҷума корҳои шоистаеро ба сомон расондаед, вале ҷомеаи адабии мо ба таври боиста ва шоиста дар мавриди корҳои шумо иттилоъ надоранд. Шояд ба ин сабаб бошад, ки шумо бештар аз забони тоҷикӣ ба забони русӣ тарҷума мекунад. Лутфан дар бораи фаъолиятҳои адабӣ ва тарҷумониатон ба хоҳири ошноии хонандагони маҷалла бештар маълумот диҳед.

- Фаъолияти тарҷумони ман аслан аз давраи донишҷӯӣ сар шуда буд. Устои зиндаёди ман Воҳид Асрорӣ рӯзе ба ман ва дӯстам Бустон Шукуров (ёдаш ба хайр) супориш доданд, ки чанд зарбулмасалу мақолҳои тоҷикиро ба забони русӣ гардонем. Мо аз китоби Я. Калонтаров истифода бурдем ва он зарбулмасалҳоро, ки муродифашон дар он китоб буданд ёфта, рӯйбардор кардем ва ба устод овардем. Воҳид Асрорӣ моро таъриф карданду гуфтанд, ки мақсади ман санҷидани русидо-

нии шумо буд. Хуб шуд, ки ин китобро пайдо кардед, вале кӯшиш карда, худатон тарҷума кунед. Мо дубора ба кор часпидем ва ин дафъа тарҷумаҳои шогирдонаи худро ба устод пешкаш кардем, ки баъд аз ин фотиҳа дода гуфтанд, ки “Меҳнат кунетон, албатта, тарҷумон шуданатон аз эҳтимол дур нест”. Ин гуфтаҳои устод дар соли 1973 буданд ва аз ҳамон вақт сар карда, кам-кам бо тарҷума машғул шудам. Дуруст гуфтед, ки ман бештар аз тоҷикӣ ба русӣ тарҷума мекунам, вале тарҷумаҳои тоҷикӣ ҳам дорам. То имрӯз, қариб аз ҳамаи шоирони тоҷик шеърхояшонро ба забони русӣ гардондаам. Аксари он тарҷумаҳо таҳтулафз буданд, вале бо мурури замон ман ба тарҷумаи бадеии шеър низ даст задаам.

► Шумо бо ҳадафи хоссе ин шуғлро интиҳоб кардед ва ё дар тақдири худ инро амри тасодуф меҳисобед?

- Аслан, кори тарҷумонӣ низ эҷод аст. Ҳар вақте ки асари ин ё он шоир ва ё нависандаро ба забони дигар бар-

гардон мекунад, хоҳу нохоҳ дар он тарҷума диди шумо, бардоштҳоятон аз зиндагӣ, мутолиаи эҷоди шоиру нави-сандагони дигар низ нақши худро меёбанд. Ман ба кори тарҷумонӣ бо талаби дил ома-даам.

► Шумо, ки осори Умари Хайём, Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Турсунзода, Гулрухсор Сафиева, Саттор Турсун, Сорбон ва дигаронро ба русӣ тарҷума кардаед. Лутфан, бигӯед, ки дар осори адибони тоҷик чи вежагиҳо ва андешаҳои умумибашарие мавҷуд аст, ки барои хонандагони русзабон метавонад ҷолиб ва ҷаззоб бошад?

- Мехостам, ки асарҳои шоирони моро хонандагони рус ҳамон тавре ки дар асл аст, қабул кунанд, яъне фаҳри ман аз шоирони тоҷик маро водор мекард, ки осори беҳтаринашонро дигарон ҳам донанд, хонанд ва лаззат баранд.

- Дар кори тарҷума бештар ба кадом ҷанбаҳо диққат медиҳед? Вижагии тарҷумаҳои шумо дар чист?

- Дар кори тарҷумонӣ фикр мекунам мақсади ҳамаи тарҷумонҳо як аст, яъне ҳама кӯшиш доранд, ки ҳарчанд тарҷума аз нигоҳи теъдоди мисраъҳо метавонад фарқ кунанд, маънӣ ва образҳо андак дигар бошанд, вазн на ҳамеша бо асл як бошад ҳам, ин корро хеле хуб анҷом диҳанд. Ман ҳамеша кӯшиш мекунам, ки мазмуну мундариҷа, кайфияту зарбу оҳанг ва рӯҳу қудрати матни асл дар тарҷума нигоҳ дошта шавад. Дар бораи тарҷумаи бадеӣ як таъбири машҳур ин аст, ки тарҷума гӯё нусхаи хираи пушти қолин аст. Ҳамон сурату гулҳо ва нақшу нигоре, ки дар рӯи қолин аст, вале андак хира. Ин таъбир дуруст аст, вале агар кас дар ду забон балад бошад, ду нозукиҳои ҳар ду забонро донанд, метавонад ба нусхаи асл хеле ва хеле наздик тарҷумаро анҷом диҳад.

- Чӣ чизе як тарҷумонро тарҷумони хуб мекунад? Чӣ чизро дар ин кор дӯст медоред?

- Пеш аз ҳама мутолиаи зиёд аз он адабиёте, ки ба

забони дигар баргардон мекунад. Ҳар чи бештар хондани асарҳои илмӣ соҳаи назарияи тарҷумаи бадеӣ ва муқоисаи тарҷумаҳои пешин метавонад барои тарҷумони навкор роҳи наvero кушояд

► **Ба ҷавононе, ки ме-хоҳанд ба фаъолияти тарҷумонӣ машғул шаванд, чи машварат медиҳед? Корро аз чӣ шурӯъ кунанд ва чӣ гуна идома диҳанд ва ба назари шумо боз кадом китобҳои адабиёти ҷаҳонӣ мавҷуданд, ки бояд ба тоҷикӣ тарҷума шаванд?**

- Оре, тарҷумониро аз тарҷумаи ҳикояҳои хурд, афсонаҳои халқӣ сар кардан ба мақсад мувофиқ аст. Ҳангоми тарҷумаи шеър онро бо оҳанге замзама карда, тарҷума кардан кори тарҷумонро осон мегардонад. Барои

тарҷума он асарҳоро интихоб кардан беҳтар аст, ки онҳо ба дарди миллат даво шуда тавонанд, дар онҳо масъалаву мавзӯҳои матраҳ шуда бошанд, ки мо тоҷикҳо ҷавобашро ҷӯё ҳастем. Масалан, асарҳои Чингиз Айтматов, Расул Ғамзатов, Олжас Сулаймонов ва ғайра. Ҳар шоир ё тарҷумон ҳангоми тарҷума асари муаллифи тарҷумашавандаро ба дараҷаи ҷаҳонбинӣ ва диди худ ё мебардорад ё паст мекунад. Бинобар ин, дар ин кор бисёр эҳтиёт ва масъулияти зиёд зарур аст.

► **Ба хоҳири ин суҳбати самимона аз Шумо сипосгузорем!**

- Ташаккур!

Мусоҳиб: Хуршед Эҳсон

НАВРУСТА

Муаррифӣ ва тарҷумаи як шеъри машҳур

Тарҷумаи ҳар асари бадеӣ, ба вижа шеър (ҳарчанд бархе муҳаққиқон ба тарҷуманопазии шеър таъкид мекунанд), кори бисёр душвор ва пурмасъулият аст. Дар ин кор нақши мутарҷим хеле бузург аст. Масалан, далели машҳур ва маҳбуб шудани тарҷумаи маҷмӯаи “Савтҳои форсӣ” (Персидские мотивы)-и шоири рус Сергей Есенин дар миёни хонандагон тоҷик фақат истеъдоди шоирии Есенин ва маонии амиқ ва зебои ашъораш набуд, балки саҳми тарҷумонҳои ин маҷмӯа устодон Лоик Шералӣ ва Бозор Собир ҳам дар ҳамагонӣ ва пазируфта шудани ин асар бузург аст. Чизе, ки бар зебӣ ва пуртаъсир

Вилл ЦЕНИНГЗ

будани тарҷума меафзояд, дониш, ҷаҳонбинӣ ва доираи луғавии тарҷумон аст. Агарчӣ маънӣ ва мафҳуми шеъре, ки тарҷума мешавад, муҳим аст, аммо нақши мутарҷимро ҳам набояд нодида гирифт. Бинобар ин як матни воҳид аз тарафи як нафар ё чанд нафар метавонад ба шаклҳои гуногун ва баёнҳои мухталиф тарҷума шавад. Ҳолати рӯҳӣ-равонии мутарҷим, муҳит, фазо ва замонии тарҷума дар ин кор бисёр муассир аст. Дар ин шумора, барои намуна,

чанд тарҷумаи шеъри машхуреро меорем, ки дар вақтҳои гуногун бо суратҳои гуногун аз тарафи як нафар тарҷума ва таҳрир шудааст. Дар бархе бандҳо шояд фақат чанд калима ё ибора тағйир ёфта бошанд, аммо ҳамон як ё чанд калима муҳим бометавонанд маъно ва ҳадафро дигаргун кунанд.

Шеъри интихобшуда матни сурудест, ки дар баҳши поёнии филми машҳури “Титаник” истифода шудааст ва яке аз зеботарин ва ошиқонатарин шеърҳои забони англисӣ аст. Ин шеър тавассути Вилл Їенингз (Will Jennings, соли таваллуд: 1944), як таронасарои маъруфи амрикоӣ, навишта шудааст. Оҳанги онро овозхони канадаӣ Селин Мари Клодетт Дион (Céline Marie Claudette Dion, соли таваллуд: 1968) иҷро кардааст. Ин овозхон ба забонҳои англисӣ ва фаронсавӣ суруд хондааст.

Суруди “My heart will go on” дар соли 1998 ҷоизаи Оскарро дар баҳши “Беҳтарин суруд” ба даст овардааст.

Ҳоло ҳамин шеърро дар забони аслӣ ва тарҷума меҳонем:

My heart will go on

*Every night in my dreams
I see you, I feel you
That is how I know you go on.*

*Far across the distance
And spaces between us
You have come to show you go on.*

*Near, far, wherever you are
I believe that the heart does go on
Once more, you opened the door
And you're here in my heart,
And my heart will go on and on.*

*Love can touch us one time
And last for a lifetime
And never let go till we're gone.*

*Love was when I loved you,
One true time I hold to
In my life we'll always go on.*

*Near, far, wherever you are
I believe that the heart does go on
Once more, you opened the door
And you're here in my heart,
And my heart will go on and on.*

*You're here, there's nothing I fear
And I know that my heart will go on.
We'll stay, forever this way
You are safe in my heart
And my heart will go on and on.*

*Ҳар шаб туро дар хобҳоям мебинам,
Эҳсосат мекунам,
Ин гуна медонам,
Ки ту мисли ҳамеша
Маро дӯст медорӣ.*

*Бо пушти сар гузоштани фосилаҳо
Ва фазое, ки миёни мо ҳаст,
Ту омадӣ,
Ки ба ман нишон диҳӣ
Мисли гузашта дӯстам медорӣ.*

*Дур ё наздик,
Ҳар чое, ки бошӣ,
Ман бовар дорам, ки қалбам
Ба дӯст доштанат идома медиҳад.*

*Дубора
Ту дарро боз мекунӣ,
Ва ту инчӯй,
Даруни қалби ман.
Ва қалбам ба дӯст доштанат идома медиҳад.
Ту ро то абад дӯст медорам.*

*Ишқ фақат як дафъа дари моро мекӯбад,
Ва тамоми умр идома пайдо мекунад.
Ва маҳб намешавад,
То замоне, ки мо намемирим.*

*Ман туро дӯст доштам,
Ва ин танҳо ишқи воқеии ҳамаи зиндагиям буд,
Мо якдигарро ҷовидона дӯст медорем.*

*Дур ё наздик,
Ҳар чое, ки ту бошӣ,
Ман бовар дорам,
Ки қалбам ба дӯст доштанат идома медиҳад.*

*Дубора
Ту дарро боз мекунӣ.
Ва ту инчӯй
Даруни қалби ман.
Ва қалбам ба дӯст доштанат идома медиҳад.
Ва ин роҳро то абад хоҳад рафт.*

Ту инҷой,
Ва ман аз ҳеч чизе наметарсам,
Ман медонам,
Ки қалбам туро ҳамеша дӯст хоҳад дошт.

Бар ин эҳсоси мо
Замон таъсире нахоҳад дошт.
Ту ҳамеша дар қалби манӣ.
Ва қалбам ба дӯст доштанат идома медиҳад,
Ва ин роҳро то абад хоҳад рафт,
То абад...

2

Ҳар шаб туро
Дар хобҳоям мебинам,
Эҳсосат мекунам.
Ва ин гуна эҳсос мекунам,
Ки ту
Ҳамчунон мисли гузашта
Маро дӯст медорӣ.

Аз пушти тамоми фосилаҳо
Ва дурии миёни мо,
Омадаӣ,
Ки ба ман инро
Нишон диҳӣ.

Наздик ё дур,
Ҳар чое, ки ҳастӣ,
Ман бовар дорам,
Ки ишқ ҷовидонист.

Ва ту дубора дари маро боз мекунӣ.

*Ва ту инҷо,
Даруни қалбам ҳастӣ.
Ва ман
Туро ҳамеша дӯст хоҳам дошт.*

*Ишқ фақат як бор иттифоқ меуфтад,
Ва тамоми умр идома меёбад.
То замоне,
Ки мо аз дунё меравем.*

*Ман туро дӯст доштам,
Ва ин ишқи ҳамаи зиндагиям буд.
Мо то абад якдигарро
Дӯст хоҳем дошт.*

*Дур ё наздик,
Ҳар чое, ки ҳастӣ,
Ман бовар дорам,
Ки ишқ ҷовидонист.
(Ишқ намиранда аст!)*

*Ва ту дубора
Дари маро боз мекунӣ.
Ва ту инҷой,
Даруни қалбам,
Ва ман туро,
Ҳамеша дӯст хоҳам дошт.*

*Ту инҷой,
Ва ман
Аз ҳеч чизе наметарсам.
Ман медонам,*

Ки туро ҳамеша дӯст хоҳам дошт.

Мо бо ин эҳсосамон

Ҷовидонӣ мешавем.

Ту барои ҳамеша

Дар қалби манӣ.

Ва ман туро

Ҳамеша дӯст хоҳам дошт,

Ҳамеша дӯст хоҳам дошт...

3

Ҳар шаб дар рӯёҳоям

Туро мебинам,

Ва эҳсосат мекунам.

Он тавр аст, ки медонам

Ту чунин мемонӣ.

Фаротар аз фосила

Ва фазоҳои байни мо

Омадаӣ, ки ба ман нишон диҳӣ,

Ки чунин мемонӣ.

Наздик,

Дур,

Ҳар чое, ки ҳастӣ.

Бовар мекунам қалбам ҳамин тавр хоҳад монд.

Як бори дигар

Дарро боз мекунӣ,

Ва дар қалбам ҷой мегирӣ.

Ва қалбам ҳамин тавр хоҳад монд.

(Пур аз ишқ...)

Ишқ метавонад як бор рух диҳад,

*Ва тамоми умр боқӣ бимонад.
Ва то замоне, ки намурдем
Намегузорем ин ишқ бимирад.*

*Ишқи воқеӣ замоне буд,
Ки ман туро дӯст доштам.
Ва туро
Воқеан доштам.*

*Дар зиндагии ман,
Ҳамеша чунин хоҷем монд.*

*Наздик,
Дур,
Ҳар чое, ки ҳастӣ,
Ман бовар дорам,
Ки қалбҳоямон хоҳад тапид.*

*Як бори дигар
Дарро боз мекунӣ,
Ва дар қалбам чой мегирӣ.
Ман бовар дорам,
Ки қалбҳоямон хоҳад тапид.*

*Ту инчо ҳастӣ,
Ва ман ҳеч тарсе надорам.
Ва медонам,
Ки қалбам чунин боқӣ хоҳад монд.*

*Мо ҳамеша чунин мемонем,
Ту дар қалби ман
Дар паноҳ хоҳӣ буд,*

*Ва қалби ман барои ту хоҳад тапид
Ва хоҳад тапид...*

4

*Ҳар шаб дар рӯёҳоям,
Ту ро мебинам
Ва эҳсосат мекунам.
Ва эҳсос мекунам
Ки ту ҳам ҳамин эҳсосро дорӣ.*

*Ҳарчанд дурӣ,
Фосила ва фазо байни мост,
Аммо ту инро нишон додӣ
Ва собит кардӣ.*

*Наздик, дур,
Ҳар чое, ки ҳастӣ,
Ва ман бовар мекунам,
Қалб метавонад барои ин битапад.*

*Як бори дигар дарро боз кун,
Ва дубора дар қалби ман бош.
Ва қалби ман ба ҳаяҷон хоҳад омад.
Ва хушҳол хоҳад шуд.*

*Мо метавонем як бори дигар ошиқ бошем.
Ва ин ишқ метавонад барои ҳамеша бошад.
Ва то замоне, ки намурдем,
Намегузорем бимирад.*

*Ишқ замоне буд, ки ман туро
Дӯст доштам.
Даврони садоқат буд*

*Замоне, ки туро доштам.
Дар зиндагии ман,
Мо ҳамеша хоҳем тапид.*

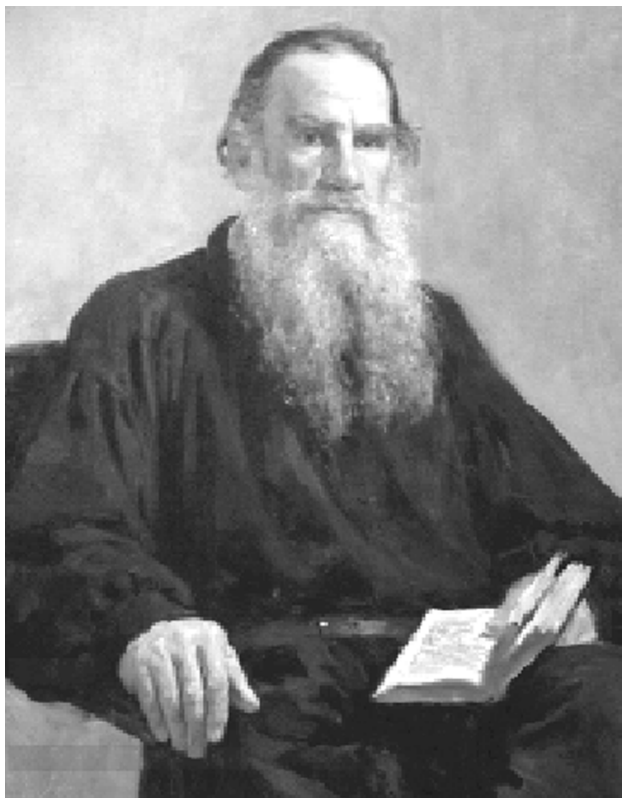
*Наздик, дур,
Ҳар ҷое, ки ҳастӣ,
Ман бовар дорам,
Ки қалбҳоямон хоҳад тапид.*

*Як бори дигар дарро боз кун,
Ва ту дар қалби ман ҳастӣ,
Ва ман аз таҳи қалб хушҳол хоҳам шуд.*

*Ту инҷо ҳастӣ,
Ва ман ҳеч тарсе надорам,
Медонам қалб барои ин хоҳад тапид,
Мо барои ҳамеша бо ҳам хоҳем буд.*

*Ту дар қалби ман дар паноҳ хоҳӣ буд,
Ва қалби ман барои ту хоҳад тапид,
Ва хоҳад тапид...*

*Муаррифӣ Ва
тарҷумаи шеър аз
Хуршед Эҳсон*

**Лев
Толстой**

**Одамон
— бо чӣ зинда
— ҳастанд?**

(идома аз шумораи қаблӣ)

VI

Рӯзҳо ва ҳафтаҳо сипарӣ шуданд. Солҳо ҳам чанде гузаштанд. Михаил то ҳол бо Семён кор мекард ва шуҳрат ёфта, номаш вирди забонҳо гардид. Мардум мегуфтанд, ҳеҷ кас мисли коргари Семён Михаил ба таври зебо пойафзол намедӯзад. Аз ҳар куҷо онҳо барои дархости хеш ба хонаи Семён меомаданд. Кораш хеле равнақ ёфта буд.

Дар як шаби зимистон Семён ва Михаил ба амали хеш машғул буданд, ки фойтуни зангӯладоре дар назди хонаи онҳо таваққуф кард. Аз тиреза нигоҳ карданд, ки ашрофзодае дар тан палто аз фойтун берун омада ба сӯи кулбаи онҳо ҳаракат кард. Матрена аз ҷояш бархоста дарро боз намуд. Ашрофзода ворид шудан баробар палтояшро кашида рӯи нимкат нишаст ва суол кард:

- Устои кафшдӯз кист?

Семён наздиктар омад ва посух дод:

- Ман усто ҳастам, тақсирам!

Ашрофзода ба ҷониби хизматгораш фарёд кард:

- Федя! Зуд молро ин ҷо биёр!

Хизматгор зуд бастаеро оварда онро кушод ва ба назди хўҷаи-наш гузошт. Ашрофзода ба сӯи чарми дохили баста ишора карда, ба Семён гуфт:

- Ой кафшдӯз! Ин молро мебинӣ ва эҳсос мекунӣ он чӣ гуна анвоъ аст?

Семён чармро палмосида гуфт:

- Бале, мебинам, ҷаноб. Моли хуб аст.

- Ин моли дараҷаи аъло! Ту аҳмақ ин навъ молро дар ҳаётат надидӣ. Чарми олмонӣ аст ва бар ивази он 20 рубл пардохт намудам.

Семён нимғурма ҷавоб дод:

- Аз куҷо ҳам медидем.

- Ҳо-ҳо. Ту бигӯ, ки аз ин чарм барои ман мӯза дӯхта метавонӣ?

- Бале, ҷаноб.

Мард ба сӯи мӯзадӯз фарёд зад:

- Метавонам, метавонам мегӯӣ, вале ҳис мекунӣ, ки барои кӣ ва аз чӣ навъ чарм медӯзӣ? Чунин мӯзае бароям бидӯз, ки дар муддати сол қасу фарсуда нашавад. Агар тавонӣ, ба ўҳда бигир, чармро қисмат кар-

да ба кор оғоз кун ва агар натавонӣ наметавонам бигӯй. Ман ба ту пешакӣ мегӯям, ки агар мӯзаҳо зуд фарсудаду каҷ шаванд, амр мекунам туро муҷозот кунанд, вале дар ҳолати акс 10 рубл мукофот насибат мешавад.

Семён дар тарс афтода намедонист чӣ ҷавоб диҳад. Ба Михаил нигарист ва бо оринҷаш ўро такон дода пурсид:

- Қабул кунам ё на?

Михаил бо ишораи тасдиқ сарашро ҷунбонд.

Ашрофзода бо кӯмаки хизматгораи мӯзаи пой чапашро кашида по-яшро дароз кард ва амр намуд:

- Андоза бигир!

Семён ба хоҳири ифлос нашудани ҷорӯбҳои ашрофзода дастонашро бо пешдоман пок карда, ба сари зону нишаст ва ба андозагирӣ шуруъ кард. Арбоб бо ҷирраи чашм ба ҳар сӯ нигариста, чашмаш ба Михаил афтод ва пурсид:

- Ин нафар кист?

- Ин ҳамон устост, ки мӯзаро хоҳад дӯхт, - посух дод Семён.

- Ба ман нигар! Дар зеҳнат бимонад, ки мӯзаҳо бояд як сол хизмат кунанд.

Семён диққат кард, ки Михаил на ба ашрофзода, балки ба самти дигар, гӯё ба касе менигарист. Ногаҳон табассум карда, чеҳрааш дурахшид.

Ашрофзода дар қаҳр шуда, дод зад:

- Эй мардаки аҳмақ! Чаро дандонҳоятро гиз кардӣ? Таваҷҷуҳи бештаре кун, то супоришро беҳатову зуд иҷро кунӣ!

- Аз муҳлати ваъда ҳам зудтар омода хоҳам намуд, - ба ашрофзода посух дод Михаил.

- Натиҷаашро хоҳем дид, - таъкид намуд ашрофзода ва пойафзолу пӯстинашро пӯшида, ба сӯи дар равон шуд. Фаромӯш кард, ки дар паст аст ва ҳангоми баромадан ба берун сараш ба болодарӣ бархӯрда оҳу воҳгӯён ба фойтунаш нишаста рафт.

- Супоришро қабул кардем, вале кӯшиш бояд кард то гурбате ба сарамон наояд, зеро маҳсулотаи гаронарзиш ва супоришдиҳанда ҳам хеле шахси нозук аст. Кӯшиш кун то иштибоҳе содир накуни!

Михаил ба суханони Семён эътибор надода, чармро дар рӯи миз паҳн намуда, бо тег онро ду қисмат кард. Вақте чарм омода шуд, Михаил шуруъ ба дӯхтан кард. Матрена ба ӯ наздик омада диққат кард, ки чӣ тавр медӯзаду чӣ коре дорад. Аллакай ба амали пойафзолдӯзӣ одат карда буд ва аз ин сабаб эҳсос кард, ки амалро на ба мисли пойафзолдӯзон, балки ба гунаи дигар иҷро намуда истодааст. Хост то андешаашро ба Михаил иброз намояд, вале фикр кард: “Шояд тарзи дӯхтани мӯзаро ман надонам. Беҳтар он аст, ба вай ҳалал нарасонам, зеро ӯ беҳтар медонад”.

Михаил ҳарду пойро бурида, на ба мисли мӯза, балки ба навъи дигар, чун кафши тобистона оғоз аз интиҳо ба дӯхтан сар кард.

Михаил чармро рӯи миз гузошта, бо корд онро қитъа-қитъа кард. Вақте чармро омода кард, Михаил шуруъ ба дӯхтан кард. Аммо баръакс, на ба мисли мӯза, ки ду сари чарм ба ҳам дӯхта мешавад, як сари чармро медӯхт, то мисли кафши сарипойӣ нарму роҳат бошад.

Семён бархост, то тановул кунад. Ба Михаил нигариста дид, ки аз чарми ашрофзода як по кафши сарипойӣ дӯхтааст. Семён дар тааҷҷуб монда, фикр кард: “Ин Михаил дар тӯли як соли зиндагиаш боре ҳам иштибоҳ накарда буд, аммо ин дафъа чаро ба хатои фоҳише роҳ дода бошад? Ашрофзода мӯзаи пошнабаланд бо мағзии рӯбаи супориш додааст, аммо ин кафши сарипойӣ дӯхта, чармро барбод кард. Акнун ба ашрофзода чи гуна муомила хоҳам кард ва акнун чунин чармро пайдо кардан ҳам наметавонам”.

Семён ба Михаил гуфт:

- Дӯстам, чӣ кор кардӣ? Маро хонахароб сохтӣ! Ашрофзода ба мо мӯза фармоиш дод, вале ту чӣ дӯхтӣ?

Ҳанӯз аз сарзаниши Михаил фориг нашуда буд, ки ҳалқаи дарро касе зад. Аз тиреза ба берун нигоҳ карданд, ки касе савора омада, аспашро мебандад. Дар ҷояшон шах шуданд. Ҳамон хидматкори ашрофзода ба ҳавлӣ ворид шуд.

- Салом!

- Салом. Чӣ ҳолат дорӣ?
- Ҳамсари хӯҷаин дар боби мӯзаҳо маро фиристод.
- Дар боби мӯзаҳо?
- Бале, хӯҷаин дигар ба мӯза ниёз надорад.

Ӯ мурд. Пас аз ин ҷо рафтан ба хонааш нарасида, дар дохили фойтун ҷон супурд. Ҳамсараш фармуд, беҳтар аст ба ҷои мғза барои майит як ҷуфт кафши сарипой бидӯзед.

Михаил чармҳои боқимондари лӯла карда, срипоиҳои дӯхтаашро ба даст гирифт ва онҳоро ба ҳам зада, чангҳоро пок кард, сипас ҳамроҳ бо лӯлаи чарм ба дасти хидматгор дод. Хидматгор онҳоро ба даст гирифта гуфт:

- То дидор! Хуш бимонед!

VIII

Як сол ва боз ду соли дигар аз ин рӯз сипарӣ шуд ва то ҳол шаш сол инҷониб дар хонаи Семён мезист. Ба ҳеч кучо намерафт, чун пештара зиёд ҳарф намезад ва дар тамоми ин муддат ду бор табассум карда буд. Як бор дар лаҳзае, ки Матрена ба ӯ ғизо дода буд ва дафъаи дигар он замоне, ки ашрафзода барои фармоиши мӯза омада буд. Семён аз Михаил беандоза розӣ буд ва дигар ҳеч напурсид, ки ӯ аз кучост, вале танҳо тарс дошт, ки Михаил аз назди онҳо биравад.

Боре дар хона нишаста буданд. Матрена дегҳои филизиро ба рӯи бухорӣ мегузошт. Кӯдакон дар атрофи дастгоҳҳо давутоз карда, аз тиреза ҳам берунро тамошо мекарданд. Семён дар канори як тиреза ба дӯхтан машғул буду Михаил дар канори тирезаи дигар пошнаи пойафзолро дуруст мекард. Яке аз писарон давид ба сӯи он дастгоҳе, ки Михаил кор мекард. Даст ба пушти ӯ гузошта хоҳиш кард, то берунро тамошо кунад ва гуфт:

- Михаил! Ҷавонзане бо ду духтарбача ба сӯи мо меоянд, ки яке аз духтарбачаҳо ланг аст.

Михаил ҳамон лаҳза кори дасташро ба замин гузошта, ба берун нигоҳ кард.

Семён дар тааҷҷуб монд, зеро Михаил ҳеч вақт ба кӯча нигоҳ намекард, вале ба тиреза он қадар наздик шуда, мутаваҷҷеҳи чизе шуда

буд. Семён ҳам ба берун нигоҳ кард ва дид, ки зани хушлибосе ба сӯи хонаи вай ҳаракат дошт. Дасти ду духтаре, ки дар тан палтову дар сар рӯймол доштанд, ба дастони худ гирифта буд. Духтарҳо чунон ба ҳам монанд буданд, ки фарқ кардани онҳо мушкил буд. Фақат пойи яке аз онҳо маъюб буд ва мелангид.

Он зан ба айвони хона ворид шуда, дарро зада буд, ки онро боз карданд. Аввал духтарҳоро раҳнамоӣ карда, сипас худ ба хона ворид шуд ва гуфт:

- Рӯзатон ба хайр бошад!
- Бифармояд! Чӣ зарурате доред?

Зан дар канори миз нишаст. Духтарон гӯё тарс доштанд, ки худро ба зонуҳои зан часпонда, ба атроф бо ҳарос менигарист.

- Меҳоҳам барои ин духтарон ду ҷуфти кафши чармини баҳорӣ супориш диҳам, - гуфт зан.

- Ҳаргиз кафши бачагона надӯхтаем, вале мушките нест ва ҳатман медӯзем. Михаил дар ин кор чирадаст аст. Чӣ гуна кафш меҳояд? — пас аз шарҳ пурсид Семён.

Ин замон Семён ба Михаил нигарист, ки корро мавқуф гузошта, чашмонашро аз духтарон намеканд.

Семён дар ҳайрат монд. Духтарҳо чашм сиёҳу ҷисмашон фарбеҳа-как ва чехраҳояшон сурх буданд, танпӯшу рӯймолҳояшон ба онҳо зебида буд, вале Семён ҳеҷ намефаҳмид, ки чаро Михаил ба онҳо чунин нигоҳ мекунад, гӯё онҳоро қаблан мешинохт.

Барои Семён ин масъала муаммо буд, вале ба сухан идома дода, бо зан роҷеъ ба қимат гуфтугӯ карданд. Мувофиқат намуда, ба андоза-гирӣ шурӯъ кард.

Зан духтарчаи маъюбро ба рӯи зонуяш шинонда фармуд:

- Аз пойи ин духтарча ду бор андоза бигиред, яъне як бор аз пойи маъюбаш ва бори дигар аз пойи солимаш. Барои пойи маъюб як дона ва барои пойи солим се дона, зеро инҳо дугонаник буда, андозаи пойҳояшон мисли ҳам аст.

Семён андозаи пойҳои духтари маъюбро гирифта гуфт:

- Ин қадар ширину зебо асту чаро пояш мелангад? Тасодуфе рӯй додааст ва ё ингуна аз модар зода шудааст?

- На, ҳангоми таваллуд чунин иттифоқе рӯй додааст, - ҷавоб дод зан.
- Матрена ба суҳбат ворид шуда, хост бидонад, ки ин зан кист ва кӯдакон аз кӣ ҳастанд. Пурсид:
 - Оё инҳо фарзандони шумо ҳастанд?
 - На, хонуми меҳрубон, ман модари аслии инҳо нестам. Бегона ҳастанд ва ман ба фарзандӣ қабул кардам.
 - Фарзандони шумо набошанд ҳам, вале ин қадар онҳоро дӯст медоред?
 - Чаро онҳоро дӯст надорам? Модоме ки ман онҳоро аз синаи худ шир додаам. Худам фарзанж доштам, вале Худованд аз ман гирифт. Он андоза, ки инҳоро дӯст медорам, ба фарзанди худ ин қадар муҳаббат надоштам.

IX

Зан сухан карда, тамоми достони зиндагиашро қисса кард. Тақрибан шаш сол аст, ки волидони инҳо дар давоми як ҳафта ин дунёро тарк намуданд. Падарашонро рӯзи сешанбе дафн карданд ва модарашон рӯзи ҷумъа даргузашт ва инҳо пас аз се рӯзи марги қиблагоҳашон таваллуд шуданд, ки як рӯз баъд модарашон фавтид. Он рӯзҳо ман бо шавҳарам дар деҳа дар ҳамсоияи онҳо зиндагӣ мекардем. Падарашон марди танҳое буду дар беша ҷӯб мешикаст. Як рӯз дарахт ба рӯяш афтод ва ҳанӯз ҷисми вайро ба хона нарасонда, ҷон ба ҷаббор супурд. Ҳамон ҳафта занаш ин ду духтарро таваллуд кард. Қашшоқу танҳо ва касе дар ҳарамаш набуд. Дар танҳой ин дуру таваллуд карда, бидуни ҳузури касе ҷон ба ҷонофарин супурд.

Рӯзе, субҳидам ба суроғаш рафтам. Ҳангоме ки ба кулбааш ворид шудам, зани бечора аллакай мурдаву ҷисмаш сард гашта буд. Ҳангоми мурдан ба рӯи ин кӯдаки маъюб ғалтида, пояшро зер карда буд. Кӯдакони ширхора ятим монда буданд. Мардумро ҷамъ намуда майитро шустем ва пас аз он дафн кардем. Бо ин кӯдакон чӣ мебояд кард? Ман ягона зане будам, ки кӯдаки ширхора доштам. Кӯдаки ман он замон ҳаштмоҳа буд ва хеле кам шир мехӯрд. Муваққатан духтарчаҳоро бо худ гирифтам. Ҳамдеҳаён ҷамъ шуда, ба андеша рафтанд, ки ба ин ду ятим чӣ кунем. Ба хулоса омада, ба ман гуфтанд: “Беҳтар аст, Ма-

рия, ту онҳоро парасторӣ кунӣ, то он фурсате, ки ба хулосаи муайяне оем". Ба ҳамин тартиб се кӯдакро шир медодам. Худо чунин хост, ки ин ду кӯдак рушд карданду писари худам дусола ҳам нашуда ин дунёро тарк кард. Дигарбора ҳомила ҳам нашудам. Вазъи зиндагиямон хубтар шуд. Агар ин ду духтар намебуданд, ғами танҳои маро мекушт. Мояи дилхушӣ дар зиндагии ман ин ҳардуянд, пас, чӣ гуна ман онҳоро дӯст надорам?

Зан бо як дасташ духтари маъюбро ба худ ҷафс карда, бо дасти дигар ашкҳояшро пок намуд.

Матрена оҳе кашида, гуфт:

- Ин масал, ки одамии метавонад бе волидайн зинда бимонад, вале бе Худо зиста наметавонад, воқеан, саҳеҳ аст.

Машғули суҳбат буданд, ки зан бархост то биравад. Соҳибхонагон ӯро гусел карда, ин замон ба Михаил нигаристанд. Ӯ дастонаш дар рӯи зонуҳояш нишаста, ба сӯи осмон менигарист ва табассум ҳам мекард.

X

Семён ба Михаил наздик шуда, аз ҳоли ӯ пурсид. Михаил аз паси дастгоҳ бархоста, пешдоманашро кашид ва ба соҳибхонаҳо муроҷиат кард:

- Бубахшед маро! Худоям маро бахшид... Бояд биравам.

Семён ва Мартина диданд, ки аз сару рӯи Михаил нур меборад ва Семён ба сӯи ӯ таъзим карда, гуфт:

- Мебинам, ки ту, Михаил, одами содае нестӣ. Наметавонам, ки туро инҷо нигоҳ дорам ва наметавонам, ки аз ту чизе бипурсам. Фақат бигӯ, ки чаро ҳоло аз рӯят нур меборад ва дар ин чанд соли ҳузурат фақат се бор табассум кардӣ?

Михаил ҷавоб дод:

- Агар аз ман нур меборад, барои ин ки маро Худованд муҷозот карда буд ва акнун ӯ маро бахшидааст. Се бор табассум кардам, зеро Худованд маро фиристода буд, то аз се ҳақиқат воқиф гардам. Ҳақиқати нахустро он вақт ёд гирифтам, ки занат ба ман дилсӯзӣ кард ва табассуми аввали ман аз ин сабаб буд. Ҳақиқати баъдиро он вақт донистам, ки он ашрофзода ба ман дӯхтани мӯза супориш дод ва ин ҳолат боиси

табассуми дувуми ман шуд. Чун ин зани егона ба кӯдакони ғайр ишқ баста, барои онҳо ашк рехт, дар вучуди ин зан Худоро дидам ва дарк намудам, ки одамон бо чӣ зинда ҳастанд. Аз ин рӯ, чун дониستم, ки Худо асрори ниҳоиро бароям кушод ва гунози маро бахшид, бори се-вум табассум кардам.

Семён хоҳиш намуд:

- Ба ман бигӯй, Михаил, ки Худованд барои чӣ туро муқозот кард ва он чӣ суҳанҷоест? То ман аз инҳо воқиф бошам.

Михаил идома кард:

- Худованд маро муқозот кард, зеро нофармонию ӯ карда будам. Аз ғариштагони биҳишт будам ва Худованд маро фиристод, то ҷони занеро қабз намоем. Вақте ман ба замин фуруд омадам, дидам, ки зани беморе ду духтари таваллуд кардаву онҳоро сина маконда наметавонист. Зан маро дида, эҳсос кард, ки барои қабзи ҷони ӯ омадаам, илтиҷо намуд: “Ғариштаи Худо! Даре ҳам нагузашта, шавҳарамро, ки дарахт зер карда буд, ба ғӯр супурдам. Ҳеч касе надорам, ки ятимони маро парасторӣ кунад. Ҷони маро нагир ва бигузор, ки худам онҳоро шир дода, ба по гузорам. Ҳеч мумкин нест, ки фарзандон бидуни волидайн ба воя расанд”. Ва ман ба сухани модар итоат намуда, яке аз кӯдаконро ба рӯи синааш ва дигариро ба рӯи дасташ гузоштам.

Сипас ба ҳузури Парвардигор рафтам ва гуфтам: “Ман ихтиёр накардам ҷони модарро қабз кунам, зеро падар ғавтидаву модар дугоник зоида ва чунин илтиҷо кард, ки ҷонашро нагирам: “Бигзор, то онҳоро шир дода, ба пой гузорам, зеро онҳо бидуни падару модар зиста наметавонанд”. Парвардигор дигарбора амр кард: “Бирав ҷони модарро қабз кун ва се нуктаро бифаҳм: ёд бигир дар одам чи ниҳодаам ва бидон, ки чӣ ба одамӣ наодоам ва ӯ бо чӣ зинда аст. Замоне ки ин ҳа-маро фаҳмидӣ, пас баргард ба назди ман”. Ман баргаштам ба замин ва ҷони модарро қабз намудам. Кӯдакон аз пистони модар гусаста шуда, ҷисми беҷони модар яке аз кӯдаконро пахш намуда, пояшро маъҷуб сохт. Дар боли деҳа парвоз карда, меҳостам ҷони модарро ба назди Худованд барам, вале ин лаҳза бод бархоста, болҳоям ҳам шуданд. Дигар натавонистам парвоз кунам, аммо ҷони модар ба сӯи Худованд рафт. Ман дар рӯи роҳ афтодам.

IX

Семён ва Матрена пас аз дарки он ки ба чи касе либосу ғизо додаву чи касеро бо худ ҳамхона гирифтаанд, онҳо ҳам аз тарсу ҳам аз шодӣ ашк рехтанд.

Фаришта ба сухани хешро идома дод:

- Дар рӯи замин ба таври урён танҳо мондам. Аз ниёзҳои одамӣ ба мисли сармо хӯрдан, гурусна мондан то вақте ки одам нашудам, огоҳ набудам. Он лаҳза гурусна монда, сармо хӯрдам ва намедонистам чи чора ҷӯям. Сачдагоҳеро дар наздик дида, ба он ҷо рафтам, то паноҳ ёбам, вале дари он баста буд. Ба хоҳири паноҳ ёфтан аз бод дар паси сачдагоҳ пинҳон шудам. Шом фаро расид. Гурусна монда, аз сардӣ меларзидам. Ногаҳон садои ишарфаи пойро шунида дидам, ки марде меояд ва дар дасташ мӯза асту худ ба худ ҳарф мезанад. Аз замоне, ки ба шакли одам мубаддал шудам, нахустин бор сурати мисли мурдаи одамизодро меидидам ва ин сурат ба назарам ваҳшатнок падидор шуд. Ночор сарамро ба дигар самт гардондам. Ба гӯшам расид, ки он мард дар боби пӯшок ва чи гуна таъмин намудани зану фарзандонаш бо ғизо худ ба худ ҳарф мезанад. Андеша кардам, ки ман ин лаҳза аз сардию гуруснагӣ набуд мешавам, вале ин мард дар боби чи гуна аз сармои зимистон ҳифз кардани ҷисми худаашу занаш ва чи гуна пайдо кардани ғизои аҳли байти хеш андеша дорад. Ў наметавонад ба ман кӯмаке кунад. Мард суроби маро эҳсос карда, аз ман фосила гирифт, гӯё маро надид. Вале андаке баъд баргашт ва дидам, ки чехрааш аз пешина тағйир ёфтааст. Чанде қабл, ки дида будам, сураташ мисли мурда буд, вале акнун мисли зинда метофт. Акнун дар чехрааш вучуди Худоро ҳис кардам. Ба наздам омада маро бо либос пӯшонд, ҳамроҳи худ ба хонааш овард. Ҳамсараш омад ва маро дида, хост аз хона берун кунад, вале он лаҳза шавҳараш бо ӯ дар боби Худо ҳарф зад, ки аз таъсири ин суханҳо зан зуд тағйир ёфта, бароям ғизо овард. Ҳангоми тановул танҳо ба сӯи ман нигоҳ мекард. Эҳсос кардам, ки сурати ман аз мурда ба зинда табдил ёфта, дар вучудам Худо ҳувайдост.

Зуд ба ёдам амри нахустини Худованд расид, ки гуфта буд: “Бидон, ки дар замири одамон чӣ мавҷуд аст?” Дарк кардам, ки Худо гили

одмонро бо муҳаббату ишқ сириштааст. Аз ин сабаб нахустин бор табассум кардам.

Аммо бо сабабе, ки ҳама амри Парвардигорро нафаҳмида будам, як соли дигар бо шумо зиндагӣ кардам. Шакке омада мӯза супориш дод, ки бояд як сол химат карда, фарсуда нашавад. Лаҳзае, ки ба сурати нигоҳ кардам, дар паси сурати ӯ фариштаи маргро дидам. Ба ғайр аз ман каси дигар он фариштаро намедид. Бешубҳа, дониستم, ки пеш аз ғуруби офтоб Парвардигор қони он марди сарватмандро қабз мекунад. Ҳама андешидам, ки ин мард то лаҳзаи шомӣ имрӯз зинда намемонад, вале ғами зиндагии як сол баъдро дар дилаш дорад. Дарси дувуи Парвардигор ба хотирам расид, ки гуфта буд: “Бидон, ки ба инсонҳо чӣ дода нашудааст?” аз ин рӯ, дониستم, ки гили одамӣ бо муҳаббату ишқ сиришта шуда, вале тавоноии ташҳиси ниёзҳои худро надорад ва ин боиси табассуми дувуми ман гардид.

Аммо то ин замон ҳама чизро намедониستم ва дарк ҳам карда наметавониستم, ки одамон бо чи зинда ҳастанд. То он лаҳзае, ки Худованд асрори охириро бароям ифшо кард, интизор нишастам. Дар соли шашум духтарбачаҳои дугоник бо он зан омаданд, ки ман зуд он тифлҳоро шинохтам ва бароям равшан шуд, ки онҳо чи тавр зинда мондаанд. Ин асрорро фаҳмида, андеша кардам: “Вақте ки модар ба хоҳари фарзандон маро илтиҷо намуд, ба ӯ бовар кардам, гумон доштам, ки бидуни падару модар зиндагӣ кардани кӯдак аз имкон берун аст, вале зани бегона онҳоро шир дода тарбият кард”.

IX

Андоми фаришта ба мисли қомае аз нур пӯшида шуд. Чашми инсонӣ дигар тавоноии дидани ӯро надот. Садои расотар гардида, ғӯе садои ӯ набуд ва аз осмон меомад.

Фаришта гуфт:

- Ман дониستم, ки бани одам на бо ташвишҳои худ, балки бо муҳаббат зинда аст. Ҳатто ба он модар аён набуд, ки барои ҳаёти кӯдаконаш чи зарур аст ва он давлатманд ҳам намедонист, ки ба чӣ эҳтиёҷ дорад. Як инсон ҳам намедонад, ки барои имрӯзаш ба ӯ мӯза лозим аст ё кафши сарипой.

Он замоне, ки одам будам, зинда мондам, на аз он сабаб, ки инро худам мехостам, балки аз он сабаб зистам, ки дар вучуди марди раҳгузар ва ҳамсари ӯ ишқ ниҳода шуда буд. Онҳо нисбат ба ман дилсӯзӣ зоҳир карда, дӯстам доштанд. Он ду духтари ятим зинда монданд, на аз ҷиҳати таваҷҷуҳу нигаронии модарашон, балки аз он сабаб, ки дар қалби зани бегонае ишқу муҳаббат ниҳода шуда буд.

Худованд намеҳадад, то одамон аз якдигар ҷудо зиндагӣ кунанд, пас ӯ ошкор намекунад ба онҳо, ки чӣ ниёзхое доранд. Парвардигор меҳадад, ки одамон дар иттифоқ ва дастаҷамъӣ чун як ҷон дар анбӯҳи бешумори баданҳо зиндагӣ кунанд. Пас, бар ҳар фарде он чиро, ки мавриди ниёзи дигарон аст, ошкор менамояд.

Ин ҳама боъис гардид, то бифаҳмам, ки он чӣ сабаби зинда мондани инсон мешавад, ғамхорӣ аз худаш аст, вале муҳаббату ишқ мояи аввали зинда мондани ӯст. Ҳар кас меҳрубону бомуҳаббат аст, дар Худост ва Худо ҳамеша бо ӯст. Худо меҳрубонию ишқи маҳз аст.

Фаришта ончунон ба Худои хеш муноҷот суруд, ки кулба аз садои ӯ ба ларза омад. Сақфи кулба шикоф шуд. Сутуне аз нуру оташ аз замин то ба осмон қад барафрохт. Семён ва аҳли хонаводааш ба замин афтоданд. Болҳои фаришта боз гардида, ба сӯи осмон парвоз кард.

Замоне, ки Семён ҳушёр гардида, аз ҷой бархост, кулба чун пештара қарор дошт ва дар он ба ғайр аз ҳамсару фарзандонаш касе набуд.

**Аз забони русӣ
тарҷумаи Ҷобир МАРДОНЗОДА**

**Лев
Толстой**

**МАРГИ
ИВАН ИЛИЧ**

Дар бинои калони муассисаи суд мурофиаи ҳодисаи Мелвинҳо идома дошт. Ҳангоми танаффус додситону дигар аъзои додгоҳ дар ҳуҷраи кори Иван Егорович Шебек ҳамъ омаданд ва сухан аз қазияи пуровозаи Красовск рафт. Фёдор Василевич ҷиҳати исботи беғуноҳии гумонбар бо ҳарорат сухан меронд ва Иван Егорович дар ақидаи худ пофишорӣ мекард. Пётр Иванович аз ибтидо ба баҳс ҳамроҳ нашуда, шумораи нави рӯзномаи «Ведомост»-ро аз назар мегузаронд.

— Ҷанобон! — хитоб кард ӯ, — Иван Илич мурдааст-ку!

— Наход?

— Ана, хонед, -гуфт ӯ ва ба Фёдор Василевич рӯзномаи тоза ва ҳанӯз бӯи рангаш норафтаре дароз кард.

Дар матни даруни ҳошияи сиёҳ дарҷ шуда буд: «Прасковья Фёдоровна бо қалби пурандӯх ба ҳешовандон аз вафоти шавҳари маҳбубаш, узви Палатаи судӣ Иван Илич Головин, ки 4-уми феввали соли 1882 даргузаштааст, хабар медиҳад. Ҷаноза рӯзи ҷумъа, соати яки зуҳр баргузор мешавад».

Иван Илич ҳамкор ва рафиқи ҷанобони мазкур буд. Ҳама дӯсташ медоштанд. Ӯ чанд ҳафтае бемор буд; мегуфтанд, ки дардаш бедавоост. Мансабу ҷои кораш ҳоло ҳам ба худаш тааллуқ дошт. Лекин пешгӯӣ ин буд, ки дар сурати вафоти мавсуф ин мансаб ба Алексеев дода хоҳад шуд. Ҷойгузинии ҷои Алексеев ё Винников ё Штабел таъин мешуданд. Аз ин сабаб бо шунидани хабари вафоти Иван Илич андеша ва ҳаёлотии ҷанобони мазкур танҳо он буд, ки ин ҳодиса дар ҷобачогузорӣ ё боло рафтани аъзои суд ё ошноҳояшон чӣ таъсире хоҳад гузошт.

«Акнун, шояд, ҷои Штабел ё Винников насиби ман шавад, -андеша мекард Фёдор Василевич. — Инро ба ман кайҳо ваъда кардаанд. Ин болоравии мақом бароям ҳаштсад сӯм иловапулӣ, ғайр аз корҳои дафтардорӣ, хоҳад дод».

«Акнун барои аз Калуга овардани додарарӯсам дархост мекунам, -фикр мекард Пётр Иванович. -Занам хурсанд мешавад. Дигар ӯ гуфта наметавонад, ки ман барои хешу ақрабояш ҳеҷ коре накардаам. »

— Ман медонистам, ки дигар аз ин беморӣ ба по хеста наметаво-

над, -гуфт Пётр Иванович. -Афсӯс...

— Беморияш чӣ буд?

— Духтурҳо дардашро то охир ташхис карда натавонистаанд. Муайян кардаанд аммо дақиқ не... Вақте бори охир дидамаш, пиндоштам, ки беҳбудӣ меёбад.

— Ман баъди ид ба диданаш нарафтаам. Лекин ҳамеша дар фикри ин кор будам.

— Ё сарвату дорой дошт?

— Ба фикрам, занаш каму беш дошт, аммо он қадар бисёр не.

— Ҳо, рафтан зарур, лекин хонааш беҳад дур аст.

— Оре, онҳо аз шумо дур буданд. Ҳама чиз аз шумо дур аст.

— Ана, инро бинед, маро, ки дар он сӯи дарё зиндагӣ мекунам, бахшида наметавонам, - ба Шебек табассумкунон гуфт Пётр Иванович.

Онҳо аз дур будани роҳашон то манзили марҳум суҳангӯён ба ҷаласа даромаданд.

Ба ғайр аз андешаҳои ҷойивазкунӣ ва тағйирот дар мансабҳо, ки аз шунидани ин хабар дар сари ҳар яки онҳо ҷарх мезад, ҳуди ҳодисаи марги як инсони ошно ба мисли ҳамеша дар вучуди онҳо эҳсоси шодиро барангехта буд, яъне: ӯ мурдааст, на ман.

«Қадоми дигаре мурд; аммо ман не», - фикр мекард, ё эҳсос ме-намуд ҳар яки онҳо. Ҳамин наздикону ошноёне, ки дӯстони Иван Илич ҳисобида мешуданд, ноилоҷ дар бораи он низ фикр мекарданд, ки акнун малолашон ояд ҳам, маҷбуранд, ки ба хоҳири риояи расмиёти одоб бояд ба маросими ҷаноза ва арзи ҳамдари ба пеши беваи ӯ раванд.

Аз ҳама шахсони наздик Фёдор Василев ва Пётр Иванович буданд.

Пётр Иванович рафиқи давраи омӯзишгоҳи ҳуқуқи марҳум буд ва худро маҷуни Иван Илич меҳисобид.

Пётр Иванович ҳангоми хӯроки нисфирӯзӣ хабари марги Иван Иличро ба занаш расонда, андешаи ба шаҳрашон овардани додараҷасашро баён намуд ва истироҳат нокарда, фракашро пӯшиду ба хонаи Иван Илич рафт.

Дар даромадгоҳи хонаи Иван Илич фойтун ва ду фойтунҷӣ истода буданд. Дар поён, дар даҳлези хона, назди либосовез сарпӯши

махмалии зарбофти тобут муттако ба девор меистод. Ду хонуми сиёҳпӯш аз тан нимпӯстинҳояшонро мекашиданд. Яке ошно, хоҳари Иван Илич ва дигаре ношинос буд. Рафиқи Пётр Иванович - Швартс аз боло мефуромад ва ўро дида, дар болои зинаҳо истода, ба ӯ чашмакӣ кард, гӯё мегуфт: «Иван Илич вақти мурданаширо ҳам ёфт».

Чеҳраи Швартс бо бакенбардҳои англисӣ ва андоми газгӯшти фракпӯшаш мисли ҳамеша назокати бошукӯҳе дошт ва ин шукӯҳу шаҳомат хилофи хулқу атвори густохонааш буд. Чунин андеша мекард Пётр Иванович.

Пётр Иванович хонумҳоро пеш гузаронда, аз паси онҳо аз зина баромадан гирифт. Швартс дар боло мунтазираш буд. Ӯ сабаби истодани вайро медонист: зоҳиран, ӯ пурсиданӣ буд, ки имрӯз дар куҷо ба бозии винт машғул мешаванд. Хонумҳо зинаҳоро баромад, назди беваи марҳум рафтанд. Швартс бо лабони пӯшидаи ҷиддию чашмони бозингар ва ишораи абрӯвон ба Пётр Иванович тарафи рост, яъне хонаи мурдари нишон дод.

Пётр Иванович мисли ҳамеша, ки лузумияти дар ин ҳолат ҷӣ кор карданро намедонист, бо тааҷҷуб ва ҳайронӣ ба хона даромад. Ӯ як чизро медонист, ки дар ин ҳолатҳо салиб кашидан мамнуияте надорад. Дар масъалаи таъзим кардан ё накардан маълумоте надошт, аз ин рӯ, ҳадди миёнаро интиҳоб кард: ба хона даромада, салиб кашид ва нимтаъзиме намуд. Ба андозае, ки ҳаракоти дастону сараш имкон медоданд, ҳангоми салибкашӣ хонаро низ аз назар гузаронд. Ду ҷавон, зоҳиран, хоҳарзодаҳои марҳум, ки якеашон гимназияхон буд, салибкашон аз хона баромаданд. Пиразане ором меистод. Хонуме бо абрӯвони ба тарзи аҷиб боло бардоштае дар гӯши ӯ пичирроскунон чизе мегуфт. Дячоки камзулпӯш бо садои бардаму бақувват ва бо ваҷоҳати саршор аз яқину имон чизе қироят мекард; Герасими ходим аз пеши Пётр Иванович нарма-нармак қадам зада, ба рӯи сақфи хона чизе мепошид. Инро дида, Пётр Иванович ҳамоно бӯйи мурдари эҳсос намуд. Пётр Иванович дар аёдати охирини Иван Илич ин ходимро дар кабинети марҳум дида буд; ӯ вазифаи парасторро иҷро менамуд ва Иван Илич ўро беҳад дӯст медошт. Пётр Иванович рӯяш ҷониби тобуту иконаҳои болои миз буд ва Дячок ҳамоно салиб мекашид ва нимтаъзим менамуд. Ҳамин ки аз кофӣ будани салибкашӣ қаноат ҳосил кард, ором шуд

ва ба мурда нигарист. Часад мисли хоби ҳамаи мурдаҳо ба таҳпӯши тобут ғӯтида хобида буд. Сараш аз болишт каме ҳам шуда, пешонӣ бо чаккаҳои фурурафтааш мисли мум зард метофт, бинияш тег кашида, гӯё ба лаби боло андаке фишор меовард. Аз ташрифи охиринаи Пётр Иванович чеҳраи майит хеле тағйир ёфта, лоғар шуда, аммо мисли ҳамаи мурдаҳо рӯяш зеботар ва, хосатан, аз замони зинда буданаш пурмаънотар менамуд. Чеҳрааш ифода ва маъние дошт: коре, ки бояд мешуд, шуд ва дурусту ҳақ анҷом ёфт. Файр аз ин, дар ин чеҳра маънии танбеҳ ва огоҳие ба зиндаҳо хонда мешуд. Ин маънию ифода ба Пётр Иванович бемавқеъ менамуд ё чизе буд, ки ба ӯ тааллуқ надошт. Ин ба назари Пётр Иванович нохушоянд тофт ва ҳарчанд ба назараш муносиби расму урф набошад ҳам, саросема салиб кашида, баргашта ба сӯи дар равон шуд. Швартс дар хонаи дудараи берун пойҳояшро паҳн гузошта, бо дастони дар оқиб гузоштааш бо цилиндраш бозӣ карда истода, ўро мунтазир буд. Як нигоҳ ба Швартси хушлибос, хушсурат ва беқарор кифоя буд, ки рӯҳияи Пётр Иванович болида гардад. Пётр Иванович медонист, ки ин ҳодисаҳо ўро, яъне Швартсро, ғамгин карда наметавонанд, чунки ӯ дар олами дигаре мезист. Як худи афту андоми ӯ гувоҳӣ меод: ҷанозаи Иван Илич барои аз масири муқаррарӣ баровардани ҳаёти мо далелу сабаби кофӣ шуда наметавонад, яъне ин бегоҳ мо бастаи қартаҳои навро бо завқ мекушоем, ходим чор шамъи навро фурузон мекунад ва барои хуш гузарондани ин бегоҳ ҳеҷ чиз садди роҳ шуда наметавонад. Ў инро ба Пётр Иванович, ки аз пешаш мегузашт, бо овози паст фаҳмонд ва таклиф намуд, ки дар бозӣ бо Фёдор Василевич ҳамроҳ шаванд. Аммо, зоҳиран, ин бегоҳ бозӣ кардан дар тақдири Пётр Иванович набудааст. Прасковья Фёдоровна - беваи марҳум, зани миёнақади фарбеҳ, ки барои харобшавӣ кӯшиши бисёр менамуд, аммо аз китф поён торафт ғафстар мешуд, саропо сиёхпӯш ва рӯймоли тӯри сиёҳ дар сар ҳамроҳи дигар хонумҳо аз хонаи хоби худ баромада, онҳоро ба дари хонаи мурда мушояат карда гуфт:

— Ҳозир ҷаноза сар мешавад, дароед.

Швартс мубҳамона таъзиме карда, рост меистод, аз зоҳираву маълум набуд, ки ӯ ин таклифро қабул мекунад ё не. Прасковья Фёдоровна Пётр Василевичро шинохта, охи сарде кашида, ба ӯ наз-

дик шуд ва дасти ӯро гирифта гуфт:

– Ман медонам, шумо дӯсти ҳақиқии Иван Илич будед... – ва ба ӯ нигоҳ карда, аз ӯ мунтазири ҳаракате буд, ки шоистаи ин суҳбати нашош бошад.

Пётр Иванович медонист - чӣ хеле дар он ҷо салиб кашидан лозим буд, дар ин ҷо дасти хонумро фишурда, охи сард кашида бояд мегуфт: «Рост мегӯед!» Ва ӯ чунин ҳам кард. Ӯ ин амалро иҷро кард, ҳис намуд, ки натиҷаи дилхоҳ ба даст омад: ҳам ҳудаш мутаассир шуд ва ҳам хонум.

Пётр Иванович дасташро дароз кард ва онҳо ба хонаҳои дарун равон шуданд, аз пеши Швартс, ки бо дили пурҳасрат ба Пётр Иванович чашмакӣ мекард, гузаштанд: «Ана, ба ту бозии винт! Хайр, хафа намешавем, ҳарифи дигар ёфт мешавад. Ҳамин ки халос шудӣ, панҷкаса бозӣ мекунем» - мегуфтанд чашмони бозингари ӯ.

Пётр Иванович боз охи сарде аз дили пурдаридаи кашид ва Прасковья Фёдоровна миннатдорона дасти ӯро фишурд. Ба меҳмонхонаи бо матои гулобӣ ораста даромаданд, ҷароғ хира месӯхт; хонум ба дивани назди миз ва Пётр Иванович ба роҳаткурсии симпечҳояш вайроншудаи болиштгузоштае нишастанд. Прасковья Фёдоровна меҳост таъкид кунад, ки ба курсии дигар нишинад, вале ин таъкидро барои вазъи ҳолати шахси азодор муносиб надида, аз раъйаш гашт. Пётр Иванович ба курсии болиштдор нишаст, ба хотир овард, ки Иван Илич дар бораи ҳамин матои гулобиранги барги сабздор бо ӯ маслиҳат карда буд. Ҳангоми аз назди миз гузашта, ба диван нишастан (хона бо мебелҳо ва чизҳои зиёде муҷаҳҳаз буд) пирохани сиёҳи хонум ба миз дармонд. Пётр Иванович нимҳез шуда, меҳост куртаи ӯро аз миз раҳо кунад, вале симпечҳои зери болишт аз фишор озод шуда, ӯро тела карданд. Прасковья Фёдоровна ғиҷимҳои куртаро ҳудаш раҳо кард ва Пётр Иванович дубора ба роҳаткурсӣ нишаст. Аммо Прасковья Фёдоровна пироханаширо пурра озод накарда буд, бинобар ин Пётр Иванович дигар бор барҳост ва печсимҳои курсӣ ин дафъа баландтар садо карданд. Вақте ки ин кор хотима ёфт, зан рӯймолчаи тозаеро гирифта, ба ғиря даромад. Пётр Иванович аз роҳаткурсии вайрона хаста шуда, нафаси чуқуре кашид. Ин вазъи нугуворро ходими хона Соколов аз байн бурд, вай ба хонум изҳор кард, ки ҷои дар қабристон таъинкардаи

ӯ дусад сӯм арзиш дорад. Ӯ аз гирия кардан бозистода, очизона ба Пётр Иванович нигоҳ кард ва ба фаронсавӣ арзи матлаб намуд, ки ин мусибат барояш хеле душвор аст. Пётр Иванович хомӯшона сар ҷунбонд, ки бовари ӯро дар бораи вазъи сангин ва мусибати саҳти хонум тасдиқ менамуд.

— Лутфан, тамоку кашидан гиред, - гуфт бепарвоёна бо садои маҳзун ва бо Соколов дар бораи нархи ғӯру ҷӯб қабр машғул шуд. Пётр Иванович папироскашон мешунид, ки хонум дар бораи нархи қабр муфассал пурсуҷӯ намуда, ҷӣ хел ҷо будан ва бо кадом нарх хариданро маслиҳат намуд. Масъалаи ҷои қабрро аниқ ва ба қироаткунандагони маросими ҷаноза низ амру пешниҳодҳо кард. Соколов рафт.

— Ҳамаашро худам мекунам, - гуфт ӯ ба Пётр Иванович ва албоми рӯи мизро ба ғӯшае тела дод; чашмаш ба хокистари папироси Пётр Иванович афтиду бедиранг хокистардонро ба ӯ дароз намуда, гуфт:

— Ман ҷунон мусибатзадаам, ки аз уҳдаи тн ташвишҳо баромада наметавонам. Аммо ин даву ғечҳо ҳам дар ҷунин мусибат сабаби тасаллии ман намешаванд..., балки аз ғаму андӯҳ маро машғул ме-доранд. —Вай ғӯё гирия мекарда бошад, дубора рӯймолча гирифт ва баногоҳ ғӯё риққату гирияро базӯр бартараф карда бошад, ором ба сухан даромад:

— Воқеан, ман ба шумо кор дорам.

Пётр Иванович, барои он ки симпечҳои курсӣ беҷо нашаванд, аз ҷояш нахеста таъзим кард.

— Рӯзҳои охир аҳволаш хеле вазнин буд.

— Бисёр азоб мекашид? —пурсид Пётр Иванович.

— Оҳ, ин як даҳшате буд. Рӯзҳои охир дақиқаҳо не, балки соатҳо доду фиғон мекард. Се шабонарӯз беист доду нола кард. Ин тоқат-фарсо буд. Ман намедонам ҳамаи инро ҷӣ гуна таҳаммул намудам; фиғону нолааш аз паси се дар шунида мешуд. Оҳ! Азобҳое ки ман кашидам!

— Наход, бо ҷунин ҳол боз ҳушу ёд дошт?—пурсид Пётр Иванович.

— Ҳо, - пичиррос кард хонум, - то дақиқаи охирин. Ӯ ҷоряк соат пеш аз мурданаш бо мо видоъ кард ва фармуд, ки Володяро аз ин ҷо барем.

Андеша дар бораи азоби ҷонкании инсоне, ки ӯро аз замони ба-

чаи шоду беғам буданаш, аз давраи мактабхонӣ, баъд дар айёми босаодати донишҷӯӣ мешинохт, сарфи назар аз эҳсоси ногувори риёкориҳои худ ва ин зан, Пётр Ивановичро ба даҳшат овард. Боз ҳамон пешонӣ ва бинии ба лаб фишорорандаи ӯ ба хотираш расиду аз марги худ андеша намуд.

«Се шабонарӯз азияти мудҳиш ва оқибат – марг. Охир ҳар як дақиқа, ҳамин дам шояд ин ҳодиса барои ман ҳам фаро расад, – андешид ӯ ва воҳимааш гирифт. Лекин баъди лаҳзае андешаи оддӣ ба ёриаш омад, ки ин ҳодиса ба сари Иван Илич омад, на ба ман; ба ман чунин ҳодиса рӯй намедихад ва нахоҳад дод; бояд чунин андешаҳоро аз сар бадар кард. Бо чунин афқору хаёлот Пётр Иванович худро тасалливу таскин бахшид ва кунҷковона тафсилоти даргузашти Иван Иличро пурсидан гирифт, гӯе ки марг ҳодисаест, ки танҳо хоси Иван Илич асту ба ӯ тааллуқ надорад.

Баъди суҳбат оид ба тафсилоти азиятҳои ҳақиқатан саҳти ҷисмонии Иван Илич (инҳоро ӯ танҳо аз рӯи азобҳои рӯҳие, ки Прасковья Фёдоровна аз марги шавҳар кашида буд, медонист) хонуми марҳум, зоҳиран, лозим донист, ки ба сари масъала ояд.

– Оҳ, Пётр Иванович чӣ қадар душвор аст, чӣ қадар саҳту душвор аст, – зан боз ба гиря даромад

Пётр Иванович оҳе кашиду мунтазир истод, ки ӯ кай аз гиря фориғ мешавад. Вақте ки вай оби дидаҳояшро пок карду ба рӯймоча бинӣ афшонд, гуфт:

– Бовар кунед... – зан сухани ӯро бурида, дубора ба гапзанӣ даромад ва аён буд, ки акнун ба сари масъала меояд; мақсадаш он буд, ки ба сабаби вафоти ҳамсараш аз ҳазина пул гирад. Ӯ вонамуд мекард, ки тафсилоти ин амалиётро аз Пётр Иванович мепурсад; аммо Пётр Иванович дарк кард, ки аз тамоми ҷузъиёт, ҳатто аз масоиле, ки ӯ огоҳ набуд, хонум маълумот дорад: мақсади асосӣ ҳар чӣ бештар канондани пул буд. Пётр Иванович саъй намуд, ки ягон гапе ёфта гӯяд, аммо баъди андаке тааммул ба хоҳири риояи одоб ҳукуматро барои ҳасисияш маломат карда, гуфт, ки аз ин зиёдтар гирифтани маблағ имкон надорад. Баъд аз ин хонум оҳи сард кашида, дар фикри он шуд, ки аз ҳамсуҳбаташ раҳой ёбад. Ӯ инро эҳсос кард, сигорашро хомӯш намуд, аз ҷояш хест ва дасти хонумро фишурда, ба сӯи даҳлез рафт.

Дар ошхона чашмаш ба соате афтод, ки онро Иван Илич аз мағозаи атиқафурӯшӣ харида буд ва аз он меболид. Дар он ҷо рӯҳонию дигар ошноёнро, ки ба ҷаноза омада буданд ва духтархонуми зебои шинос - духтари Иван Иличро дид. Ӯ саропо сиёҳпӯш буд. Миёни борики ӯ бориқтар менамуд. Маъюсу малул метофт, қиёфааш ранҷида ва қариб ғазабнок ба назар мерасид; ба Пётр Иванович ончунон таъзими намуд, ки гӯё ӯро дар коре гунаҳгор медонист. Дар паси духтар ҷавони сарватманди ба Пётр Иванович ошно — муфаттиши суд ва, аз рӯи шунидаш, номзади ҳамин духтар, меистод. Ӯ низ ваҷоҳати ранҷида ва димоғи сӯхтае дошт. Пётр Иванович маҳзунона ба сӯи онҳо таъзим намуда, ба хонаи мурда равон шуд. Ин замон дар зинаҳо писари мактабхони Иван Илич, ки беҳад ба падараш монанд буд, пайдо шуд. Ин айнан ҳамон Иван Илич хурдсоли замони донишҷӯиашон буд. Чашмонаш ҳам гиряолуд ва ҳам мисли чашмони писарбачагони нопоке буданд, ки дар синни сенздаҳ—чордаҳсолагӣ аллакай ҳушёр мешаванд. Писарак Пётр Ивановичро дида, нохушнудона ва изокашон чин бар ҷабин андохт. Пётр Иванович ба сӯи ӯ сар ҷунбонда, ба мурдахона даромад. Маросими ҷаноза сар шуд, бӯии шамъҳои фурузон омехта бо бӯии бухур ба димоғ мерасид, садои гиряву шеван шунида мешуд. Пётр Иванович маҳзунона ба пеши пойҳояш чашм дӯхта меистод. Ягон бор ба мурда нигоҳ накард, ба эҳсосот дода нашуд, то охири маросим тоқат кард ва баъди итмони маросим якумин шуда аз хона баромад. Дар даҳлез касе набуд. Герасими ходим аз хонаи мурда давида баромада, тамоми пӯстинҳоро бо дастони бақувваташ тагурӯ карда, пӯстини Пётр Ивановичро ёфта ба ӯ дод.

— Хуб, бародар, Герасим? — гуфт Пётр Иванович барои он ки чизе гӯяд. — Бечора ҳайф шуд.

— Ризои Худо. Ин нардбон ба боми ҳама аст, - гуфт Герасим дандонҳои сафеду беиллати худро намоёнда, мисли одами серкор тез дарро кушода, фойтунчиро ҷеғ зад ва Пётр Ивановичро шинонд ва гӯё дар паи иҷрои кори дигаре бошад, ба пешайвон қаҳида баромад.

Баъди бӯи тезоби карболу бухӯр ва бӯи мурда аз ҳавои тоза нафас гирифтани ба Пётр Иванович хушу гуворо менамуд.

— Ба куҷо мефармояд? — пурсид фойтунҷӣ.

– Ҳоло дер нашудааст. Ба пеши Фёдор Василевич меравам.

Пётр Иванович ба пеши рафиқонаш равон шуд. Дар ҳақиқат, ҳамшуглонашро саргарми қартабозӣ дарёфта, чун шахси панҷум ба бозӣ ҳамроҳ шуд.

II

Таърихи зиндагони Иван Илич одию муқаррарӣ ва фоҷианок буд. Дар синни чилу панҷсолагӣ дар мақоми узви Палатаи судӣ аз олам гузашт. Ӯ писари мансабдоре буд, ки дар Петербург дар идораву вазоратхонаҳои гуногун ба чунон мақоме расида, ки чунин мансабдорон дар иҷрои вазифаю масъулият ба кор намеоянд, вале аз сабаби собиқаи корӣ ва унвонҳояшон аз кор ронда намешаванд, аз ин рӯ, онҳо ин вазифаю мақомҳои дурӯғину қалбакиро соҳибӣ карда, вале аз шаш то даҳ ҳазор маоши ҳақиқӣ мегиранд ва то пири фартут шудан курсиҳои мансабро банд мекунанд.

Иля Ефимович Головин ба мисли ҳамин мансабдорони номбурда мушовири махфӣ ва аъзои нолозими муассисаҳои гуногуни нолозим ба ҳисоб мерафт.

Вай се писар дошт. Иван Илич писари дуюм буд. Писари калонӣ низ мисли падар ба чунин син ва собиқаи мансабдорие расида буд, ки музди моҳонааш худ ба худ омадан мегирифт. Писари сеюм одами бетолеъ ва нобарор буд. Ӯ дар ҷойҳои гуногун кор карда, зада шуда ва акнун дар муассисаи роҳи оҳан кор мекард; падар, бародарон ва, махсусан, занҳои бародаронаш бо ӯ вохӯрдан намехостанд ва танҳо дар ҳангоми зарурат ва ночорӣ аз ӯ ёд мекарданд. Шавҳари хоҳараш – барон Греф мисли хусураш дар шаҳри Петербург мансабдор буд. Иван Илич, чӣ хеле меғуфтанд, *Le phenjx de la famille* – ифтихори хонадон ба ҳисоб мерафт. Мисли писари калонӣ сарду дақиқкор набуд, ҷасорат ва бебокии хурдиро надошт. Ӯ хулқу атворе дошт миёнаи онҳо, одаме буд боақл, хушфеъл, зиндадил ва боодоб. Ҳамроҳи бародари хурдӣ дар омӯзишгоҳи ҳуқуқ мехонданд. Хурдиро дар синфи панҷум аз омӯзишгоҳ хориҷ карданд, аммо Иван Илич мактабро муваффақона хатм кард. Дар айёми таҳсил хислату атворааш ташаккул ёфт: дар ин ҷо чун ҷавони қобил, ҳалиму меҳрубон ва инсондӯст тарбия ёфт ва то охири умр ин хислатҳо дар вучодаш устувор монданд, аммо он чизеро, ки вазифа, масъулият ва қарзи худ медонист, бе каму кост иҷро ме-

намуд; вазифаю қарзи худро дар он мезд, ки ашхоси воломақом барояш чӣ супоришу вазифаҳоро вогузор кардаанд. Ў ҳеҷ гоҳ, на дар айёми донишҷӯӣ ва на дар синни камолот чоплусу хушомадгӯ набуд, аммо ҳанӯз дар айёми ҷавонӣ монанди парвонае, ки ба сӯи рӯшноӣ майл дорад, ба шахсони муваффақ ва соҳибнуфузу сарватманди табақаи боло тамоюл дошт ва табъу завқи онҳоро бо тақлиду пайравӣ меомӯхт ва бо онҳо риштаи дӯстӣ барқарор мекард. Ҳама он омӯзишҳоро машғулиятҳои давраи бачагӣ ва ҷавонӣ ўро комилан мутеи худ накарда буданд; ў гоҳе аз доираи қолабҳои маъмулии масъулияту вазифа берун баромада, аз паи ҳавою ҳавас ҳам мерафт, шуҳратпараст низ буд, дар синфҳои болоӣ озодфикрӣ ҳам дошт, аммо ҳама рафтору кирдораш дар ҳадди миёна ва дар зери талқини ақлу фаросат буд.

Синфи даҳуми омӯзишгоҳи ҳуқуқро хатм карда, Иван Илич аз падар барои сарулибос пул гирифтӣ дар устохонаи Шармер либос дӯзонд, дар овезаи либосаш медалеро овехта, бо шоҳзода ва омӯзгор хайрухуш намуд, бо рафиқонаш дар ошхонаи Донон гизо хӯрданд, бо ҷомадони мӯди нав, либосҳои таҳпӯш, таҷхизоти риштарошию ороиш, шои ғафси рӯпӯш, ки аз мағозаҳои беҳтарини шаҳр харида шуда буданд, ба музофот чун маъмури вазоифи махсуси губернатор равон шуд.

Дар музофот низ Иван Илич ба зудӣ барои худ ҳамон муҳиту шароити дилхоҳу фараҳбахшро, ки дар омӯзишгоҳ дошт, муҳайё намуд. Ў хизмат мекард, аз зинаҳои мансаб боло мерафт, шоду хуррам дар доираи риояи урфу одоб зиндагӣ мекард; гоҳе бо супориши роҳбарон ба ноҳияҳо мерафт, дар муомила бо хурдону бузургон шаъну эътибори худро риоя менамуд ва маъмурияташро содиқона иҷро менамуд.

Дар хизмат, сарфи назар аз ҷавонӣ ва ба айёшию дилхушиҳо майл доштаниш, ҷиддӣ, саҳтгир ва шахси расмиятҷӯ буд; аммо берун аз доираи хизмат меҳрубон, муаддаб, ҳозирҷавоб ва ба гуфтаи сардори идора ва хонуми вай, ки ў шахси наздики хонаводаашон ба ҳисоб мерафт, *bonenfant* буд.

Дар музофот бо хонуме, ки бо ин ҳуқуқшиноси олуфта саҳт часпида буд, алоқа дошт; хайётзани дигаре ҳам буд; гоҳе бо флигел – адъютантҳои мусофир майгусориҳо низ менамуд ва ба кӯчаҳои дур-

даст ҳам мерафт; баъзан ба сардор ва ҳатто ба зани ӯ тамаллуқ низ менамуд, аммо ҳамаи ин корҳо бо як обуранги асилзодагӣ карда мешуданд, аз ин рӯ, дар ҳаққи ӯ забони бадгӯён баста буд: ҳамаи ин рафторҳои ӯро бо ин ибораи фаронсавӣ метавон баён кард: *il faut que jeunesse se pass* . Ҳамаи ин корҳо бо тозагию назофат ва олуфтагӣ ва бо суханрониҳои фаронсавӣ ва аз ҳама муҳимтараш дар ҷамъияти кибор ба амал меомаданд ва мантиқан аз ҷониби во-ломақомони ин ҷамъият маъқул дониста мешуданд.

Ҳамин тавр, Иван Илич панҷ сол кор кард ва дар соҳаи хидмат дигаргуниҳо шуданд. Муассисаҳои нави судӣ ба миён омада, барояшон одамони нав лозим буданд.

Ва ҳамин одами нав Иван Илич буд.

Барояш мансаби муфаттиши суд пешниҳод карда шуд ва бо вучуди он ки ин вазифа дар губернияи дигар буд ва ӯро лозим меомад, ки аз баҳри ҳама муносибатҳои барқароркардааш гузараду дар ҷои нав онҳоро дубора азнавсозӣ намояд, ин корро қабул кард. Барои гусели Иван Илич гурӯҳи дӯстон ҷамъ омаданд, ба ӯ папиросдони нуқрагин тӯҳфа намуданд ва ба ҷои нав рафт.

Иван Илич дар вазифаи нави муфаттиши суд низ ҳамон *bon enfant* буд - яъне шахси муаддаб ва одаме, ки вазифаҳои хидмати-ро аз ҳаёти шахсӣ ҷудо карда метавонист ва мисли пештара мавриди эҳтироми ҳамагон гашт. Вазифаи нав —муфаттиши суд бошад аз мансаби пештарааш дида, барои ӯ шавқовару мақбултар менамуд. Гуворӣ дар мансаби аввала он буд, ки бо сарулибоси шермерӣ аз назди мансабдорон ва корафтодагони мушаввашу музтариб, ки мунтазири қабул буданд, озодона гузашта, рашку ҳасади онҳоро барангехта, рост ба қабулгоҳи сардор медаромад ва бо ӯ дар сари як миз чой менӯшиду папирос мекашид; аммо он ҳангом одамони тақдирашон вобастаи раъй ё марҳамати ӯ кам буданд. Ҳангоме ки ӯро барои иҷрои ин ё он коре мефиристонданд, чунин одамон танҳо сардори полис, ё гунаҳкорон буданд; бо чунин одамоне, ки тақдирашон ба раъю хоҳишоти ӯ вобастагӣ дошт, бо лутфу меҳрубонӣ муносибат карданро дӯст медошт, дар онҳо эҳсосеро бедор менамуд, ки ман, як одами муқтадиру тавоноеам ва метавонам одамонро маҷақ кунам. Аммо бо онҳо бо назокату рафоқат муносибат мекард. Он вақт чунин одамон кам буданд. Акнун бошад Иван Илич

чун муфаттиши суд ҳис мекард, ки тақдири ҳамаи он одамони мутаккабиру мағрур дар дасти ӯст ва агар ӯ ду—се ҷумларо дар коғазе нависад, он одамро ба назди ӯ ҳозир мекунад ва агар хоҳад, он одамро ё ҳабс мекунад, ё ҳамчун шоҳид дар наздаш рост истода, ба саволҳояш ҷавоб медиҳад. Иван Илич ҳеҷ гоҳ аз ин қудрати худ суиистифода намекард, баръакс, ҳамеша нармию мулоимиро ба кор мебард; аммо дарки ин қудрату имконият ва суиистифода накардан дар ин кор вазифаи навашро барояш дилкашу марғуб карда буд. Иван Илич зуд усули аз худ дур кардани ҳар гуна масъулият ва ҳолатҳоро, ки берун аз доираи вазифаи ӯ буданд, ёд гирифт ва танҳо сурати зоҳирии корҳою масъалаҳоро тарзе дар рӯи коғазҳо баён менамуд, ки ақида ва нуқтаи назари шахсии ӯ дар онҳо баён намеёфт, аммо тамоми расмияти хидматӣ иҷро карда мешуд. Чунин усулу тарзи корбарӣ нав буд. Ва яке аз он одамоне буд, ки шарҳу иловаҳои оинномаҳои соли 1864 —ро дар амал татбиқ менамуд.

Ба шаҳри нав ба вазифаи муфаттиши суд омада, Иван Илич ёру ошноҳои нав пайдо кард ва рафтору кирдори худро низ обуранги дигар бахшид. ӯ дар ин ҷо аз ҳукумат худро қадре дуртар мегирифт ва ба доираи судяҳо ва дворянҳои сарватманд, ки сокинони ҳамин шаҳр буданд, дохил шуд ва дар ақоиду назароташ обуранги норизоияти нарми озодфикронро нисбати ҳукумат пайравӣ мекард. Дар айни замон ба олуфтагӣ ва намуди зоҳирии худ мисли пештара диққат меод ва дар вазифаи нав танҳо манаҳашро натарошида, ба ришаш низ озодӣ дода буд.

Зиндагии Иван Илич дар шаҳри нав ҳам хеле хубу гуворо шуд: ҷамъияти муҳолифини губернатор бо ҳам муттаҳиду дӯст буданд; музди моҳона зиёд ва як машғулияти дигар қартабозии вист буд, ки ба Иван Илич дилхушии зиёд мебахшид ва хеле моҳиру ҳунармандона бозӣ карда, аксар вақт бурд менамуд.

Баъди ду соли хидмат дар шаҳри нав Иван Илич бо ҳамсари ояндааш вохӯрд. Прасковья Фёдоровна Михел дар доирае, ки Иван Илич мансуб ба он буд, аз ҳама духтари зебою дилбар, оқила ва дурахшон ба ҳисоб мерафт. Дар қатори дигар дилхушиҳои баъди хизмати муфаттишӣ ин саргармию суҳбат бо Прасковья Фёдоровна буд.

Иван Илич дар замони маъмури вазифаҳои махсус буданаш

рақс мекард; аммо ҳангоме, ки муфаттиши суд шуд, ин санъатро ба дараҷаи олӣ омӯхт. Аз ин рӯ, дар охири шабнишиниҳо гоҳо бо Прасковя Фёдоровна мерақсид ва бештар ҳангоми ҳамин рақсҳо дили ўро ба даст овард. Духтар ошиқаш шуд. Иван Илич мақсаду нияти аниқӣ зангирӣ надошт, аммо ҳамин ки дар дили духтар нисбати худ ҳисси дӯстдорӣ дид, аз худ пурсид: «Воқеан, чаро зан нагирам?»

Духтархонум Прасковя Фёдоровна ба дворянҳои асилзода мансуб, зебою ситорагарм буд ва дороие низ дошт. Иван Илич метавонист, ки ба ягон духтари доротаре умедвор бошад, вале ҳамин ҳам бад набуд. Иван Илич моҳонаи хуб мегирифт, бовар дошт, ки дороии занаш низ ҳамин қадар мешавад. Аз табори асилзодагон будан, зебоию дилбарӣ ва озодагӣ - ҳамаи инҳо Иван Иличро хуш омад. Агар гӯем, ки Иван Илич барои он зан гирифт, ки ба ин духтар ошиқ шуда, дар фикру ақоиди ҳар ду ба зиндагӣ муштаракоте буд, ё агар гӯем, ки барои он зан гирифт, ки одамони доирааш ин издивоҷро писандида буданд, дар ҳар ду сурат риояи ҳақ намекунем. Иван Илич ҳар дуи ин омилҳоро сабабҳоро ба назар гирифта, издивоҷ карда буд: чунин духтарро барои он ба занӣ гирифт, ки дилхоҳаш буд ва омили дигар – одамони доирааш ин интиҳоби ўро писандида буданд.

Ҳамин тавр, Иван Илич оиладор шуд.

Маросими арӯсӣ ва айёми аввали издивоҷ бо меҳрубонию навозишҳои зану шавҳарӣ, бо мебелҳои нав, бо зарфу асбобҳои нав ва бо либосҳои лиҳофҳои наву тоза то ҳомиладории зан хеле хуб сипарӣ шуд ва Иван Илич гумон кард, ки оиладорӣ обуранги осудагӣ ва шоду фараҳбахшERO, ки аз тарафи ҷамъият шоистаю сазовор ҳисобида мешавад, тира накарда, баръакс, онро рангинтару беҳтар мегардонад. Лекин аз моҳҳои аввали ҳомиладории занаш дар ҳаёти онҳо як чизи нави ғайриинтзор, номақбул ва нохуше, ки мунтазираш набуданд ва аз он халосӣ ҳам надоштанд, пайдо шуд.

Ба Иван Илич чунин менамуд, ки занаш аз рӯи *de gaete de coeur*, ин зиндагии хушбахтонаю фараҳбахшро тира менамуд; вай бе ягон баҳонае ба ў рашк мебурд, илтифоту меҳрубонии бештар талабидо, ба ҳама чиз хӯрдагирӣ менамуд, моҷарою хархашаҳо барпо мекард.

Дар ибтидо Иван Илич бовар дошт, ки аз чунин лаҳзаҳои ногувор бо дилхушиҳою хушгузарониҳо мисли пешӣ халос мешавад ва ин авзову ҳолатҳои занашро нодида мегирифт ва дӯстонашро ба хона ба қартабозӣ даъват мекард, ё ба назди онҳо ва ё ба клуб мерафт. Боре занаш бо қаҳру ғазаби зиёд ўро суханҳои дурушту носазо гуфт, шаттоҳӣ кард, минбаъд низ ҳар боре ки талабу хоҳишоташро ба ҷо намеовард, чунин ҳодисаро такрор мекард ва зоҳиран, то пурра ба итоати худ даровардани шавҳараш ин корро давом доданӣ буд. Иван Илич дарк кард, ки мақсади занаш аз ин саҳнаҳо он аст, ки ў низ мисли вай бояд дар хона зиқ шуда нишинад ва дарки ин ҳақиқат ўро ба даҳшат овард. Ин воқеият барояш ошкор шуд, ки нӯшҳои ҳаёти занушавҳарӣ ва, хоссатан, бо чунин зане чун завҷаи ў нешҳо низ дорад ва худро аз ин талхиву ногувориҳо бо чордеворе ҷудо кардан зарур аст. Ва Иван Илич барои иҷрои ин кор чораҳо ҷуст. Хизмат аввалин воситае шуда метавонист, ки ба туфайли он ба Прасковья Фёдоровна таъсир расондан мешуд ва бо ёрии хизмат алайҳи ў мубориза бурдану ҷаҳони мустақили худро аз ў ҷудо кардан имкон дошт.

Бо таваллуди кӯдак, кӯшишҳои макондани он ва нобарориҳои гуногуне дар ин кор, бо касалиҳои ҳаққониву таваҳҳумии модару кӯдак, ки иштироки Иван Илич дар онҳо талаб карда мешуд, эҳтиёҷи ҳар чи бештар дар ҳисори офият кашидани хеш бо ҷаҳони берун аз оила барои ў зиёдтар мешуд.

Дар баробари зиёд шудани хашму ғазаб ва талаботи зан Иван Илич маркази вазнинии зиндагии худро ба самти хизмат мекӯчонд. Хизмат дар назараш хубтару гуворотар ва ҳисси шуҳрату ҷоҳталабиаш низ аз пештара бештар мешуд.

Ба зудӣ, аз зангириаш як сол нагузашта, Иван Илич фаҳмид, ки оиладорӣ дар баробари баъзе хубию бартариҳояш дар зиндагӣ, дар асл як кори хеле мураккаб ва душворе будааст ва бояд нисбати он чун ба хизмат муносибатҳои муайяне дошта бошӣ.

Ва чунин муносибатро ба ҳаёти оиладорӣ Иван Илич барои худ интихоб кард. Ў аз зиндагии зановуӣ ҳамон лузумоти зарурӣ — хӯрок, бонуи хона, ҳамбистарие, ки занаш ба ў дода метавонист ва, аз ҳама муҳимтар, ҳамон шакли зоҳирии одоберо, ки афкори умум муайян кардааст, талаб менамуд. Лекин ў дар аксари вақтҳо дар

паи зиндагии гуворою дилписанд буд ва агар чунин ҳолатҳо муяссараш мегашт, хеле қаноатманд мешуд; агар занаш ба ӯ эътироз ва ғурбат мекард, зуд худро дар паси ҳисори хизмат мегирифт, ки ӯро аз ҷаҳони беруна ҷудо мекард ва дар ин ҳисор дар паи дилхушиҳо мешуд.

Иван Иличро чун хидматчиин хуб эътироф мекарданд ва баъди се сол ӯ ёвари додситон шуд. Вазифаю ўҳдадорихои нав, нуфузу эътибори зиёд доштани ин кор, имкону иқтидори ҳар одамеро ба маҳкама кашидану дар маҳбас шинондан, ҳунари хуби суханронихо дар маҳкамаҳо - ҳамаи ин муваффақиятҳо дар ин корҳо дили Иван Иличро ба қору хизмат гарм менамуд.

Бо мурури вақт соҳиби фарзандҳо шуданд. Занаш сол ба сол серғурбату тундмизоҷтар мешуд, лекин он тарзу усули муносибате, ки ӯ дар зиндагии оилавӣ пеша карда буд, Иван Иличро чун сипаре муҳофизат менамуд.

Баъди ҳафт соли кор дар ин шаҳр Иван Иличро ба ҳайси додситон ба губернияи дигар фиристоданд. Онҳо ба ҷои нав кӯчида оманданд, пул кам ва ин шаҳр ба зани Иван Илич маъқул нашуд. Моҳона аз пештара зиёд бошад ҳам, вале зиндагии ин ҷо серхарочоттар буд; ғайр аз ин, дар ин ҷо ду кӯдаки онҳо вафот кард ва аз ҳамин сабаб зиндагии оилавӣ барои Иван Илич талху шӯртар гардид.

Прасковья Фёдоровна барои тамоми мусибату бадбахтиҳо шавҳарашро таънаю маломат менамуд. Аксар мавзӯи баҳси зану шӯ ва, хоссатан, масъалаи тарбияи фарзандон ба хархашаю мунозира касида мешуд ва ҳар лаҳза шӯълавар шудани оташи баҳсҳову муноқишаҳо дар байнашон вучуд дошт. Дар зиндагии онҳо танҳо лаҳзаҳои хуш ҳамон лаҳзаҳои кӯтоҳи пазмони занушӯӣ буд, ки онҳо дилхоҳи ҳамдигар мешуданд, вале ин лаҳзаҳо ҳам хеле кӯтоҳу зудгузар буданд. Инҳо ҷазирачаҳое буданд, ки ҳар дуяшон дақиқаҳое дар онҳо ором мегирифтанд, вале баъди фурсате боз дар баҳри хусумату адовати пинҳонӣ, ки ҳар ду ро аз ҳамдигар торафт дуру бегона мекард, часпу талош менамуданд. Ин бегонагию дилхунукиҳо Иван Иличро афсурдаю хиҷил намекард, чунки ӯ ба ин авзоъ одат карда, онро як чизи муқаррарию маъмулӣ меҳисобид. Ҳадафаш дар зиндагӣ он буд, ки ҳар ҷи бештар худро аз банди ин ногувориҳо озод кунад ва ба онҳо безътиной менамуд. То рафт ҳаёташро

бештар дар коргоҳ мегузаронд ва мекӯшид, ки дар хона камтар бошад ва агар барои ба хона омадан ночор буд, ҳамроҳи рафиқа ба хона меомад. Хидмат чузъи асосии зиндагии Иван Илич шуд. Маънии зиндагӣ ва тамоми мановфеу хушиҳои ҳаётро акнун дар хидмат ва дар коргоҳи худ медид. Дарки қудрат, имкону тавоноии нобуд кардани ҳаёти ҳар касе, агар ӯ несту нобуд карданаширо хоҳад, савлату виқори ботинию зоҳириаш ҳангоми ба суд даромадан, вохӯрӣ бо зердастон, ва аз ҳама чизи муҳим, устодона кор бурдан – ҳамаи инҳо ӯро хурсанду хушбахт мекард, суҳбат бо рафиқон, зиёфату қартабозиҳо ҳалои маънавии зиндагии ӯро пур мекард. Ҳаёти Иван Илич ҳамин гуна қараён дошт ва чунин зиндагӣ дар назараш маъмулию муқаррарӣ метофт.

Бо ҳамин минвол ҳафт соли дигар зиндагӣ кард. Духтараш аллакай шонздаҳсола, як кӯдакашон мурд ва як писари дигари мактабхонашон, мавзӯи аксари муноқишаҳои ӯ, монда буд. Иван Илич мехост ӯро ба омӯзишгоҳи ҳуқуқ монад, вале Прасковья Фёдоровна бар қасди ӯ вайро ба гимназия супорид. Духтараш дар хона таълим мегирифт, писарак низ бад намехонд.

III

Бо ҳамин аз замони издивоҷи Иван Илич ҳабдаҳ сол гузашт. Ӯ ба дараҷаи додситони калон расида, ба умеди мансаби беҳтаре аз баҳри баъзе ҷойивазкуниҳо гузашт ва дар ин вақт ногаҳон ҳодисаи нохуше рӯй дод, ки қариб тамоми оромии хушиҳои зиндагии ӯро барҳам зад. Иван Илич дар шаҳр умедвори сардории раёсатро дошт, вале Гоппа чи коре карду аз ӯ пеш гузашта, ин мансабро соҳибӣ кард. Иван Илич аз ин кор саҳт ранҷида, бо ӯ ва бо сардороне, ки дар ин кор саҳм доштанд мунозаъаву ҷанҷол намуд; муносибаташ бо мансабдорон сард шуд ва минбаъд дар тақсимои мансаб боз ӯро нодида гирифтанд.

Соли 1880 дар ҳаёти Иван Илич соли беҳад вазнин буд. Имсол, аввалан, маълум шуд, ки моҳонааш барои зиндагӣ кифоя нест; баъдан, ҳис кард, ки ҳама ӯро фаромӯш кардаву нисбаташ саҳт беадолатӣ ва ноҳаққӣ кардаанд. Ҳатто падараш низ дар ҳалли ин масъалаҳо ёрӣ наметод. Ҳис мекард, ки ҳама таркаш кардаву вазъи оилавии ӯро бо моҳонаи 3500 сӯм кофӣ ва ҳатто айнаи хушбахтӣ меҳисобанд. Танҳо ҳудаҳ медонист, ки бо ин ноҳаққӣҳо, ки

нисбаташ раво дидаанд, ғаму гурбатҳои доимии зан ва қарзхое, ки аз рӯи зарурат гирифта буд, хушбахт будан маҳол аст.

Тобистони ҳамин сол барои аз ин танқисиҳои молиявӣ раҳой ёфтан мураххасӣ гирифт ба деҳа, ба хонаи бародари занаш рафт.

Дар деҳа аввалин бор ҳис кард, ки бе фаъолияти хидматияш зиста наметавонад, дилтангиву афсурдагии саҳт фаро гирифташ ва донист, ки минбаъд бо чунин ҳол зистан имкон надорад ва чораю тадбирҳои қатъие бояд андешид.

Шаби дароз хоб накарда, дар пешайвони хона қадамзанон ба қароре омад, ки ба Петербург мераваду илоҷе карда, ба вазорати дигаре ба кор медарояд ва бо ин кораш онҳое, ки қадраш накардаанд, ҷазо медиҳад.

Рӯзи дигар ба маслиҳатҳои зану хусурбачааш ҳам гӯш накарда, роҳии Петербург шуд.

Ӯ танҳо як мақсад дошт: коре ёбад, ки панҷ ҳазор моҳона дошта бошад. Барои ӯ фарқ надошт, ки ин кор дар кадом вазорату корхона аст, ё чи гуна кор аст. Фақат барои ӯ коре лозим буд, ки панҷ ҳазор маош дошта, қояш муҳим набуд, бигзор кори идорӣ, ё фаъолияти бонкӣ, ё роҳи оҳан, ё муассисаҳои шоҳзодахонум Мария бошад, ҳатто боҷхона бошад ҳам, майлаш, фақат маошаш панҷ ҳазор бошаду аз вазорате, ки таҳқирав кардаанд, равад.

Инак, ин сафари Иван Илич чунон бомуваффақият шуд, ки умедашро надошт. Дар шаҳри Курск дар қатори дараҷаи аввал ошнояш Ф. С. Илин бо вай ҳамсафар шуд ва барояш мазмуни телегромеро, ки навакак аз губернатори Курск гирифта буд, нақл кард. Аз рӯи гуфтаи ӯ, дар ҳамин рӯзҳо дар вазорати онҳо табаддулоти кадрӣ мешавад ва ба ҷои Пётр Иванович Иван Семёновичро таъин мекунанд.

Ин табаддулот ба ғайр аз он аҳамияте, ки барои Россия дошт, барои Иван Илич низ аҳамияти махсус дошт, чунки таъини шахси нав, Пётр Петрович ва дӯсти ӯ Захар Иванович барои Иван Илич ба дараҷаи аъло созгору мусоид буд. Захар Иванович рафиқу дӯсти наздики Иван Илич буд.

Дар Масков дурустии ин хабар тасдиқ шуд. Ба Петербург омада, Иван Илич ба Захар Иванович вохӯрд ва ӯ додани мансаби дилхоҳашро дар вазорати адлия -- ҷои кори пештарааш ваъда дод.

Баъди як ҳафта ба занаш телегиром фиристод:

«Захар ба ҷои Миллер, ба зудӣ ба кори нав таъин мешавам».

Иван Илич ба туфайли ин табаддулот дар ҷои кори пештарааш соҳиби мансабе шуд, ки аз ҳамкорунаш ду зина болотар баромад ва моҳонааш низ панҷ ҳазор ва сеюним ҳазори дигар иловапулӣ барои роҳкиро таъин карда шуд. Иван Илич тамоми хашму ғазабашро нисбати душманони пешина ва тамоми вазорат фаромӯш карда, комилан хушбахт шуд.

Иван Илич бо табъи болидаю дили хурсанд ба деҳа баргашт. Прасковья Фёдоровна низ шод буд ва дар байнашон сулҳ барқарор гашт. Иван Илич нақл кард, ки чи гуна ўро дар Петербург табрик мекарданд, чи гуна рақибонаш шармандаю шармсор шуда, номардию разолаташон ошкор гашт ва акнун ҳамаашон ба ў рашк мебаранд ва, махсусан, дар Петербург мавриди лутфу меҳрубонии ҳама қарор гирифтанаширо бо болидахотирӣ ҳикоя кард.

Прасковья Фёдоровна ҳамаашро шунида, вонамуд мекард, ки ба суханони шавҳараш бовар мекунад, дар ягон нуктае ба ў эътироз намекард, ў барои зиндагии ояндаашон дар шаҳр нақшаҳо мекашид. Иван Илич бо мамнуният ҳис мекард, ки ин нақшаҳои занаш комилан бо орзуҳои ў мувофиқат мекунанд ва умедвор мешуд, ки ин nobасомониҳо акнун ба охир мерасанду бар майлу муроди хеш шоду мамнун зиндагӣ хоҳад кард.

Ў барои фурсати андак ба деҳа омад, бояд даҳуми сентябр ба мансаби наваш таъин карда мешуд. Файр аз ин, барои дар макони нав ҷойгир шудан фурсате лозим буд: ҳама чизи дар деҳа бударо кашондан, чизҳои нав харидану барои ҷиҳозҳои лозимии бисёре фармоишҳо кардан, хулоса ҳама он орзуҳое, ки дар дил дошту бо нақшаҳои занаш мувофиқат мекарданд, бояд амалӣ карда мешуданд.

Акнун ки киштии муродашон ба соҳили мақсуд расидаву ҳамдигарнофаҳмиҳову хархашаву баҳсҳояшон ва дар муддати чандин сол бо ҳам назистанҳояшон поён ёфт, онҳо бо ҳам чунон ҳаммарому ҳамдил шуданд, ки аз ибтидои издивоҷашон нашуда буданд. Иван Илич меҳост, ки дар ҳамин омаданаш якбора оилаашро ба шаҳр гирифта барад, вале исрори додарарӯсу зани ўро, ки якбора нисбати Иван Иличу оилааш меҳрубону мушфиқ шуда буданд, ба

назар гирифта, ҳудаш танҳо ба шаҳр рафт.

Иван Илич ба шаҳр рафт ва рӯҳияи шодию масаррате, ки аз барори кору аз ҳамдилию сулҳ бо занаш пайдо шуда буд, дар вучудаш зиёдтар шуда, яке дигареро тақвият мебахшид ва ин болидахотирӣ ўро тарк намекард. Хонаи хуб, айнан ҳамон хонае, ки зану шавҳар меҳостанд, пайдо шуд. Ҳучраҳои баланду барҳаво, кабинети бошукӯҳ, ҳучраҳо барои зану духтараш, ҳучраи хуби дигаре барои писараш, - гӯё ҳамаи инро мувофиқи дархости дили онҳо сохта бошанд. Иван Илич ҳудаш ба сохту сози хона, интиҳоби деворқоғазҳо, хариди меҳел, пардаҳо машғул шуд ва хона рафта-рафта ба хонаи идеалие табдил ёфтан гирифт, ки ў тасаввур мекард. Вақте ки корҳои таъмиру тармим нимкура шуданд, аллақай ҳама ҷо ранги дигар гирифта, хона аз тасаввураш ҳам зиёдтар зебо менамуд. Ҳамин ки ба хоб мерафт, золи хонаро баъди тамои шудани таъмир тасаввур мекард. Ба меҳмонхона, ки корҳояш то ҳол тамои нашуда буданд, нигоҳ карда, камин, рафҳо мизҳо ва ороишоту таҷҳизотеро, ки бояд дар ҳар ғӯша ҷо ба ҷо гузошта мешуданд, тасаввур мекард. Андешаи он ки ҳамаи инҳо чи гуна Паша ва Лизаҷонро, ки ин гуна ороишро дӯст медоштанду дар ин кор соҳиби завқу салиқа низ буданд, моту мабхут мекунад, ўро хурсанд мекард. Онҳо мунтазири чунин корҳое нестанд. Махсусан, баъзе таҷҳизоти қадимае, ки барои ў арзон афтода буданд, ба хона намуди олитаборию ашрофзодагӣ мебахшиданд. Ў дар мактубҳояш қасдан ҳама чизро аз будаш камтар нишон меод, то ки онҳоро моту мутаҳаййир намояд. Ҳамаи инҳо ўро он чунон саргарм медоштанд, ки чизи аз ҳама азиз, яъне мансабу вазифааш ўро камтар машғул меод. Дар ҷаласаҳо лаҳзаҳои парешонхотирӣ ба ў рӯй меод: ў андеша мекард, ки чи хел пардаҳоро интиҳоб кунад. Ў он чунон машғули ин корҳо шуда буд, ки гоҳо худ меҳелҳоро аз ҷое ба ҷои дигар мемонд ва пардаҳоро овезон мекард. Боре ба рӯи нардбонча баромада, меҳост ба устои кундфаҳм нишон диҳад, ки чи гуна деворқоғазро часпонад, аммо пояш хато хӯрда афтод, вале чун одами зӯру ҷаққон худро нигоҳ дошту танҳо ҳангоми афтидан паҳлӯяш ба дастаки тиреза зад. Ҷои латхӯрдааш каме дард карду лекин баъдтар ором гирифт. Дар тамои ин муддат Иван Илич бардаму солим ва хурсанд буд. Ў дар мактубаш навишта буд: ҳис мекунам, ки понздаҳ сол ҷавонтар шу-

даам. Ў дар моҳи сентябр таъмиро тамом карданӣ буд, вале корҳо то нимаи октябр давом карда бошанд ҳам, на ин ки дар назари худаш шоён менамуданд, балки ҳар бинандае таърифу таҳсин мекард.

Аммо дар асл ин ҳодисае буд хоси одамони на он қадар доро, ки худро ба одамони сарватманд монанд карданӣ мешаванду аммо ин монандӣ танҳо зоҳирист: пардаҳои абрешимӣ, мебелҳо аз чӯби сиёҳ, гулҳо, қолинҳо ва биринҷҳои тирарангу дурахшону ҳама он чизҳое, ки аёну ашроф хонаҳояшонро ба онҳо орову торо меდიҳанд, ки ба одамони аз худашон сарватмандтар монанд бошанд. Ин мушобеҳати зоҳирии фиребо дар ӯ низ дида мешуд, ки дар аввалин нигоҳ ба чашми кас менамуд, вале дар назари худаш ҳамаи инҳо ба ранги махсусе ҷилвагар мешуданд. Вақте ки оилаашро дар истгоҳи роҳи оҳан пешвоз гирифта, ба хонаи таъмиршудаю равшану мунаввар овард ва навқари галстуки сафедбаста дари даҳлези бо гулҳо оростаро ба рӯяшон кушоду баъдан ба меҳмонхонаю кабинет даромаданд ва аз хурсандию ҳаловат нидои хурсандӣ бароварданд, ӯ бениҳоят хушбахт буд, онҳоро ба тамоми хонаҳо мебурд ва аз таҳсини онҳо сараш ба осмон мерасиду аз шодӣ гул-гул мешукуфт. Бегоҳӣ ҳангоми чойхӯрӣ, лаҳзае ки Прасковья Фёдоровна дар омади гап чи хел афтиданахро пурсид, ӯ хандакунон ва бо ифодаи чеҳра чи гуна паридан ва устуро тарсонданахро нишон дод.

— Ман беҳуда ба варзиш машғул нашудаам. Шояд одами дигар ҳалок мешуд, аммо ман каме лат хӯрдаму тамом; ана ҳамин ҷо, агар даст кунӣ, каме дард мекунад, вале ҳоло гузашт, паяш каме сиёҳ шудааст.

Онҳо дар хонаи нав зиндагиро сар карданд ва баъди муддате, мисли ҳамеша, маълум шуд, ки агар як хонаи дигар мешуду моҳона боз ками дигар, ақалан панҷсад сӯми дигар зиёдтар мебуд, беҳтар мешуд. Махсусан, дар ибтидо дар хонаи нав, ки баъзе таҷҳизоташ пурра набуд ва онҳоро ё харидан, ё фармудан ва ё мебелҳоро аз як ҷо ба ҷои дигар кӯчондан лозим меомад, зиндагӣ хуб буд. Ҳарчанд дар байни зану шавҳар баъзан ҳамдигарнофаҳмӣ ва норозигиҳо шаванд ҳам, лекин ҳардуяшон аз чунин зиндагӣ қонеу розӣ буданд, аз ин рӯ, дар байнашон ҷангу ҷанҷоли калон намешуд ва ҳамааш ба хубӣ анҷом меёфт. Аммо ҳамин ки ҳама корҳо анҷом ёфтанд,

муддате дилтангӣ ба вучуд омад, вале чун дар макони нав шиносу ошноҳои тоза пайдо шуданду ҳама чиз дар ҷои худ қарор гирифт, зиндагӣ дар маҷрои муайяни худ равон шуд.

Иван Илич нимаи аввали рӯзро дар корҳои судӣ, дар ҷои кор мегузаронд, нисфирӯзӣ ба хона бармегашт ва дар ибтидо вақташ хушу табъаш болида буд, ҳарчанд ки баъзе ҷузъиёт дар хона ўро нохуш мекард. (Доғҳо дар рӯи дастархон, пардаҳо, ресмони кандашудаи парда, ё ягон чизи дигар ўро асабӣ менамуд: охир ў барои ҳамаи инҳо меҳнати зиёде кардааст ва ҳар як вайронкорию бепарвой барояш аламовар буд.) Лекин дар умум зиндагияш, ба ақидаи ў, он чуноне ки бояд бошад -- хушу гуворою дилнишин мегузашт. Соати нух аз хоб меҳест, қаҳва менӯшид, газета меҳонд, баъд либоси расмияшро пӯшида, ба суд мерафт. Дар коргоҳ юғи корӣ, ки бо он аробаи корро мекашид, барояш тайёр буд ва ў зуд дар қабзаи он афтода, аз паи қору бори ҳаррӯзааш мешуд. Қабули корафтодагон, баррасии ҳар гуна маълумотномаву қоғазҳо, мукотибот ва ҳар гуна ҷаласаҳои умумию маъмурӣ. Аз байни ҳамаи ин корҳо бояд корҳои шахсии одамон, ки одатан ба рафти корҳои расмӣ хизматӣ ҳалал мерасонданд, берун карда мешуданд; бо одамон танҳо дар доираи хидмат бояд муносибату муомила мекард ва муроҷиати одамон бо ў низ бояд танҳо дар доираи масъулияти хидмати ў мебуд. Масалан, шахсе ба наздаш даромада чизеро донистанӣ мешуд, Иван Илич мисли одами бевазифа бо ин одам бояд, умуман сари кор надошта бошад; лекин қору дархости ин одам агар дар доираи хизмати ў бошад ва дар сарлавҳаи қоғазаш қайд шуда бошад, Иван Илич тамоми корҳои имконпазирро иҷро намуда, илова бар он, муомилаи хубу дӯстона ва боодобӣ низ зоҳир менамуд. Аммо ҳамин ки муносибатҳои хизматӣ тамом мешуданд, дигар муомилот низ ба охир мерасид. Чунин ҳунар, яъне ҷудо кардани қисмати хизматӣ ва омехта накардани он бо зиндагии асосиро Иван Илич дар давоми таҷрибаи чандинсолааш омӯхта, ба дараҷаи олий азхуд карда буд ва гоҳо ҳамчун устои комили касбаш ба худ иҷоза меод, ки шӯхикунон ин дуру, яъне муносибатҳои хизматӣ ва одамгариро бо ҳам махлут мекард. Барои он ба худ дар ин кор иҷоза меод, ки ў ба қудрати худ ҳамеша бовар дошт ва агар замонаш фаро мерасиду барояш лозим мешуд, дубора паҳлуи хизмати масъаларо интиҳоб карда,

инсонгарио як тараф ҳавола мекард. Ин кор аз тарафи Иван Илич на ин ки осон, сода ва муаддабона, балки устокорона иҷро карда мешуд. Дар лаҳзаҳои дамгирӣ тамоку мекашид, чой менӯшид, онд ба сиёсат, корҳои умумӣ, қартбозӣ ва асосан дар бораи таъинотҳои мансабӣ суҳбат менамуд. Хаставу монда, аммо бо эҳсоси устоди муъҷизакори ғиҷҷакнавози асосии оркестр, ки навозандагяшро соҳирона ба охир расонда бошад, ба хона бармегашт. Дар хона модару духтар ё ба ҷое рафта буданд ё касе дар меҳмониҳои онҳо буд; писараш дар гимназия таҳсил мекард ва ҳамаи он илмҳои, ки дар он ҷо таълим меоданд, ба хубӣ азхуд менамуд. Ҳамааш хуб буд. Баъди ҳуроки нисфирӯзӣ, агар дар хона меҳмон намебуд, Иван Илич гоҳо китоб меҳонд, аслан китобҳои меҳонд, ки дар бораи онҳо одамон муҳокимаронӣ мекарданд, бегоҳӣ аз паи кор мешуд, яъне парвандаҳои меҳонд ва баёнотҳои бо қонунҳои мутобиқ менамуд. Ин кор барояш шавқовар ҳам набуду дилгиркунанда ҳам. Аммо агар имкони бозии винт фароҳам мебуд, ин кор он вақт мароқангез набуд; аммо агар винтбозӣ муяссар намешуд, — нисбат ба танҳо ва ё ба зан нишастан ҳаминаш хубтар буд. Зиёфатҳои хурде, ки Иван Илич дар хона барпо мекард, барояш фараҳбахшу гуворо буданд. Дар ин зиёфатҳои мардонӣ хонумҳои воломақоми ҷамъияти аёнро даъват мекард ва ин вақтгузаронияш бо онҳо шабеҳи рӯзгузаронии одамони воломақом ва меҳмонхонааш низ ба меҳмонхонаи одамони доро монанд буд.

Як бегоҳ ҳатто шабнишинӣ барпо намуда, рақсиданд. Иван Илич хеле хурсанд буд, ҳама чиз ба хубӣ мегузашт, танҳо дар масъалаи торту конфет бо занаш муноқиша намуданд: Прасковья Фёдоровнаро мақсад дигаргуна буд, Иван Илич бошад исрор мекард, ки торту конфетҳои гаронбаҳо бихаранд ва дар натиҷа, ширинҳои зиёдате карда, маҳраҷи қаннод чилу панҷ сӯм шуд. Ҷанҷоли байнашон ногувор буд ва Прасковья Фёдоровна ўро «Аблаҳу туршрӯй» гуфт. Ў бошад сарашро бо дастонаш дошта, дар дил ҳатто дар бораи талоқи ҷудой андеша намуд. Аммо шабнишинӣ чи қадар хотирмон буд. Ҷамоати беҳтарин ҷамъ омада, Иван Илич бо князхонум Труфонова мерақсид. Хурсандиҳои хидматияш хурсандиҳои иззатталабӣ ва дар ҷамъият инсонии шӯҳратпараст буд; аммо хурсандию хушбахтияш дар бозии винт ифода меёфт. Ў эътироф мекард, ки баъди ҳама

чиз, пас аз тамоми ҳодисаҳои нохушоянд ҳам, агар чоркаса дар рушноии шамъ бо рафиқони хуб—ҳарифони бозии винт ништаста бозӣ кунӣ ва шом хӯрда, як қадаҳ шарби ангурро нӯши қон кунӣ, ин беҳтарин лаззати дунёст. Баъди дар бозӣ бурди кам кардан (бурди калон нохушоянд аст) Иван Иличро аҷаб хоби орому осудае мебурд.

Зиндагии онҳо ҳамин хел пеш мерафт. Доираи ҷамъияти ёру ошноёнашон доираи беҳтаринҳо буд, ба хонашон одамони муътабар ва ҷавонон низ меомаданд.

Аз ҷамъияти ошноёнашон зану шавҳар ва духтар розӣ буданд ва аз дигар шиносон ва хешони шилқин, ки ба меҳмонхонаи бо зарфҳои ҷопонӣ ороштаи онҳо меомаданд, дурӣ мечустанд. Ба зудӣ ёру хешони шилқин ҳам аз хонаи онҳо по кашиданд ва барои Ғоловинҳо ҳамин ҷамъияти баргузидаи дилхоҳашон боқӣ монд, ки бо он алоқаву рафту омад доштанд. Ҷавонон дар гирди Лиза парвона буданд ва муфаттиши суд Петришев, писари Дмитрий Иванович Петришев — меросхӯри ягонаи ӯ, ба Лиза илтифоти зиёд дошт, аз ин сабаб Иван Илич бо Прасковья Фёдоровна дар ин хусус маслиҳат карда буд: чи мешавад, ки сайру гашти онҳоро бо чанаи сеаспа ташкил намоем ё ба спектакл бифиристамон. Зиндагии онҳо ба ҳамин минвол ҷараён дошт, ҳеҷ тағйире дар он рӯй намедод ва ҳама чиз хуб буд.

IV

Ҳама солиму бардам буданд. Танҳо Иван Илич гоҳо шикоят мекард, ки дар дахонаш таъму мазаи аҷоиб ва дар тарафи чапи шикамаш ноҳинҷориеро эҳсос мекунад.

Аммо рафта-рафта ин ноҳинҷорӣ ба як эҳсоси ногувори вазниние дар паҳлуи чап табдил ёфта, боиси малулии хотир ва рӯҳу равони ӯ мешуд. Ин эҳсоси ранҷу малулӣ рӯзафзун гашта, зиндагии орому осудаи хонаводаи Ғоловинҳо халалдор менамуд. Зану шавҳар бештар аз пеш ҷангу ҷанҷол менамуданд ва тадриҷан он оромию осудагӣ аз байн рафт ва танҳо қолиби одобу эҳтиром монда буд, ки он ҳам бо мушкилӣ риоя мешуд. Саҳнаҳо байни завҷайн бештар такрор мешуданд. Акнун танҳо ҷазирачаҳо монда буданд, ки танҳо дар онҳо зану шавҳар бо ҳам муросову мадуро мекарданд.

Акнун Прасковья Фёдоровна гуфта метавонист, ки шавҳараш хӯю

хислати вазнин дорад ва бадхулқ аст. Бо одати хосааш, ки ҳар чизро муболиға мекард, акнун ӯ такрор менамуд, ки шавҳараш ҳамеша ҳамин хел буд ва ин бист соли ҳаёти якҷояшонро танҳо ӯ бо ин фариштаҳуияш таҳаммул карда тавонистааст. Танҳо ҳаминаш ҳақиқат дошт, ки дар вақтҳои охир ҷангу ҷанҷолҳоро шавҳараш аввал шуда сар мекард. Хӯрдагириҳои ӯ одатан пеш аз хӯроки нисфирӯзӣ, ҳангоми тановули ғизо сар мешуданд. Гоҳо дар масъалаи зарфҳои ғизохӯрӣ эрод мегирифт, гоҳо таъомро наҳ мезад, гоҳо писарашро, ки оринчашро болои мизи хӯрок монда буд ва гоҳо духтарашро барои ороиши мӯяш танбеҳ медод. Барои ҳамаи ин Прасковья Фёдоровнаро гунаҳкор медонист. Дар ибтидо занаш эътироз менамуд, аммо як-ду бор ҳангоми хӯрок ӯ ончунон девонагӣ кард, ки завҷааш ба ҳулосае омад, ки ин рафтори шавҳараш иллати беморияш аст ва худро тасалло медод; танҳо таъкид менамуд, ки зудтар хӯрокашонро хӯранд. Ин муросою мадурои худро Прасковья Фёдоровна фидокорию бузург меҳисобид. Ӯ чунин меҳисобид, ки шавҳараш одами бадхӯй ва боиси тамоми бадбахтиҳои зиндагияш аст ва дилаш барои ҳудаш месӯхт. Чи қадаре ки дилаш барои ҳудаш месӯхт, ба ҳамон андоза шавҳараш дар назараш манфуртар мешуд. Акнун орзу мекард, ки шавҳараш мирад, аммо ин орзуро аз дил берун мекард, чунки бо мурдани ӯ аҳли хонадон аз маош маҳрум мешуданд. Ин ҳам нафрату кароҳаташро зиёдтар мекард. Ӯ худро аз он сабаб бадбахт меҳисобид, ки ҳатто марги шавҳар низ боиси наҷоташ намешуд, ин эҳсос дар дилаш кароҳатро меҷӯшонд, аммо вай ин эҳсосро пинҳон медошт ва пинҳон доштани эҳсос ранҷу азобашро дучанд менамуд.

Баъди як низои навбатӣ, ки Иван Илич гунаҳкори асосӣ буд, эътироф намуд, ки дар ҳақиқат хеле асабӣ шудааст ва иллати он беморияш аст. Занаш иброз дошт, ки агар бемор бошад, бояд ба духтур муроҷиат кунад ва аз ӯ талаб кард, ки ба назди табиби машҳур равад.

Ӯ ба назди духтур рафт. Ҳама чиз мувофиқи чашмдошташ баромад; ҳама кор тариқи маъмулӣ буд. Ҳам интизориҳо, ҳам салобату виқори ба ӯ шиноси духтур, ҳамон салобату виқоре, ки ҳудаш дар мурофияҳои судӣ дошт, ҳамон гӯш карданҳои қафаси сина, туқ-туқ заданҳо, ҳамон саволҳое, ки ҷавобҳои маълуми қолабӣ ва ҷавобҳои

нодаркор ва ҳам афту башараи маънодори тасаллидиҳандае, ки ба бемор талқин менамуд, ки ба мо бовар кунед, мо ҳамаашро дуруст мекунем, ҳамаи ин ба мо маълуму равшан аст. Ҳама корҳо мисле буд, ки ӯ дар мурофиаҳои судияш анҷом медод. Ҳамон шаклу қиёфае, ки ӯ дар мурофиаҳои судӣ ба судшавандаҳо нишон медод, ҳамонро дар шаклу башараи духтури машҳур медид.

Духтур чунин хулоса кард: фалону фалон чизҳо далели онанд, ки шумо чунин беморӣ доред, вале агар таҳқиқу таҳлилҳо инро исбот накунанд, ба фикри мо, бемории шумо ба ин ё он омил бастагӣ дорад. Агар мо чунин фарзияро тахмин кунем, он вақт чунину чунон мешавад... ва ғайраву ва ҳоказо. Барои Иван Илич танҳо як чиз муҳим буд: ҳамин вазъу ҳолате, ки ӯ дорад, хатарнок аст ё не? Аммо духтур ба ин саволи бемавқеъ безътиной намуда, онро нодида гирифт. Аз нигоҳи духтур ин савол беҳудаю бемавқеъ ва кирои муҳокимаву андеша ҳам намекард; танҳо эҳтимолҳоро бо ҳам муқоисаву баррасӣ кардан лозим буд, аз рӯи тахминҳову эҳтимолҳои духтур ё гурдаҳо ё меъда ва ё кӯррӯда иллат доштаанд. Гап дар сари ҳаёту мамоти Иван Илич не, балки баҳс болои гурдаю кӯррӯда мерафт. Дар ҳузури Иван Илич духтур баҳсро ба тарафи кӯррӯда ҳал намуд ва иброз дошт, ки шояд таҳлили пешоб далелу нишонаҳои нав диҳад ва он вақт ташхисотро аз сари нав дақиқтар хоҳем намуд. Ҳамаи ин нукта ба нукта ба он амалҳое монанд буд, ки Иван Илич бо муттаҳамон дар рафти мурофиаҳои судӣ ҳунармандона анҷом медод. Духтур низ хулосаашро хурсандона ва ба таври мутантан аз болои айнакҳояш ба муттаҳам нигоҳ карда, эълон намуд. Аз хулосаи духтур Иван Илич натиҷагирӣ намуд, ки вазъияташ хуб нест, аммо барои духтуру дигарон фарқе надорад. Хулосаи табиб Иван Иличро ваҳшатзада кард, дар дилаш нисбати худ ҳисси тараҳҳум ва нисбати табиби бепарво эҳсоси нафрату карохатро бедор намуд.

Аммо ӯ чизе нагуфта, аз ҷояш хесту ба болои миз пулро гузошта, оҳе кашида гуфт:

— Мо, беморон, гоҳо ба шумо саволҳои бечо медиҳем. Аммо дар маҷмуъ ин беморӣ то чӣ андоза хавфнок аст?

Табиб аз паси айнак бо як чашм ба ӯ нигоҳи қиддие афканда, гӯё мегуфт: муттаҳам, агар шумо аз доираи саволҳои ба шумо дода

шуда берун шавед, ман маҷбур мешавам шуморо аз маҷлисгоҳи суд берун кунонам.

— Ман аллакай ҳамаи суҳанҳои заруриро ба шумо гуфтам, — гуфт духтур. — Ояндаро таҳлилу ташхисҳо нишон медиҳанд, — гуфта, духтур таъзим намуд.

Иван Илич оҳиста ба берун баромад ва хаставу лакот дар чана нишаста, ба хона рафт. Тамоми роҳ ӯ суҳанони духтурро ба ёд оварда. Ин калимаю ибораҳои нофаҳмои илмиро ба забони омиёна баргардонда, маънияшонро фаҳмидани мешуд—оё авзои ман хеле бад аст ё ягон бӯи умеде ҳаст? Ба ӯ чунин менамуд, ки маънои тамоми суҳанони табиб аз он иборат буд, ки авзояш бад аст. Дар роҳ ҳама чиз дилгиркунандаю ғамангез менамуд. Аробакаш—маъюс, хонаҳо—ғамангез, равандаю ояндаҳо—малӯл, дӯконҳои фурушгоҳҳо дилгир ба назар мерасиданд. Аммо ин дарди дарун, ин дарди кунди ҳамешагӣ як дақиқа ҳам соқит намешуд ва баъди суҳанони мубҳаму номафҳуми табиб аз ҳудаш дарак дода меистод. Иван Илич бо эҳсоси ногуворе ба сӯхтанҳои хомӯши он гӯш фаро дода буд.

Ҷ ба хона даромад ва ба занаш ҷараёни воқеаро нақл кард. Занаш ба ӯ гӯш карда истода буд, аммо дар миёнаи нақл духтараш кулоҳи лапарӣ дар сар ворид шуд: ӯю модараш ба ҷое рафтани буданд. Духтараш худро маҷбур карда нишаст, то ки ин суҳанҳои дилгир тамом шаванд, аммо дер тоқат накард ва аз ҷо рост шуд, модар низ то охир гӯш накард.

— Хайр, хеле мамнунам, — гуфт хонумаш, — акнун ту хушёр бош ва доруҳоро дар вақташ хӯр. Доруҳатро деҳ, ман Герасимро ба доруҳона мефиристам. — Ӯ инро гуфту ба либоспӯшӣ рафт.

Баъди аз хона баромадани занаш нафаси дар дарун банд кардаашро бо оҳи вазнине берун кард.

— Хуб, дигар чӣ чора, — гуфт ӯ. — Шояд ҳамааш хуб шавад...

Ӯ доруҳоро меҳӯрд, тавсияҳои духтурро, ки баъди таҳлили пешоб дигар шуда буданд, иҷро мекард. Аммо қор ҳамин тавр шуд, ки тавсияҳои нави баъди таҳлил ва тавсияҳои пешӣ ҳамааш омехта шуда рафт. Ба назди ҳамон духтур дубора рафтан бефоида буд, маълум шуд, ки он тавсияву дастуроте, ки табиб гуфта буд, иҷро нашудаанд. Ё ӯ онҳоро фаромӯш карда, ё дурӯғ гуфта, ё чизеро аз

духтур пинҳон карда буданд.

Аммо Иван Илич тавсияҳоро бекаму кост иҷро мекард, ин кор муҷиби оромию тасаллои дилаш мешуд.

Аз замони ба назди табиб рафтан шугли асосияш риояи таъиноти беҳдошт, истеъмоли доруҳо ва муҳофизат ба бемории худ буд. Фақат касалии одамон ва саломатии онҳо таваҷҷуҳи асосии Иван Иличро ба худ ҷалб мекард. Вақтҳое ки дар ҳузураш дар бораи беморон ва фавтидагон ва ашхоси шифоёфта, махсусан, касалиҳое, ки ба бемории ӯ монанд буданд, суҳбат мекарданд, кӯшиш мекард, ки изтиробу ҳаяҷонашро пинҳон карда, ба суҳбат гӯш диҳад, суолҳо менамуд ва ҳамаро бо вазъи худ муқоиса мекард.

Дард таскин намеёфт; аммо Иван Илич худро маҷбуран талқин мекард, ки аҳволаш хуб аст. Ӯ бо ҳамин роҳ худро то даме тасалло медод, ки касе ё чизе музтарибу афсурдаш накунад. Аммо ҳамин ки байни ӯ ва занаш ҳодисаи нохуш ё дар ҷои кор бебарорӣ ё дар бозии винт қартаҳои нобоб меомаданд, дарди ногувор аз худ дарак медод. Акнун ҳар нобарорие ӯро рӯҳафтадою ноумед мекард. Ӯ дар чунин ҳолат худ ба худ хитоб мекард: акнун саломатиам хуб шуда истода буд, акнун доруҳо ғоида карда истода буданд, ки ин бадбахтӣ ё ин нобарорӣ ба миён омад... Ӯ ба ҳашм меомад, аз одамон, ки боиси ин ҳодиса буданд, дар ғазаб мешуд ва дарк мекард, ки ин қаҳру ғазаб ҳалокаш мекунад; аммо ба инҳо сабру тоқат надошт ва худро ба даст гирифта наметавонист. Хондани китобҳои тиббӣ ва суҳбат бо табибон низ ба саломатиаш таъсири манфӣ дошт. Авзоаш тадриҷан чунон вазнинтар мешуд, ки рӯзҳоро бо ҳам муқоиса карда, худро фиреб медод, яъне саломатиам мисли дирӯза аст. Аммо ҳамин ки бо табибон суҳбат мекард, мефаҳмид, ки авзоъ хуб нест ва торафт бад мешавад. Лекин бо худ бас намода, доимӣ бо духтурон маслиҳату машварат менамуд.

Дар ин моҳ ӯ ба назди табиби машҳури дигаре рафт: ин низ қариб сухану тавсияҳои пеширо такрор кард, аммо тарзи саволу пурсишҳояш дигар буданд. Машварату муойинаҳои ин табиб низ шакку гумонҳо ва тарсу воҳимаҳои Иван Иличро зиёд намуданд. Духтури дигар – табиби гомеопат (усули табобат), ки ошнои рафикаш буд, бемориашро ба таври дигар таҳхис карда, ӯро умедвор намуд, ки шифо хоҳад ёфт, аммо бо саволу фарзияву тахминҳояш ноумедию

сардаргумиҳояшро зиёдтар намуд. Аз рӯи ташхиси нав духтур ба ӯ доруи дигар тавсия кард, Иван Илич онро пинҳонӣ аз ҳама як ҳафта хӯрд. Аммо баъди як ҳафта беҳбудие ҳис накарда, ба табобатҳои пешӣ ва нав боварашро аз даст дода, аз пештара бештар ноумед шуд. Боре як хонуми ошно ба ӯ дар бораи табобат бо тимсолҳо (иконаҳо) нақл кард. Иван Илич дарк кард, ки ба ҳамаи ин гуфтаҳо бо тамоми ҳастӣ гӯш дода, ба ҳаққонияти ин гуфтаҳо бовар дорад. Ин ҳодиса ӯро сахт ба воҳима андохт. "Наход, ки ақлам низ то ба ин дараҷа коҳида бошад?—андешид ӯ—Аҳмақӣ! Ҳамааш беҳуда аст, бояд ба васвасаҳо дода наштам, модом ки ба як табиб муроҷиат кардам, гуфтаҳои онро риояву иҷро намудан лозим аст. Минбаъд ҳаминро мекунам. Акнун ба ҳамааш хотима медиҳам. Дигар ягон фикру андешаро ба сар роҳ надода, то баҳор тавсияҳои духтурро қатъиян риоя мекунам. Баъд оянда худаш маълум мешавад. Ҳозир бошад ба ин дудилагиҳо хотима медиҳам!" Ин ба гуфтан осон, аммо татбиқи ин қарор амри муҳол буд. Дарди паҳлу азобаш меод ва гӯё тадриҷан зиёдтар мешуд, ҳамеша ин дардро эҳсос мекард ва таъму мазаи даҳонаш аҷибтар мешуд, ба назараш чунин менамуд, ки аз даҳонаш бӯи баде меояд, қувваи ҷисмию иштиаш рӯз то рӯз заифтар мегашт. Дигар худро зиёда аз ин фирефтан имкон надошт: як эҳсоси нав, ваҳшатангез ва хеле муҳим, ки аз ин пештар ҳеҷ гоҳ дар ҳаёти Иван Илич вучуд надошт, дар зиндагияш пайдо шуд. Танҳо ҳуди ӯ инро эҳсос мекард, инро атрофиёнаш намедонистанд ё доништан ҳам наметавонистанд ва чунин фикр мекарданд, ки ҳама чиз дар дунё мисли муқаррарию пешина давом дорад. Ҳамин чиз аз ҳама бештар Иван Иличро азоб дода мекоҳонд. Аҳли хонавода, махсусан, зану духтараш саргарми сайру меҳмониҳо буданд, ӯ мушоҳида мекард, ки онҳо чизеро дарк намекунанд, онҳо аз нохушудияш норозӣ буданд, гӯё вай гунаҳкор буд. Ҳарчанд инро пинҳон доштани мешуданд, лекин ӯ ҳис мекард, ки барояшон дарди сар аст. Занаш нисбати бемории ӯ муносибати махсусеро барои худ қабул карда, новобаста аз он ки шавҳараш чи мегуфт ва чи кор мекард ҳамон қолабро иҷро менамуд. Ин муносибат чунин буд:

— Шумо медонед, -мегуфт ӯ ба шиносҳо, -Иван Илич мисли одамони гапгирӣ суханшунав наметавонад доруҳои тавсияшударо дар вақташ бихӯрад. Имрӯз ӯ нӯшоба ва доруҳоро дар вақташ хӯрда

меҳобад, аммо пагоҳ, ман агар назорат накунам, ҳамаро фаромӯш карда, парҳезро шикаста, осетрина (тосмоҳӣ) меҳӯрад, ки ин барояш мамнуъ аст. Гайр аз ин соатҳо дар сари бозии винт мешинад.

– Кай ман ин корро кардам?—мегуфт Иван Илич бо хиҷолат. —Як бор бо Пётр Иванович бозӣ кардем.

– Дирӯз бо Шебек чӣ?

– Чи ҳам мекардам, аз ду сар аз шиддати дард хобам намебурд...

– Бо ин рафторат ту ҳеҷ гоҳ сиҳат намешавӣ ва моро низ дар азоб мемонӣ.

Ин гуфтаҳои Прасковья Фёдоровна, ки ҳам ба дигарон мешунавонид ва ҳам ба шавҳараш мегуфт, муносибати занашро ба бемории ӯ ифода мекард ва гӯё мусаббиби ин касалӣ худи Иван Илич буди беморияш низ ногуворию ноҳинҷории навбатие аст, ки барои занаш эҷод мекард. Иван Илич дарк мекард, ки ин гуна муносибат аз тарафи занаш беихтиёр сар мезанад ва ин гуна муомила барояш хеле нохушоянд буд.

Дар идораи суд низ Иван Илич гумон ва ҳис ҳам мекард, ки ба ӯ муносибати аҷоиб мекунад: гоҳо ба назараш чунин менамуд, ки ба ӯ пинҳонӣ ба мисли одаме, ки ба қарибӣ ҷои корашро барои дигарон ҳолӣ мекунад, нигоҳ мекунад; гоҳо ҳамкоронаш дӯстона васвасаҳояшро мавриди ҳазлу шӯҳӣ қарор медоданд. Махсусан, Швартс бо зиндадили ба худаш хос ғашашро бармеангехт.

Дӯстон ба наздаш меомаданд, менишастанд ва қартабозӣ шурӯъ мешуд. Қартаҳо тақсим карда мешуданд. Ёри бозияш низ дар рафти бозӣ ўро хуб ҳарифӣ мекард. Боз чӣ намерасад? Ҳамааш хуб ва бояд бозии шавқоваре шавад. Аммо, баногоҳ Иван Илич якбора ҳамон дарди кунд, ҳамон таъму мазаи даҳонашро эҳсос мекунад ва бурду барори бозию хурсандии он дар назараш кори беҳудае мешавад.

Ӯ ба Михаил Иванович, ба ёрбози худ дида медӯзад, ки чи гуна қартаҳоро ба рӯи миз мезанад ва муаддабона қартаҳои задаи ҳарифонро ба тарафи Иван Илич рӯбонда мебарад, то ки ӯ заҳмат накашида, дасташро дароз накарда, онҳоро ҷамъ карда гирад. «Ӯ чи фикр мекунад, ман он қадар заифу нотавон нестам, ки дастамро дароз карда натавонам.»

Ҳама мебинанд, ки барои ӯ бозӣ кардан ҳам душвор аст ва ме-

гӯянд: "Агар шумо монда шуда бошед, бозиро қатъ мекунем. Акнун каме дам гиред. Дам гирам? Не, ӯ як зарра ҳам хаста нашудааст. Онҳо бозиро ба охир мерасонанд. Ҳама малулу хомӯшанд. Иван Илич дарк мекунад, ки боиси малулии ҳамагон аст ва ин дилгирифтагии онҳоро бартараф кардан наметавонад. Онҳо хӯроки шом меҳӯранд ва ҳар кӣ ба хонаи худ меравад, Иван Илич ҳис мекунад, ки бо андешаҳои ғамангези хеш, ки ҳаёташро заҳрогин кардаанд, танҳо мемонад ва хуб медонад, ки ин ин заҳри кушанда кам нашуда, зиндагии дигаронро низ масмум кардааст.

Бо чунин андешаҳо, бо дарди ҷонфарсои ҷисмонӣ ӯ ба даруни бистар медарояд ва шаби дароз ин дарди ҷонкоҳ хобиданаш наметавонад. Пагоҳ боз аз хоб хестану либос пӯшидану ба суд ҳозир шудану гап задану навиштан лозим аст, агар наравад, ночор аст бисту чор соати шабонарӯз дар хона монад, ки ҳар соаташ азоби алим аст. Ёро лозим меомад, ки дар сарҳади марг танҳо, бе ягон инсоне, ки ҳолашро дарк карда тавонад, ба ҳолаш раҳм карда тавонад, бояд зиндагӣ мекард.

V

Ҳамин тариқ як-ду моҳ сипарӣ шуд. Пеш аз Соли Нав додарарӯсаш ба шаҳри онҳо омада, дар хонаашон меҳмон шуд. Иван Илич дар суд буд. Прасковя Фёдоровна ба харид рафта буд. Иван Илич ба кабинетаи даромада, додарарӯсашро дар ҳолате дид, ки ҷомадонашро ҷо ба ҷо менамуд. Ӯ аз садои қадаммони Иван Илич сарашро бардошта, лаҳзае хомӯш ба ба вай чашм дӯхт. Ин нигоҳ барои Иван Илич ҳамаашро ошкор намуд. Додарарӯсаш даҳонашро кушода, оҳ гуфтани буд, вале худдорӣ кард. Ин ҳаракат ҳамаро барои Иван Илич ошкор намуд.

— Хуб, ман тағйир ёфтаам?

— Ҳа... тағйирот ҳаст.

Баъдан ҳарчанд Иван Илич додарарӯсашро дар бораи дигаргунии зоҳираш ба гап андохтани шуд, вале вай хомӯш истода, дар ин бора ҳарфе назад. Прасковя Фёдоровна омад, бародараш назди вай рафт. Иван Илич дарро қуфл карда, худро дар ойна муоина намуд—аввал тамоми рӯй, баъд аз паҳлу. Портреташро, ки ҳамроҳи занаш буд, гирифта, бо аксе, ки дар ойна метофт, муқоиса намуд. Тафовут хеле калон буд. Сипас дастанахро то оринҷ луч карда,

нигоҳ кард, баъд остинҳояшро фуруварда, дар рӯи диван нишаст, дилашро сиёҳӣ фаро гирифт.

«Лозим нест, лозим нест», -гуфт ӯ худ ба худ аз ҷояш хеста, ба назди миз омад ва парвандаеро кушода, ба хондан даромад, аммо натавонист. ӯ дарро кушода, ба зол баромад. Дари меҳмонхона пӯшида буд. ӯ бо нӯги пойҳояш ба он наздик шуда гӯш дод.

– Не, ту аз ҳад зиёд муболиға мекуни, -мегуфт Прасковя Фёдорова.

– Чи гуна муболиға? Ту магар намебинӣ, ӯ мисли одами мурда аст, ту ба чашмҳояш нигоҳ кун. Дар чашмонаш нур намондааст. Ба ӯ чӣ шудааст?

– Ҳеҷ кас намедонад. Николаев (ин дигар табиб буд) як гап мегӯяд, аммо ман намедонам. Лешетский (духтури маъруф буд) чизи дигар мегӯяд...

Иван Илич аз назди дар дур шуд, ба кабинетааш даромада, дароз кашида, дар андеша афтод: "Гурда, гурдаи аз ҷо бечошуда". ӯ суханони духтуронро ба ёд овард, ки дар бораи гурдаи бечошуда ва акнун овезонгашта гуфта буданд. Вай дар хаёлу тасаввуроташ саъй мекард, ки гурдаашро дошта, онро дар ҷои пешиаш барқарор кунад: ин дар хаёлаш кори сахлу содае менамуд." Не, дубора ба пеши Пётр Иванович меравам. " (Ин ҳамон ошноӣ бо духтур рафиқаш буд). ӯ зангӯларо зад ва фармуд, ки аспро ба чана банданд, то ки ба назди духтур равад.

– Ту ба куҷо рафтаниӣ, Jean?—пурсид занаш бо оҳанги махсуси ба ӯ хос набудаи андӯҳ ва меҳрубонӣ.

Ин меҳрубонии ғайриодатӣ ӯро ғазабнок намуд. Туршрӯёна ба занаш нигоҳе афканд.

– Ба назди Пётр Иванович меравам.

ӯ бо рафиқаш ба пеши духтур рафт, бо ӯ дурудароз суҳбат карданд.

Тафсилоти анатомию физиологиро, аз рӯи ақидаи духтур, барояш шарҳ дод ва ҳама чиз барои Иван Илич равшан гашт.

Дар кӯррӯда як чизаке будааст, як иллати хурдакаке. Ҳамааш ба хайрият хубӣ будааст. Фаъолияти як органро зиёд карда, аз он дигарашро кам кардан лозим, дар натиҷа дар ҷисм раванди ҷаббиш ба вуҷуд омада, ҳамааш хуб шуда меравад. ӯ ба хӯроки нисфирӯзӣ

каме дер кард. Хӯрок хӯрд, хушу мамнун суҳбат намуд ва дуруда-роз ба кабинети кориаш нарафт. Дар охир ба кабинеташ рафта, ба кор сар кард. Парвандахоро варақ мезад, меомӯхт, аммо андешаи он, ки кори муҳиме пас аз инҳо интизораш аст, ҳеҷ аз хотираш намерафт, ин кори муҳим фикр кардан дар бораи кӯррӯда буд. Аммо ба ин андешаҳо дода нашуд ва ба меҳмонхона ба чойнӯшӣ рафт. Он ҷо меҳмонон бо ҳам гарми суҳбат ва фортепиано навохта, суруд меҳонданд; муфаттиши суд, номзади дилхоҳи духтарашон низ он ҷо буд. Иван Илич ин бегоҳро, ба гуфтаи Прасковья Фёдоровна, нисбати дигар шабҳо болидатару хуштар гузаронд, аммо як дақиқа ҳам фаромӯш накарда буд, ки кори муҳиму заруреро бояд анҷом диҳад, ки он ҳам андеша ва тафаккур кардан дар бораи кӯррӯда аст. Соати ёздаҳ бо ҳама хайрухуш карда, ба кабинеташ рафт. Ў аз ибтидои касалӣ дар кабинети хурд танҳо меҳобид. Раванди ҷаббиш, беҳтаршавӣ ва фаъолияти барқароршавии кӯррӯда дар ҷараён буд. "Оре, ҳамааш рӯ ба роҳ аст, -андеша мекард ў. —Фақат ба ин кори табиӣ ёрӣ расондан лозим. Дору ба хотираш расиду аз ҷояш хест ва онро хӯрда, дароз кашид, тасаввур намуд, ки дору чи гуна таъсири наҷотбахшашро сар карда, дардро нест карда истодааст. "Фақат доруро сари вақт хӯрдан ва аз таъсироти ногувор барҳазар будан лозим аст; ман худро хеле беҳтар ҳис мекунам, хеле беҳтар". Ў ба паҳлуи худ даст расонда, онро ламс кард - дард эҳсос карда наmeshуд. "Оре, ман дардро ҳис намекунам, ба ростӣ дард нест. "Шамъро хомӯш карду ба паҳлу хобид... Кӯррӯда сиҳат шуда истодааст. Баногоҳ ў ҳамон дарди ошно, дерина, кунд ва бесадо сӯзандаро ҳис кард. Аз даҳонаш низ ҳамон таъму мазаи нохуш эҳсос карда мешуд. Дилаш сих зад ва мағзаш тира гашт. "Худоё, Худоё!—хитоб кард. —Ин дубора сар кард, ин дигар ҳеҷ гоҳ ором намегирад". Баногоҳ дар сараш фикри дигаре хутур кард. Кӯррӯда! Гурда, -гуфт худ ба худ. -Гап ин ҷо на дар сари гурда ва на дар сари кӯррӯда аст, балки дар бораи ҳаёт ва... мурдан аст. Оре, ҳаёт вучуд дошт, зинда будам, акнун меравад ва ман онро дошта наметавонам. Оре. Чаро худро фиреб медиҳам? Ҳама медонанд, танҳо ман намедонам, ки мурда истодаам, гап танҳо дар сари ҳафтаҳо ва рӯзҳост, ё шояд ҳозир мемирам. Пеш ҳама равшан буд, акнун танҳо торикию зулмот мондааст. То ҳозир ман ин ҷо будам, акнун он ҷо меравам! Куҷо?"

Баданаширо сардие фаро гирифт, нафасаш бозмонд. Танҳо садои дилаширо мешунид.

«Ман аз байн меравам, баъд чӣ мешавад? Ҳеҷ чиз намешавад. Ҳамин ки ман мурдам, куҷо хоҳам рафт? Наход ин марг бошад? Не, намехоҳам. "Ў аз ҷояш парида хест ва хост, ки шамъро даргиронад, бо дастони ларзон шамъдонро ба рӯи фарш чаппа кард ва дубора худро рӯи бистар афканд. "Барои чӣ? Аз ду сар, -гуфт худ ба худ бо чашмони кушода ба торикӣ нигоҳ карда. —Хоҳу нохоҳ марг фаро мерасад. Оре, оқибат марг аст. Ягонтои онҳо инро намедонанд ва доништан ҳам намехоҳанд. Онҳо бозию шодӣ доранд. (Аз паси дар садоҳою навоҳо ба гӯшаш мерасид). Барои онҳо фарқ надорад, онҳо низ хоҳанд мурд. Аҳмақон. Ман пештару онҳо пастар; ин нардбон ба боми онҳо ҳам ҳаст. Онҳо бошанд хурсандӣ мекунаанд. Ҳайвонҳо!" Ғазаб нафастангаш мекард. Ҳолаш хеле бад шуда буд. Наход ҳама кас аз марг метарсида бошад. Ў аз ҷояш хест.

«Набояд кор чунин бошад; ором бояд шуд, ҳамаашро аз аввал бояд ба хотир орам." Ў ҳамаро ба хотир овардани шуд. "Ибтидои беморӣ. Ман ба паҳлу афтидам, аммо чизе тағйир наёфт, баъди он ҳамааш мисли пешӣ буд, ҳозир ҳам, пагоҳ низ; каме дард кард, баъдтар дард бештар шуд, баъдан духтурҳо ва сипас афсурдагӣю навмедӣ, боз духтур; ман тадриҷан ба лаби партгоҳ лағжида наздик мешудам. Неруву қувватам рӯз ба рӯз камтар мешуд. Акнун тамоман пажмурдаву лоғар шудаам, дар чашмонам нур ҳам намондааст. Акнун марг фаро хоҳад расид, ман вале дар фикри кӯррӯдаям. Дар андешаи табобати рӯдаам, ин аслан аҷал асту бас. Наход ин аҷал бошад?" Даҳшат фарояш гирифт, нафас дар синааш танг шуд, ҳамма ба гӯгирдқобӣ даромад, бо оринҷ ба мизча тақя намуд. Миз ба ӯ ҳалал расонда, боиси ранҷаш мешуд, аз ин рӯ дар ҳашм шуду бадқаҳрона ба он зиёдтар фишор оварда, чаппааш намуд. Аз нафастангии зиёд навмедона худро рӯи бистар партофт ва интизори марг шуд.

Дар ин ҳангом меҳмонҳо мерафтанд. Прасковя Фёдоровна гуселашон менамуд. Ў садои афтиданро шунида даромад.

— Чӣ шуд?

— Ҳеҷ гап не. Беҳабар аз дастам афтид.

Ў баромада шамъ овард. Иван Илич дароз кашида, мисли одаме,

ки як фарсах давидааст, чашмонашро ба занаш дӯхта, тез-тез на-
фас мекашид.

– Чӣ шуд, Жан?

– Ҳеҷ... чи... нест. Онро... афтондам. – «Чӣ ҳам гӯям. Ё намефаҳ-
мад,» – гуфт дар дил.

Ҳақиқатан занаш чизеро дарк накард. Аз ҷояш рост шуд, шамъ-
ро дар гиронд ва саросема берун рафт: бояд меҳмонҳоро гусел
мекард.

Вақте ки баргашт, ӯ дар ҳамон ҳолати пешӣ хобида, чашм ба
боло дӯхта буд.

– Чӣ хелӣ, ё аҳволат бад шуд?

– Ҳа.

Ё сарашро ҷунбонду нишаст.

– Медонӣ, Жан, ба фикри ман, Лешитскийро ба хона даъват ку-
нем, хуб мешавад.

Ин чунин маъно дошт, ки духтури машҳурро ба хона даъват ме-
кунам ва пулро дарег намедорам. Ё захрхандае карда, "Не" -гуфт.
Занаш нишаст ва наздиктар омада, аз пешонааш бўсид.

Ё занашро бо тамоми ҳастӣ дар лаҳзаҳое, ки мебӯсидаш, бад
медид ва худро ба зӯр ба даст гирифт, ки вайро тела надихад.

– Хайр. Худо хоҳад, хобат мебарад.

– Ҳо.

VI

Иван Илич мурдани худро яқин медонист ва дар ноумедии доимӣ
афтада буд.

Ё дар аъмоқи дил мурдани худро дарк карда, аммо на танҳо ба
ин андеша одат намекард, балки инро намефаҳмид ва ҳеҷ фаҳми-
даю дарк карда наметавонист.

Мисоли намунавие, ки дар мантиқи Кизеветер омӯхта буд: Кай
одам аст, одамон мирандаанд, аз ин рӯ, Кай низ мемирад, тамоми
умр барои ӯ ҳақиқати бебаҳс буд, аммо танҳо барои Кай, на барои
худаш. Ин Кай одам буд ва ин як амри муқаррарии бешак барои
одамон маҳсуб меёфт; аммо ӯ одами дигаре буд, одами тамоман
дигар, ки аз тамоми мавҷудот фарқ мекард; ӯ Ваняҷон буд, модар
дошт, падар дошт, Митя буд, Володя буд, бозичаҳо доштанд, аро-
бакаш, бо дояшон ҳама якҷо буданд, баъдтар Катяҷон бо тамоми

хурсандиву ғамҳо ва вачду шодиҳои кӯдакӣ, бачагӣ ва ҷавонӣ. Магар Кай бӯи тӯби чармиеро, ки Ваняҷон дошт, ягон бор ҳис карда буд? Магар Кай мисли ӯ дастони модарашро мебӯсид, магар ба гӯши Кай хиширроси пероҳани модараш мерасид? Оё ӯ барои самбӯса ҳангоми дар омӯзишгоҳ хондан қиёмат бар по мекард? Магар Кай мисли ӯ ошиқ шуда буд? Оё Кай мисли ӯ мурофияҳои судиро чунин ҳунармандона идора карда метавонист?

Аз ин сабаб Кай одами миранда аст ва мурданаҳ низ кори табиист, аммо барои ман мурдан, барои ман - Ваняҷон, Иван Илич бо тамоми ҷаҳони афқору эҳсосотам —ин нашуданист. Ва ман набояд мирам. Ин аз ҳад даҳшатнок аст.

Ӯ чунин андешаву эҳсосот дошт.

«Агар ман низ мисли Кай мемурдам, ин барои ман маълум мешуд, ман онро дарк мекардам, инро садои илҳами ботиниям ба ман илқо менамуд, аммо ман чунин чизро эҳсос накардаам; ман ва тамоми дӯстонам мефаҳмем, ки он чи бо Кай воқеъ мешавад, тамоми чизи дигар аст. Аммо ҳоло чӣ!—мегуфт ӯ. —Наход? Набояд ин тавр шавад. Аммо шуда истодааст. Чаро чунин кор мешавад? Инро чӣ гуна бояд фаҳмид?»

Ӯ инро ҳеҷ фаҳмида наметавонист ва саъй менамуд, ки онро чун фикри нодуруст, дурӯғ ва азиятдиҳанда аз мағзаш дур кунад ва андешаҳои хуб, солим ва дуруст дошта бошад. Аммо ин ҳақиқат на чун андеша, балки чун воқеияте дар рӯ ба рӯяш меистод.

Ба умеде, ки барои худ иттиқою дастгире дошта бошад, дар бораи дигар чизҳо фикр мекард. Саъй менамуд ба масири афқоре, ки пештар андешаи маргро аз тафаккури андешаҳои дур карда буданд, баргардад. Аммо аҷобати кор дар он буд, ки ҳама он фикру ҳаёлотҳои пешин, ки андешаи маргро дар вучудаи ӯшонда, дур карда буданд, акнун қораргир набуд. Вақтҳои охир Иван Илич аксари авҷот бар он мекушид, ки бо афқору андешаҳои дигар барои марг садду монеа созад. Гоҳо бо худ мегуфт: "Ба қорҳои хидматӣ саргарм мешавам, охир ман як умр бо он машғул будам-ку." Тамоми шакку тардидҳоро аз мағзи худ ронда, ба суд мерафт; бо дӯстон нишаста, саргарми суҳбат мешуд; аз рӯи одати дерин ҳаёлиро мутафаккирона ба ҷамъи одамон назар андохта, бо дастони харобгаштаву лоғараш ба дастаҳои роҳаткурсии булутӣ таъия ме-

кард, аз рӯи одат ба сӯи ҳамкораш ҳам шуда, бехғӯшӣ ҳарф мезад ва якбора парвандаро пеши худ кашида, рост менишаст ва бо суханони маъмулӣ мурофиаро оғоз менамуд. Аммо баногоҳ дар миёнаи мурофия, дар авҷи ҷӯшу хурӯши кор дарди паҳлу парвои касу чизе накарда, аз худ дарак медод. Иван Илич дардро эҳсос мекард, андешаҳои мағшушро меронд, аммо он истодагарӣ мекард ва Вай меомаду дар муқобилаш рост истода, нигоҳаш мекард, ӯ аммо қарахт мешуд, шуълаи чашмонаш хира мегашт ва аз худ суол менамуд: "Наход ӯ ҳақ бошад?" Рафиқону зердастон бо таҳайюру афсӯс медиданд, ки як судья моҳиру дақиқкор сарриштаи корро гум мекард, ба хатокориҳо роҳ медод. ӯ ба худ меомад, кӯшиш карда ҳамаро ба ёд меовард ва илоҷе намуда, мурофиаро ба охир расонда, бо дарки ғамангези ин ҳақиқат, ки ба мисли пештара кори судӣ низ он чизеро, ки аз худ ниҳон доштани мешуд, пинҳон дошта наметавонист; ин шуғл низ ўро аз Вай раҳой намебахшид. Бадиин кор дар он буд, ки Вай диққати ўро на барои ин ба худ ҷалб мекард, ки ба коре машғулаш дорад, балки ба хотири ин буд, ки ба вай нигоҳ кунад, рост ба чашмонаш нигарад, ба Вай чашм дӯзад ва коре накарда, танҳо ҷонкоҳӣ кунаду азоб кашад.

Аз ин аҳвол раҳой ёфта, Иван Илич дар ҷустуҷӯи дилхушию оромӣ мешуд, пӯшишу пардаҳои нав фикр мекард ва инҳо то замони кӯтоҳе аз Вай наҷоташ медоданд ва сипас на ин ки ин пӯшишҳо пардаҳо гум мешуданд, балки Вай аз паси ин пӯшишҳо ҳам намоён мешуд ва чизе садди роҳаш шуда наметавонист.

Вақтҳои охир, ки ба меҳмонхона медаромад, ба ин меҳмонхонае, ки ҳудаш онро орою торо дода, ба он ин қадар таманно дошт, ба ин меҳмонхонае, ки дар тармими он аз баландӣ афтода буд ва барои таҷҳизонидани он ҷонашро қурбон карда буд, хуб медонист, ки ҳама дарду ранҷу азобҳояш аз он афтодан сар шуда буданд, - ӯ даромада медид, ки болои мизи локандудро чизе харошидааст. ӯ мусаббиби онро меҷуст ва меёфт, ки боиси он муқоваи филизии албом аст, ки дар гӯшаи миз истодааст. ӯ албомро, ки барояш хеле азиз буду онро бо муҳаббати зиёде мураттаб карда буд, ба даст мегирифт ва аз бепарвоии духтарашу дӯстони вай дар қаҳр мешуд, - ё ягон саҳифаашро дарондаанд ё ягон сурат бечо шудааст. Кӯшиш намуда, ҳамаашро ба тартиб меовард.

Баъд дар хотираш андешае омад, ки ҳамаи ин *etablissement* ва албомро дар кунчи дигар назди гулҳо бигузорад. Ӯ хидматгорро ҷеғ мезад: зан ё духтараш низ ба ёрӣ меомаданд; онҳо розӣ наmeshуданд, муқобилият менамуданд, бо онҳо баҳс мекард, ба хашм меомад; аммо ҳамааш хуб буд, чунки Вай то муддате аз хотираш мерафт, лаҳзае нопадид мешуд.

Аммо чун худааш чизеро бардошта ба ҷое бурданӣ шуд, занаш гуфт: "Бигзор инро дигарон кунанд, ту боз ба худат осеб мерасонӣ" ва баногоҳ Вай аз паси парда намудор шуд, ӯ Онро дид. Вай дар назараш намудор шуд, ӯ бовар дошт, ки Вай гум мешавад, беихтиёр ба паҳлуи худ гӯш фаро дод—дард ҳамоно давом дошт, онро аз ёд бурдан имкон надошт ва Он баръало аз паси гулҳо ба ӯ нигоҳ мекард. Ҳамаи инҳо барои чӣ?

«Воқеан, ана барои ҳамин пардапӯш, мисле ки дар майдони ҷанг ба ҳуҷум мераванд, ҷонамро аз даст додам. Наход? Чи гуна даҳшат ва чи хел аблаҳӣ! Набояд ин корро мекардам! Аммо кардам».

Ӯ ба кабинет рафт, дароз кашид ва дубора бо Он танҳо монд. Ду ба ду бо Ӯ, вале бо Вай ҳеҷ коре карда наметавон. Танҳо карахт шуда, ба Он чашм медӯзӣ.

VII

Тасвири он ки Иван Илич дар давоми се моҳи беморӣ чи гуна ба ин ҳоли авзоъ расид, душвор аст, чунки ин кор қадам ба қадам, ноаён ба вуҷуд омад ва вазъияташ чунон шуд, ки зан, духтар, писар, хидматгорон, ошноён, духтурон ва аз ҳама муҳимтар, худааш ва ҳама низ медонистанд, ки мавҷудияти ӯ барои дигарон маҳз аз он иборат аст, ки ӯ кай қояш—мансабашро барои дигарон медиҳад, дигарон—зиндаҳоро кай аз азобу машаққати ҳузури хеш озод мекунад ва худ низ аз ин дарду ранҷи алим раҳо меёбад.

Хоби шабҳояш ҳаром шуда, барояш афюн медоданд ва дар диомоғаш морфин медоштанд. Аммо ин чораҳо низ бефоида буд. Дар ҳолати нимаҳоб андӯҳе мисли неши хор дар ҷонаш меҳалид ва дар ибтидо чун эҳсоси нава оромию таскинаш мебахшид, аммо рафта-рафта, ба он низ муътод гашта, ин ранҷ аз дарди пештара ҳам ҷонкоҳтар буд.

Аз рӯи дастури духтурон барояш хӯрокҳои махсус тайёр мекарданд, аммо дар назараш ин таъомҳо рӯз ба рӯз бетаъму бемаза ва

манфуртар мешуданд.

Барои қазои ҳоҷат карданаш низ воситаҳои махсус сохта буданд ва ин амалиёт низ азиятовар буд. Аз эҳсоси нопокӣ, ношоистагӣю ғайриодоб будан ва аз бўи нофоруаи аз эҳсоси дар ин кори маҳра-мона зарурати иштирок кардани шахси дигар азобаш меод.

Аммо дар ин кори нофоруаи ногувор чизе барои Иван Илич са-баби оромии хотиру осудагӣаш мешуд. Ҳамеша барои бурдани қа-зои ҳоҷат хидматгорашон Герасим меомад.

Герасим ботаровату озода ва ҷавоне буд аз хӯроку таъомҳои шаҳрӣ баҳолу тануманд шуда. Ҳамеша хушҳолу хурсанд менамуд. Дар ибтидо Иван Илич аз ин ҷавони мисли деҳотиёни рус либосҳои шинаму тоза пӯшида, ки ин кори макруҳро ба ҷо меовард, шарм меод.

Боре ҳангоми хестан аз болои зарфи қазои ҳоҷат аз уҳдаи пӯши-дани шалвор набаромада, болои роҳаткурсии мулоим нишаста, ба мушакҳои лоғару аз зери пӯст намоёни ронҳояш назар андохта, ба даҳшат омад.

Герасим бо мӯзаҳои ғафсу дурушт бўи хушу гувории қатрон ва ҳавои поку тозаи зимистониро паҳн карда, бо қадамҳои устувору озодонаи худ, куртаи чити тоза дар тан ва бо пешдомани карбосию остинҳои барзада ва мушакҳои ҷавону боқувват ба хона даромад, ба Иван Илич нигоҳ накарда, –зоҳиран, барои таҳқир надидани бе-мор аз таровату зӯри ҷавоние, ки аз симои ӯ барқ мезад, барои гирифтани зарф ҳам шуд.

– Герасим, –бо садои наҳифе гуфт Иван Илич.

Герасим аз тарси он ки мабодо ягон кори хатое карда бошад, як қад парид ва бо ҳаракати тезе чеҳраи тару тоза ва содаи худро, ки акнун хат сабз карда буд, ба тарафи бемор гардонд.

– Чӣ мефармод?

– Ба фикрам, ин кор бароят нофоруам аст? Ту маро бубахш. Ман худам наметавонам.

– Шумо чиҳо мегӯед. –Чашмони Герасим барқ заданд ва дан-донҳои сафеду зебояш аз табассуми малех намудор гаштанд. –Ин кори савоб аст. Шумо беморед.

Бо дастони боқуввату гиро кори ҳаррӯзаашро анҷом дода, аз хона бо қадамҳои сабук бадар рафт ва пас аз панҷ дақиқа баргашт.

Иван Илич ҳамоно рӯи роҳаткурсӣ нишаста буд.

– Герасим, -гуфт ӯ бо садои ором, ҳамин ки ӯ асбоби тоза шу-старо гузошт, -биё, ёрӣ деҳ, ин ҷо биё. –Герасим наздиктар омад. –Маро бардор. Худам хеста наметавонам, Дмитрийро ҷавоб додам.

Герасим бо дастони пурқувваташ ӯро бардошта, бо як даст дошта, бо дасти дигараш шалворашро бардошт ва хост, ки шинонадаш. Аммо Иван Илич хоҳиш намуд, ки ӯро дар диван хобонад. Герасим бе ягон зӯру захм ва беозор ӯро бурда хобонд.

– Ташаккур. Ту чи гуна оsonакак, беозор... ҳамаи корро анҷом медиҳӣ.

Герасим боз табассум намуду рафтан меҳост. Аммо ҳузури вай барои Иван Илич ончунон дилкашу хушоянд буд, ки рафтанаширо намехост.

– Медонӣ, Герасим: илтимос, он курсиро бароям биёр. Не, инаш не, ваяшро. Вақте ки пойҳоям баланд меистанд, дард сабуктар мешавад.

Герасим курсиро оварда, оҳиста рӯи фарш гузошт ва пойҳои Иван Иличро бардошта рӯи он монд; ба назари Иван Илич чунин намуд, ки ҳангоми баландтар бардоштани пойҳо дардаш хеле таскин ёфт.

– Вақте ки пойҳоям дар баландӣ меистанд, худро беҳтар ҳис мекунам. –гуфт Иван Илич. –Ана, он болиштро ҳам болои курсӣ гузор.

Герасим ин корро низ иҷро намуд. Боз ҳам то вақти баланд доштани пойҳо Иван Илич сабукиеро ҳис намуд. Аммо ҳамин ки онҳоро рӯи болишти курсӣ гузошт, эҳсоси дард намуд.

– Герасим, -гуфт ӯ, -ту ҳоло ба ягон коре банд ҳастӣ?

– Не, ҷаноб, алҳол ман ҳеҷ коре надорам, -гуфт Герасим, ки аз шаҳриён тарзи муомила бо хўҷаинҳоро омӯхта буд.

– Ту ҳозир боз чӣ кор дорӣ?

– Ман қариб коре надорам. Ҳамаро тамом кардам. Танҳо барои пагоҳ ҳезум шикастан даркор.

– Ин тавр бошад, метавонӣ пойҳоямро каме бардошта истӣ?

– Албатта, метавонам. –Герасим пойҳоро бардошт ва ба Иван Илич чунин намуд, ки дар ин ҳолат дардро тамоман эҳсос намекунад.

– Ҳезум чӣ мешавад?

– Шумо метавонед умуман нороҳат нашавед. Барои ҳамааш вақт мерасад.

Иван Илич Герасимро фармуд, ки нишинад ва пойҳояшро дошта истад ва бо ӯ дар суҳбат шуд. Лаҳзаҳое, ки вай пойҳояшро бардошта меистод, дард ором мегирифт.

Аз ҳамон рӯз сар карда, вай гоҳе Герасимро ҷеғ мезад ва пойҳояшро рӯи китфонаш мегузошт ва бо ӯ суҳбат мекард. Герасим ин корро чобукона, бо майли хотир, осон ва бо меҳрубонӣ иҷро мекард ва Иван Илич ба риққат меомад. Тандурустӣ, пурқувватӣ ва бардамии одамон Иван Иличро таҳқир мекард; танҳо аз қуввату саломатии Герасим эҳсоси кароҳат надошт, баръакс аз он орому осуда мешуд.

Иван Илич бештар аз дурӯғ азият мекашид, -ин ҳамон дурӯғи маъмулие буд, ки ҳамагон ба ӯ мегуфтанд ё тазоҳур мекарданд, ки танҳо бемор асту халос, аммо намемирад, фақат бояд вай ором бошад ва табобаташро давом диҳад, баъд ҳамааш хуб хоҳад шуд. Аммо ӯ ба хубӣ медонист, ки ҳамааш бефоида аст ва ҳамаи ин чораю тадбирҳо танҳо боиси азобу азияташ мешаванд, оқибат марг фаро хоҳад расид. Ва ҳамин дурӯғ ӯро озурдаю ранҷур мекард, ки он чизеро, ки ҳама медонистанд ва ҳудаш ҳам медонист, эътироф кардан намехостанд, дурӯғаш мегуфтанд ва ин ҳоли зорашро пинҳон дошта, ҳудашро низ маҷбур мекарданд, ки дар ин дурӯғ иштирок дошта бошад. Ин дурӯғ, ки дар арафаи маргаш нисбатан иҷро карда мешуд, дурӯғе, ки мебоист воқеаи мудҳиш ва муассирӣ марги ӯро ҳамчун як ҷузъи зиндагиашон - меҳмониҳои онҳо, пардаҳо, тосмоҳиҳо барои ғизои нисфирӯзиашон ва ғайраҳо барои Иван Илич хеле азиятдиҳанда буд. Аҷобати кор дар он буд, ки дар бисёр ҳолатҳо, ҳангоме ки нисбатан чунин амалҳоро ба ҷо меоварданд, мӯи дигар мемонд, ки ба онҳо дод занад: бас кунед ин дурӯғҳоятонро, шумо медонед, ҳудам ҳам медонам, ки ман мемирам, аз ин рӯ, дигар бароям дурӯғ нагӯед, каззобӣ накунад. Аммо ҳеҷ гоҳ рӯҳу тавоноии гуфтани ин суханро надошт. Ӯ медид, ки ҳодисаи ваҳшатангези маргаш барои атрофиён мисли як ҳодисаи ногаҳонии нохушоянд аст, то ҳадде мисли беодобист (мисли муносибати атрофиён ба одамест, ки ба меҳмонхона медарояду аз вай

бӯи нохуш меояд), чунин «одоб»-е, ки худи ӯ як умр бо он ва барои он зиндагӣ карда буд; ӯ мекӯшад, ки дили ҳеҷ кас барояш наметӯзад, чунки ҳеҷ кадоми онҳо ҳолату авзояшро ҳатто дарк кардан намехоҳанд. Фақат Герасим инро мефаҳмид ва дилаш ба ӯ метӯхт. Аз ин рӯ, Иван Илич ҳам танҳо бо Герасим тасалло меёфт, бо ӯ будан меҳост. Вақте ки шабҳои дароз Герасим пойҳояшро дошта, хоб рафтан намехост ва мегуфт: "Шумо, Иван Илич, парво накунад, шабҳо дарозанд, аз хоб сер мешавам"; ё гоҳо вай ба «ту» гузашта мегуфт: "Ту агар касал намебудӣ, ба хизмати ман муҳтоҷ мешудӣ?" Танҳо Герасим дурӯғ намегуфт, танҳо ӯ оқибати корро медонист, пинҳон доштани онро лозим ҳам намедид ва сидқан дилаш барои хӯчаини лоғару заифгашта метӯхт. Ӯ ҳатто як бор, вақте ки Иван Илич барояш иҷозаи рафтан дод, рӯирист гуфт:

– Ҳамаамон мемирем. Чаро хизмат накунам?—гуфт ӯ ва бо ин суханонаш фаҳмондани буд, ки чунин корҳо маҳз ба хоҳири он барояш душвор нестанд, ки барои одами миранда хизмат мекунад ва агар рӯзу соати ӯ ҳам фаро расад, каси дигар барояш чунин корҳоро хоҳад кард.

Ба ғайр аз дурӯғҳояшон, чизи дигаре, ки Иван Иличро азият меод, он буд, ки ҳеҷ кас барояш, ба андозае, ки ӯ аз онҳо меҳост, меҳрубонию дилсӯзӣ намекард: баъзан лаҳзаҳои мешуд, ки пас аз дардҳои қонқон, ҳарчанд эътирофи ин барояш ҳиҷолатовар ҳам бошад, - меҳост, ки ба ӯ мисли кӯдаки беморе дилсӯзиву меҳрубонӣ кунанд. Меҳост, ки тасаллиаш диҳанд, бӯсандаш, барояш ғияр кунанд, мисле ки кӯдакони навозишу дӯстдорӣ мекунанду ором менамоянд. Медонист, ки шахси мансабдор аст, мӯяш сафед ҳам шудааст, аз ин рӯ, ин гуна корҳо барояш ғайриимконанд; аммо бо вучуди ҳамаи ин чунин муносибат барояш гуворо буд. Дар муносибаташ бо Герасим чизе монанди ин хостаҳояш буд, аз ин рӯ, ҳузурӣ вай муҷибӣ тасаллоӣ дилаш мегафт. Иван Илич гиристан меҳост ва чашмдори гиристану меҳрубонии дигарон буд, масалан, Шебек меомад ва ба ҷои он ки ғияр кунанд, Иван Илич қиёфаи мутафаккиронаю бовиқор мегирифт, қиддинамӯӣ мекард ва аз рӯи ҳасби одад андешаю афкори хешро оид ба қарори қасдсинонӣ баён намуда, доир ба дурустии ҳукмаш исрор менамуд. Ин дурӯғе буд, ки атрофиён ва бештар худи ӯро фаро гирифта, рӯзҳои охири умрашро

заҳролуд мекард.

VIII

Саҳар шуд. Саҳар буданаширо барои он медонист, ки Герасим рафт, ба ҷои ӯ хидматгор—Пётр омад ва шамъро хомӯш карду пардаи тирезаро кушода, бо эҳтиёт ба ҷамъу ҷӯри хона сар кард. Саҳар буд ё бегоҳ, ҷумъа буд ё якшанбе барояш фарқе надошт, ҳамааш якрангу ҳамсон буд: ҳамон дарди азиятдиҳанда, ҳамон азоби алим дақиқае оромӣ надошт; дарки навмедонаи ҳаёти фаношаванда, аммо ҳаёте, ки алҳол идома дорад; дарки марги ваҳшатноке, ки омаданист ва яқинан хоҳад омад. Пас кучо ҷои рӯзу ҳафтаю соат аст?

— Чой намехоҳед?

— «Барояш риояи тартибу низом зарур аст, бояд хӯцаинон пагоҳиҳо чой нӯшанд», андешид ва танҳо илова кард:

— Не.

— Агар бемалол бошед, шуморо ба диван хобонам?

— «Вай бояд хонаро поку мураттаб кунад, ман бошам халалаш мерасонам, ман боиси касифию нотозагиям », - аз дил гузаронд ва бо садои ором гуфт:

— Не, маро бигзор.

Хидматгор каме дигар машғули кор шуд. Иван Илич дасташро дароз намуд. Пётр ҳозирхидматона наздаш омад.

— Чӣ мефармояд?

— Соат.

Пётр соатро, ки дар наздаш буд, барояш дароз кард.

— Ҳаштуним шудааст. Онҳо нахестаанд?

— Не. Василий Иванович (ин писараш буд) ба гимназия рафтанд, Прасковья Фёдоровна фармуданд, ки агар шумо пурсед, бедорашон кунам. Мефармояд?

— Не, лозим нест. —«Чой хӯрам-чӣ?»—андешид ӯ. —Майлаш... чой биёр.

Пётр сӯи дар рафт. Иван Илич аз андешаи он ки танҳо мемонад ба даҳшат омад. "Ҷӯро бо чӣ машғул дорам? Оре, дору"—Пётр, бароям дору деҳ. —«Шояд, дору фоида кунад". Қошуқро гирифта, дору хӯрд. "Не, ёрӣ намедихад. Ҳамааш беҳудаю фиребанд, -аз дил гузаронд, ҳамин ки мазаи нофорами доруро ҳис кард. —Не,

ман дигар бовар надорам. Аммо ин дард барои чӣ ором намегирад, ақалан дақиқае ором мегирифт. "Ў нолише кард. Пётр баргашт. – Не, майлаш, рав. Чой биёр.

Пётр рафт. Иван Илич боз нолид, аммо ин нолиш бештар аз танҳоию ғаму ғусса буд, на аз дард. "Ҳама рӯзҳо яксонанд, ин қадар шабҳои дароз ва рӯзҳои беохир. Кош, барвақттар. Чӣ барвақттар? Марг ва зулумот. Не, не. Ҳама чиз аз марг беҳтар аст!"

Лаҳзае, ки Пётр чой овард, Иван Илич дурудароз гарангона ба вай чашм дӯхта, кӣ буданаширо намедонист. Пётр аз ин нигоҳ дар изтироб шуд. Лаҳзае пас Иван Илич ба худ омад.

– Ҳо, -гуфт ў, -чой... хуб, онро мон. Ту ба ман ёрӣ деҳ, дасту рӯямро шӯям. Дасту рӯяшро шуст, дандонҳояшро тоза намуд ва мӯяшро шона карда, ба оина дида дӯхта. Аз акси худ ва, махсусан, аз мӯйҳои ба пешонаи рангпаридааш часпида ба даҳшат афтод.

Вақте ки куртаашро иваз намуд, ҷуръати ба бадани логараш нигоҳ кардан надошт, чунки ин бештар ваҳшатзадааш мекард. Ана ҳамааш тамом шуд. Хилъат ба бар намуду худро бо шоли ғафсе пӯшонд ва болои роҳаткурсӣ ба чойнӯшӣ нишаст. Танҳо дақиқае худро сабук ҳис кард, аммо ҳамин ки чой хӯрд, боз ҳамон таъму мазаи даҳон ва боз ҳамон дард сар шуд. Ў базӯр чой нӯшиду дароз кашид. Петроро иҷозаи рафтан доду хобиданӣ шуд.

Ҳамааш мисли пешӣ. Як қатраи умед медурахшаду боз баҳри ноумедӣ ба тугён меояд ва боз дарду ранҷ ва ҳамааш ғаму андух, мисли пешӣ. Танҳой марг аст аз ғам мемирӣ, дил меҳаҳад, ки касе ро ҷеғ занӣ, аммо пешакӣ медонӣ, ки дар ҳузури дигарон боз бадтар мешавад. "Боз морфин хӯрам—ақалан беҳуш мешавам-ку. Ба духтур мегӯям, бигзор ягон чизи дигаре ёбад. Ин хел намешавад, ин ҳеҷ имкон надорад."

Як - ду соат ҳамин минвол мегузарад. Ана, садои занги даромадгоҳ. Шояд духтур аст. Аниқ, ин духтур аст тозаю озода, бардаму бақувват ва дар чеҳрааш ифодаест—шумо беҳуда меҳаросед, аммо ҳозир ҳамаашро бартараф мекунем. Духтур хуб медонад, ки ин қиёфаю ифода ин ҷо ба кор намеояд, аммо ў ҳамин ифодаро ба рӯяш пӯшонда, доимӣ ба мисли одаме, ки саҳар фрак пӯшида, ба меҳмонии дидорбинихо меравад, ҳеҷ гоҳ онро бадар намекунад.

Духтур хушҳолона беморро тасалло дода, дастҳояшро ба ҳам

месобад.

– Ях кардам. Аҷаб сармои сахте. Каме гарм шавам, -мегӯяд ӯ бо чунон ифодае, ки гӯё баъди гарм шуданаш ҳама корро сомон меода бошад.

– Хуб, чӣ хелед?

Иван Илич дарк мекунад, духтур гуфтанист: "Қорҳо чӣ тур?", аммо медонад, ки ин ҷо ҷои ин гапҳо нест ва мегӯяд: "хуб, шаб чӣ хел гузашт?"

Иван Илич суолomez ба духтур менигарад: "Наход, ту боре аз ин дурӯғхоят шарм надорӣ?" Аммо духтур ин саволро фаҳмидани нест.

Иван Илич мегӯяд:

– Мисли пешӣ, хеле боазоб. Дард таскин намеёбад. Ақалан ягон восита мешуд!

– Шумо, беморон ҳамеша ҳамин хелед. Хуб, ҷаноб, ба фикрам, ман гарм шудам, ҳатто Прасковья Фёдоровнаи дақиқкор ҳам нисбати ҳарорати ман эътирозе карда наметавонад. Хуб, ҷаноб, салом. –Духтур дасти ӯро мефишорад.

Духтур ифодаю қиёфаи бозингаронаи пешиашро як сӯ партофта, бо қиддиат беморро муоина мекунад, набзашро, ҳарораташро ме-санҷад ва ба туқ-туқ кардану гӯш кардан сар мекунад.

Иван Илич аниқ ва бешубҳа медонад, ки ҳамаи ин беҳуда ва фиреби маҳз аст, вале ҳамин ки духтур рӯи зонуҳо истода, гӯшашро ин ҷову он ҷо монда, гӯш мекунад, мисле ки ба суханони вакилони додгустарӣ худаш гӯш дода, хуб медонист, ки дурӯғ мегӯянд, аммо худро ба ихтиёри духтур вомегузорад.

Доктор рӯи зонуҳо истода, ба кучое туқ-туқ мекард, ки садои хи-ширроси пирохани шоҳии Прасковья Фёдоровна баромад ва шунида мешуд, ки Петроро барои аз омадани духтур хабар надоданаш танбеҳ меод.

Ӯ ба хона даромада, шавҳарашро рафта бўсид ва исбот кардани шуд, ки кайҳо хестааст, вале азбаски аз омадани духтур хабараш надодаанд, ҳозир нашудааст.

Иван Илич ба саропояш чашм медавонад - сафедӣ, покизагию тароват ва фарбеҳии дастон, гардан, дурахши мӯйҳо ва барқи чашмони пур аз зиндагиашро бо нигоҳ таънаю маломат мекунад. Ӯ бо тамоми вучуд нисбати занаш нафрат дорад. Ҳузураш боиси нафрат

ту кароҳияташ мешавад.

Муносибати занаш бо ваю беморияш мисли пешӣ буд. Чи гунае ки духтур нисбати беморон муносибат ва тарзу услуберо дар худ одат мекунонад ва онро тарк карда наметавонад, занаш низ дар муомила бо ӯ тарзу равишро пеша карда буд, -гила мекард, ки шавҳараш ин ё он корро накардааст, ё фалон кори хилофро кардааст ва меҳрубона на маломаташ менамуд.

– Охир, вай гӯш намекунад! Доруҳоро дар вақташ намехӯрад. Аз ҳама асосиаш чунон меҳобад, ки барои саломатиаш мумкин зарар дошта бошад – пойҳояшро бардошта меҳобад.

ӯ нақл намуд, ки чи тавр Герасимро водор менамояд, ки пойҳояшро бардошта истад.

Духтур меҳрубона табассум намуд: "Хайр, бигзор кардан гирад, чунин беморон ҳар гуна корҳоро ихтиро мекунанд; аммо онҳоро бахшидан мумкин аст."

Вақте ки муоина ба охир расид, духтур ба соаташ нигоҳ кард, Прасковья Фёдоровна ба Иван Илич эълон намуд, ки духтури машҳурро даъват кардааст ва онҳо якҷоя бо Михаил Данилович (чунин ном дошт духтури одӣ) муоинааш намуда, хулосае мебароранд.

– Ту, илтимос, эътироз накун. Инро ман барои худам мекунам, -гуфт вай ҳазломез ва аммо нияташ фаҳмондани ин буд, ки ҳамаро ба хоштири ӯ мекунад. ӯ қиёфаашро гиронда, хомӯш меистод. Ҳис мекард, ки дурӯғ дар атрофаш чунон тор танидааст, ки сару нӯги онро ёфтан имкон надорад.

Занаш ҳама корро танҳо ба хоштири худ мекард ва инро бо сухан таъкид ҳам менамуд, аммо дар ҳақиқат ин корҳоро маҳз барои худаш мекард, аммо муродаш ин буд, ки шавҳараш онро бояд баръакс фаҳмад, яъне, чун меҳрубонӣ ғамхории занаш донад.

Дар воқеъ, соати ёздаҳу ним духтури машҳур омад. Боз ҳам муоинаҳо сар шуданд, боз ҳам муҳокимарониҳои бисёре дар ҳузураш ва дар хонаи ҷудогона оид ба гурдаю кӯррӯда саволу ҷавобҳо ва қиёфаҳои маънидор, боз ҳам доир ба маргу ҳаёт, ки ҳоло масъалаи муҳимтарин буд, сухан намерафт, танҳо гап дар сари кӯррӯдаю гурда ва духтурон бо ҳам баҳс мекарданд.

Духтури машҳур бо ифодаи чехраи қиддӣ, вале умедворкунанда хайру хуш намуд. Ба саволи бечӯрғатонаи Иван Илич, ки имкони

шифо ёфтан вучуд дорад ва ба чашмоне, ки дар онҳо тарсу ҳарос ва умедворӣ ифода ёфта буд, ҷавоб дод, ки кафолати пурра дода наметавонад, вале имконият ҳаст. Нигоҳи умедвор, ки Иван Илич бо он духтурро гусел намуд, чунон оқизона буд, ки Прасковья Фёдоровна онро мушоҳида намуда, вақти аз хона барои ҳаққузаҳмаи духтури машхурро додан берун омада, гиря кард.

Болидагии руҳие, ки аз умедвор карданҳои духтур пайдо шуда буд, дер давом накард. Боз ҳамон хона, ҳамон расмҳо, ҳамон пардаҳо, деворқоғазҳо, ҳамон шишаю шишачаҳо ва ҳамон тани ранҷуру дардин. Иван Илич ба нолиш даромад; ба димоғаш доруи мадҳушӣ доштанд ва беёд гашт.

Вақте ки ба худ омад, рӯз торик мешуд; барояш хӯрок оварданд. Ё хомшӯрборо базур хӯрд; боз ҳамон якрангиҳо ва боз ҳамон шаби дарозро дар пеш дошт.

Пас аз сарфи таъом, соати ҳафт Прасковья Фёдоровна, мисле ки барои шабнишинӣ худро оро дода бошад, бо синаҳои калони барҷаста ва асари ғозаю сафедӣ дар чехра ба наздаш даромад. Ҳанӯз пагоҳӣ дар бораи ба театр рафтаниашон ўро хотиррасон карда буд. Сарра Бернар аз хориҷ омада буд, онҳо пештар, бо исрори шавҳараш, ложае гирифта буданд. Акнун ин аз хотираш баромада ва ороиши занаш ўро таҳқир мекард. Акнун ин ба ёдаш омад, ки худ ба хоители тарбияи эстетикӣ ва завқи фарҳангии фарзандон исрор карда буд, ки ложа гиранд, аз ин сабаб таҳқири худро пинҳон дошт.

Прасковья Фёдоровна бо эҳсоси мамнунӣ, вале ҳиҷолатзадаю шармин даромад. Вай нишаст, аз саломатияш пурсид, ў ҳис мекард, ки ин танҳо барои пурсупос буд, на ба хоители фаҳмидани чизе, баъд мақсади асосияшро баён кард: яъне ба ҳеҷ вачҳ вай рафтани нест, аммо лоҷаро банд кардаанд, Элену духтараш ва Петришев (муфаттиши суд, номзади духтараш) низ рафтанианд ва духтарашро танҳо гузоштан наметавонад. Агар ҳамаи инҳо намебуданд, бо ў нишастан барояш гуворотар буд. Фақат дар набуданиаш дастуроти духтуронро риоя кунад.

– Воқеан, Фёдор Петрович (номзад) даромаданӣ аст. Мумкин? Лиза ҳам.

– Бигзор дароянд.

Духтараш бо либосҳои фохир, бо андоми ҷавони нимурён бо андоме, ки муҷиби азияташ мешуд, даромад. Аммо вай андоми хешро боз ҳам ба намоиш гузошта буд. Ӯ дар айни қувват, саломатӣ, яқинан, ошиқ ва тоби дидани беморӣ, азият ва марг надост, инҳо монии хушбахтияш буданд.

Фёдор Петрович фрак дар тан даромад - бо мӯйҳои марғулаи ба услуби а la Carouл оро дода, бо гардани пуррагу пайи бо гиребони сафед печонда, бо қафаси синаи калони сафед, бо ронҳои пурқуввати бо шалвори сиёҳи таранг пӯшида ва дар як даст дастпӯшаки сафед.

Аз паси ӯ гимназияхон бо мундирчаи нав, дастпӯшак дар дастҳояш ва бо кабудии зерини чашмон, ки маънии онҳоро Иван Илич медонист, гӯида даромад.

Ҳамеша дилаш ба писараш месӯхт. Нигоҳи рамандаю маҳзун дошт. Ба назари Иван Илич чунин менамуд, ки ба ғайр аз Герасим танҳо писараш даркаш мекунад ва барояш ғам меҳӯрад.

Ҳама нишастанду дубора аз саломатиааш пурсиданд. Лаҳзае сукут ҳукмфармо шуд. Лиза аз модараш дар бораи дурбин суол кард. Дар байни модару духтар оид ба кучо будани дурбин уфтугӯе шуд. Ин суолу гуфтугӯ дар ин лаҳза нугувору бемавқеъ буд.

Фёдор Петрович аз Иван Илич пурсид, ки Сарра Бернаро тамошо кардааст ё не. Иван Илич дар ибтидо суолро сарфаҳм нарафт, аммо баъдан гуфт:

– Не; шумо алакай онро дидед?

– Оре, дар «Adrienne Lecouvreur».

Прасковья Фёдоровна изҳор намуд, ки вай бо фалон хунароҳояш ҷаззобу хуб аст. Духтараш эътироз намуд. Баҳс дар бораи нафосат ва воқеияти хунари вай—ҳамон баҳсхое, ки доиман якхелаанд, сар шуд.

Дар байни суҳбат Фёдор Петрович ба Иван Илич нигоҳ карда хомӯш монд. Дигарон ҳам нигариста, соқит шуданд. Иван Илич бо чашмони барроқ ба пеши худ нигарист, аз афташ, аз онҳо дар қаҳр шуда буд. Ин вазъиятро ислоҳ намудан лозим буд, вале касе аз уҳдааш намебаромад. Бояд ин сукут шикаста мешуд. Аммо касе ҷуръат намекард, ҳама дар ҳолати ноҳинҷорию ваҳшат монда, гӯё метарсиданд, ки ин дурӯғи муаддабона фош шуда, ҳамааш, яъне

ҳақиқати ҳол фош хоҳад шуд. Якум шуда Лиза ин корро кард. Ў хомӯширо халалдор намуд. Вай меҳост, ки он чиро ҳамагон ҳис мекарданд, пинҳон намояд, аммо аз даҳонаш якбора баромад:

– Воқеан, агар рафтани бошем, вақт шуд, -гуфт вай ба соаташ - тухфаи падараш нигариста ва бо нимтабассуми маънодоре, ки танҳо аз маънияш худааш огоҳ буд, ба хушдораш ва аз ҷояш хест.

Ҳама бархостанд, хайрухуш карданд ва рафтанд.

Ҳангоме ки берун баромаданд, дар назари Иван Илич чунин намуд, ки вазъияташ хеле беҳтар шуд: дурӯғ гум шуд, -вай ҳамроҳи онҳо рафт, вале дард монд.

Боз ҳам дақиқаҳою соатҳо яке паси дигаре мегузаранд, боз ҳамаш мисли пешӣ, оқибат номаълум ва дар пеш танҳо марги ногузир.

– Оре, Герасимро фиристед, - ҷавоб дод ба суоли Пётр.

IX

Шаб занаш дер баргашт. Бо нӯги пойҳо даромад, вале ӯ даромаданашро фаҳмид: чашмонашро кушод ва дубора саросема пӯшид. Вай меҳост, ки Герасимро ҷавоб дода, худааш бо ӯ монад. Ў чашмонашро кушода гуфт:

– Не. Рав.

– Бисёр азоб мекашӣ?

– Чӣ фарқ дорад.

– Афюн хӯр.

Ў розӣ шуд ва хӯрд. Занаш рафт.

То соатҳои се дар ҳолати мадҳушии пуразобе буд. Дар назараш чунин менамуд, ки дар ҳалтаи сиёҳи танге ўро андохтанианд, вале наметавонанд. Ин кори даҳшатноки пурмашаққат барояш хеле азобовар аст, тарсу ҳарос дорад, худааш ҳам меҳаҳад, ки зудтар ин кор иҷро шавад ва он ҷо дарояд, мечунбад, дасту по мезанад, дар ин кор ба онҳо ёрӣ медиҳад. Баногоҳ лағжида меафтад ва аз мадҳушӣ ба худ меояд. Герасим дар рӯи бистар нишаста, пинак меравад. Ў хобида, пойҳои лоғари ҷӯробпӯшашро болои китфони Герасим гузоштааст; шамъ дар шамъдон месӯзад ва дард ҳамон дарди пешиест, ки ҳеҷ оромӣ надорад.

– Герасим, рав, -пичиррос зад ӯ.

– Ҳеҷ гап не, машинам.

– Не, рав.

Пойҳояшро гирифт, бо паҳлу ба рӯи дасташ хобид ва ба ҳоли худ раҳмаш омад. То ба хонаи дигар рафтани Герасим хуздорӣ кард ва дигар тоқат наоварда, мисли кӯдак ба гиря даромад. Ӯ аз бечорагии хеш, аз танҳоии ваҳшатбор, аз бераҳмии одамон, аз номехрубонии Худо, аз набудани Худо гиря мекард.

«Чаро ба ин ҳолам афкандӣ? Чаро маро офаридӣ? Чаро... чаро азобам медиҳӣ?..»

Ӯ мунтазири ҷавоб ҳам набуд ва гиря мекард, ки посухе нест ва буда ҳам наметавонад. Дард дубора шуруъ шуд, вале наҷунбида, касеро ҳам даъват намекард.

Ба худ мегуфт: "Зан маро, боз ҳам зан! Аммо барои чӣ? Ба ту чӣ бадӣ кардам, чаро?"

Баъд сокит шуд, на фақат аз гиря, балки нафасашро низ қатъ намуд ва саропо гӯшу хуш шуд: гӯё ба садоҳо гӯш намедод, балки садои рӯҳашро мешунид, ба овозе, ки дар аъмоқи рӯҳ буди аз он ҷо бармеомад, гӯш медод.

– Чӣ меҳаҳӣ? – аввалин суоле буд, ки ба таври возеҳ, равшан ва дар сухан ифода ёфтае, ки ба гӯшаш расид. Ба ту чӣ лозим аст? Чӣ меҳаҳӣ? – такрор кард худ ба худ. – Чӣ? – Азоб накашидан. Зиндагӣ қардан, – шунда шуд посух.

Боз ӯ ончунон саропо дар мувоқиба шуд, ки дард ҳам фаромӯшаш гашт.

– Зистан? Чӣ гуна зистан? – шунид садои ботинашро.

– Оре, зистан, ҳамон зиндагӣ, ки пештар доштам: хушу орому осуда.

– Ту пештар чӣ зиндагӣ доштӣ, хубу гуворо? – пурсид овоз. Зиндагияшро бо лаҳзаҳои хубу ширин пеши назар овард. Аммо аҷобати қор дар он буд, ки он лаҳзаҳои гуворою хушбахтона ҳоло он набуданд, ки пештар буданд. Тамоми зиндагӣ – ба ғайр аз замони бачагӣ. Замони бачагӣ чизе дошт, ки агар дубора зистан муяссар мешуд, дар он ширинию зебоие буд, бо он зистан имкон дошт. Аммо он одаме, ки ин ширинию зебоихоро дидаю зиста буд, дигар набуд: инҳо гӯё хотираҳое буданд дар бораи инсони дигар.

Аз бозе ки марҳалаи дигар сар шуд ва натиҷааш Иван Илич ҳозира шуд, дар назараш ҳамааш об шуду рафт ва ба чизи касифу

нопок табдил ёфт.

Чи қадаре ки аз бачагӣ дур мешуд ва ба замонҳои баъдӣ мерасид, ҳаёташ, хушбахтиҳояш пучу бемаънӣ, машқу ва ночиз менамуданд. Ин аз замони донишгоҳи ҳуқуқ сар мешуд. Ба ҳар ҳол дар он замон чизҳои хуб ҳам буданд: он замон хушвақтӣ, дӯстӣ ва умедҳо буданд. Аммо дар солҳои баъдии донишҷӯӣ ин лаҳзаҳо камтар шуданд. Баъд замони аввали хизмат дар идораи губернаторӣ лаҳзаҳои хушу гуворо буданд: инҳо хотираҳои ишқ бо зан буданд. Пасон ҳамааш омехта шуд, мисли дуд дар ҳаво гум шуданду рафтанд. Баъдан ҳама хушиҳо тадриҷан камтару камтар...

Чашни арӯсӣ... яку якбора, маъюсию дилхунукиҳо ва бӯи нохуши даҳони зан, шахватпарастихо, риёкориҳо! Хизмат, ғаму ғурбати пулбӣ, як сол, ду сол, даҳ солу бист сол – ҳамааш якрангу бемаъно гузашт. Мисле ки ман якзайл ба поин кӯҳ мефуромадам, лекин мепиндоштам, ки боло мебароям. Оре, чунин буд. Аз рӯи афкори умум боло мерафтам, аммо дар асл чи қадаре ки боло мерафтам, зиндагӣ аз ман мерафт... Ана, акнун ҳамааш тамом, танҳо ин марг аст, ки дар пешорӯи ман истодааст!

Пас чаро зиндагӣ чунин аст? Чаро? Набояд ин тавр бошад. Набояд зиндагӣ чунин бемаънӣ ва қабеху зишт бошад? Агар он чунин бемаънию зишт бошад, пас мурдан барои чист, чунин боазоб мурдан? Не, чунин нест.

«Шояд, ман он чуноне ки шоиставу мебоист, зиндагӣ накардам?»—баноғҳ ин фикр дар хотираш гузашт. "Аммо дар ин ҷо чӣ хато буд, ман он чуноне ки лозим буд, ҳамон хел зиндагӣ кардам, ҳамонро иҷро кардам?"—мегуфт бо худ ва зуд ин фикрро, ки ҳалли асосии муаммои зиндагӣ марг буд, мисли як чизи ғайриимкон аз сар дур мекард.

«Акнун боз чӣ меҳохӣ? Зистан? Чӣ хел зиндагӣ хоҳӣ кард? Ончуноне ки дар мувофиқаи суд мезистӣ, вақте ки иҷроии суд эълон мекард: "Суд меояд!". "Суд меояд, меояд суд, -такрор мекард ба худ. —Ана, инак, суд меояд! Ман гунаҳкор нестам!—фарёд кард бо ғазаб. —Барои чӣ?" Садои гиряаш хомӯш шуд, ба тарафи девор баргашта, фақат дар ин бора меандешид: барои чӣ, ҳамаи ин азобу даҳшат барои чист?

Ҷ ҳарчанд фикру андеша мекард, аммо ба ин савол ҷавобе ёфта

наметавонист. Вале ҳар гоҳ ин фикр ба хотираш мерасид, ки ҳамаи ин ба хотири он аст, ки ӯ ба тавре ки лозиму шоиста буд, назистааст ва ҳамон замон барҳақии зиндагии хешро исбот карда, ин фикри аҷибро дур меандоخت.

Х

Боз ду ҳафтаи дигар гузашт. Акнун Иван Илич аз диван барна-мехост. Ӯ дар бистар хобидан намехост, аз ин рӯ, ҳамеша дар диван мехобид. Акнун, рӯ ба сӯи девор дароз кашида, ҷафою дарду аламҳои ҳалнопазирро танҳо мекашид ва тани танҳо дар болои ин масъалаи ҳалношудани андеша мекард. Ин чист? Наход дар ҳақиқат, маргам фаро мерасад? Ва садои ботинияш ҷавоб медод: оре, ин ҳақиқат аст. Ин ранҷу азобҳо чаро? Ва садое посух медод: мурдан ҳамин гуна аст. Баъдан ғайр аз чунин афкору суолҳо чизи дигаре набуд.

Аз ибтидои беморӣ, аз ҳамон лаҳзае, ки Иван Илич бори аввал ба духтур рафт, ҳолату рӯҳияш ба ду қутби бо ҳам муқобил тақсим мешуд ва онҳо ҳамдигарро иваз мекарданд: гоҳо яъсу интизори марги номафҳуми ваҳшатнок ва гоҳо умеду кунҷковии пур аз мувоқибати ҷисми хеш. Гоҳо дар тасаввураш гурда ё рӯдае, ки муваққатан аз иҷрои вазифааш набаромадааст, намудор мешуд ва гоҳо марги номафҳуму даҳшатнок падидор мегашт, ки аз он ҳалосӣ надошт.

Ин ду кайфият аз ибтидои беморӣ ҳамдигарро иваз мекарданд; аммо чи қадаре, ки дард кӯҳнатар мешуд, умеди офият муҳолтар ва тасаввури марг яқину воқеитар мегардид.

Ҳамин ки авзои хешро се моҳ пештар ба ёд меовард ва бо вазъи ҳозирааш муқоиса менамуд, мефаҳмид, ки аз ағба якзайл сарозер ба поён фурумада истодааст – тамоми умеду орзуҳо барбод ме-рафтанд.

Дар рӯзҳои охири танҳоияш, аз он рӯзе, ки рӯй ҷониби пуштовнаи диван гардонда буд, танҳоие дар шаҳри пуродам ва танҳоие бо ёру ошноён зиёд ва аҳли хонаводааш – ӯ танҳоие дошт, ки мислаш дар ҳеҷ кучо пайдо намешуд: на дар қаъри баҳр ва на дар рӯи замин, - дар рӯзҳои охири ин танҳоию бекасии Иван Илич танҳо бо ёду хотираҳои гузашта зиндагӣ мекард. Лаҳзаҳои рӯзгори пешин мисли мусаввараҳо ба ёдаш меомаданд. Ёдҳо аз замонҳои

наздиктар сар шуда, то айёми дуртари бачагӣ мерафтанд ва дар ҳамон айём қарор мегирифтанд. Олуи сиёҳи дар мураббо пухта, ки барояш ҳолиё пешниҳод мекарданд, олуи хоми сиёҳи фаронсавии кӯдакияшро, мазаю таъми махсуси онро ба ёдаш меовард ва мисли ҳамин маза ва таъмҳо низ дунёи хотироташро зинда менамуд: дояшон, бародар, бозичаҳо. "Не, беҳтараш дар ин бора... беҳад дардоваранд", -мегуфт ба худ ва дубора ба замони ҳозира бармегашт. Тугмаҳои пуштвонаи диван ва чинҳои саҳтиёна (сафян)—ро медид. "Саҳтиёна қимат, вале бедошт; баҳсу ҷангашон бо занаш барои ҳамин буд. Аммо саҳтиёна чизи дигар, ин ҷанҷол вақте буд, ки портфели падарро дарронда будем ва ҷазомон дода буданд, модар бошад самбӯса овард. "Боз ёдхояш ба давраи бачагӣ мерафтанд ва ин ёдҳо барояш дардноку ғамангез буданду мекӯшид онҳоро ба хотир наоварад, дар бораи чизи дигар андеша кунад.

Боз ҳамон лаҳза яқоя бо ёдҳои бачагӣ, рӯи хотирааш маҷрои дигар мегирифт — дар бораи пайдоишу авҷ гирифтани бемораш андеша мекард. Чи қадаре ки ба аввали ҳаёташ бармегашт, ширинию хубиҳо зиёдтар ва зиндагӣ пуррангтар буд. "Ба андозаи зиёд шудани дарду ранҷҳо зиндагӣ тираю тортар менамояд", -андеша мекард ӯ. Нуқтае равшан дар гузашта, дар ибтидои ҳаёт ва баъд ҳамааш тиратару тиратар ва тезтару тезтар. "Масофаи то марг бо суръати таносуби квадратӣ тай мешавад", -дар майнааш хутур намуд. Мисоли санги аз боло афтандаро, ки то рафт суръаташ меафзояд, ба ёд овард. Зиндагӣ маҷмуаи азобу азиятҳои зиёдшавандаест, ки бо суръати зиёдтар, бо азобҳои бештар поён меёбад. "Ман мепарам..." Ҳамакӣ парид, ҷунбид, хост, ки муқовимат кунад; аммо медонист, ки наметавонад ва бо ҷашмони хастааш ба пуштвонаи диван дида дӯхта, мунтазир буд, - мунтазири ин афтодани саҳт, афтодан ва мурдан. "Муқобилият бефоида аст, - мегуфт ба худ. —Аммо ақалан мефаҳмидам, ки ин барои чист? Ин ҳам номумкин аст. Агар ман медонистам, ки ба таври шоиста назистаам, инро шарҳ додан, ин муамморо кушодан имкон дошт. Аммо акнун инро эътироф кардан имкон надорад." —мегуфт ба худ тамоми қонунияти оину одоби зиндагашро ба хотир оварда. "Акнун ин имкон надорад, -меандешид ва лаб барои заҳрханда во мекард ва гӯё табассумашро касе медида бошад. —Ин шарҳу тавзеҳнопазир аст! Азият, марг... Барои чӣ?

XI

Боз ду ҳафтаи дигар гузашт. Дар ин ҳафтаҳо барои Иван Илич ҳодисаи хушоянде ба вуқӯъ пайваст: Петришев духтарашонро расман хостгорӣ кард. Ин воқеа бегоҳӣ рӯй дод. Рӯзи дигар Прасковя Фёдоровна назди шавҳараш даромада, дар андешаи он буд, ки ин таклифи Фёдр Петровичро чӣ гуна ба вай фаҳмонад, аммо дар ҳуди ҳамин шаб дар ниҳоди Иван Илич табаддулоти нав ба вучуд омада буд. Прасковя Фёдоровна ўро дар болои диван, аммо дар вазъияти дигар дид, - ба пушт хобида, менолид ва нигоҳи яхбастаю карахташро ба пеши худаш дӯхта буд.

Вай доруҳоро хотиррасон кард. Нигоҳе ба сӯи занаш андохт. Зан гапи сар кардаашро нимкора монд: дар ин нигоҳ қаҳру ғазаби бениҳоят нисбати вай ифода ёфта буд.

- Аз барои Худо, мон, ки осуда мирам, - гуфт ӯ.

Занаш рафтани буд, ки дар ин асно духтараш барои диданаш даромад. Ба духтараш низ чунин нигоҳ кард ва ба аҳволпурсияш ҷавоби хунук дод, ки ба қарибӣ аз вай хотирашон ҷамъ мешавад. Ҳарду хомӯш монданд, нишастанд ва бархоста рафтанд.

— Мо чӣ гуноҳ дорем? — гуфт Лиза ба модараш. — Гӯё мо боиси касалиаш бошем! Дилам барояш месӯзад, аммо чаро моро азоб медиҳад?

Духтур дар муҳлаташ омад. Иван Илич нигоҳи ғазаболудашро аз вай наканда, бо «ҳою не» ҷавоб гардонда, дар охир гуфт:

— Монед маро, шумо медонед, ки ягон кор карда наметавонед.

— Дардатонро кам карда метавонем, - гуфт духтур.

— Ҳамин ҳам аз дастатон намеояд; монед.

Духтур ба меҳмонхона рафт ва фаҳмонд, ки авзоъ хуб нест, танҳо як восита — афюн лозим аст, ки дарди тоқатфарсояшро сабуктар хоҳад кард.

Духтур иброз намуд, ки дардҳои ҷисмонии саҳт азобаш ме-
диҳанд, ин сухани ӯ дуруст буд; аммо бештар рӯҳан азият мекашид,
ҷонаш дард мекард.

Азияти маънавияш аз он буд, ки шаб, вақте ки ба чеҳраи хоболуд ва поку беолоиши Герасим нигоҳ мекард, баногоҳ дарёфт: оре, дар ҳақиқат, тамоми ҳаётам, ҳаёти бошууроонаам ҳадару ботил буд

Ӯ дарёфт, дарк намуд: он чизе, ки пеш дар назараш мутлақан

имконнопазир менамуд, он роҳу масири зиндагие, ки бояд бо он мерафт, ҳамон роҳи ҳақиқат, роҳи дуруст будааст, на он роҳе, ки тай кардааст. Ў кашф намуд, ки он шӯълаи орзую ниятҳои мубори-заю муқовимат, ки дар дилаш алайҳи тарзи ҳаёти дороёну болони-шинон, он тарзи ҳаёте, ки онҳо шоистааш мешумурданд, рӯшноӣ мекард ва ӯ он равшаноиро зуд аз худ дур менамуд, роҳи ҳақиқат ҳамон будааст. Хизмат, мақому мансаб, оилааш ва ин манфиатҳои ҷамъиятӣ ҳама пучу беҳуда будаанд. Ин ҳамаро ҳақ баровардан меҳост, вале заъфу ночизии онҳо барояш ҳувайдо ва далеле барои ҳаққонияти онҳо надошт.

«Агар кор ҳамин тавр бошад ва ман бо дарки он ки ҳама чизи ба ман додашударо беҳуда нобуд кардам ва илоҷи ислоҳ карда-нашро ҳам надорам, пас чӣ мешавад?» Ў рӯболо хобида, тамоми зиндагияшро аз сари нав андеша мекард. Пагоҳӣ, ҳангоме ки хид-матгорро, баъд занашро, пас аз он духтараш ва духтурро дид, ҳар як ҳаракаташон, ҳар як суҳанашон ҳақиқати талхеро, ки шаб кашф карда буд, барояш исбот менамуд. Ў дар онҳо худро ва тамоми зиндагии хешро медид ва хуб дарк мекард, ки ин тарзи ҳаёт, ин қо-нуниятҳо одоб фиребест, ки ҳақиқати марғу зиндагиро пинҳон меку-над. Ин дарки ҳақиқат азобу ранҷҳои ҷисмияшро як ба даҳ мекард. Менолид, худро ин сӯву он сӯ меандохт, либосҳои танашро меканд. Ба ӯ чунин менамуд, ки онҳо фишораш меоранд, нафастангаш ме-кунанд. Аз ин рӯ, ҳамаашонро ҷашми дидан надошт.

Барояш вояи зиёди афюн доданд ва ором гашт; аммо нисфирӯзӣ боз ҳамааш дубора шуруъ шуд. Ҳамаро аз пешаш ронда, худро аз ин сӯ ба он сӯ меандохт.

Занаш ба наздаш омада гуфт:

— Jean, азизам, инро ба хотири ман кун (ба хотири ман?). Ин зарар надорад, баръакс, таскинат медиҳад. Ҳеҷ гап надорад. Ода-мони солим ҳам...

Ў ҷашмонашро калон кушод.

— Чӣ? Нону шаробам хӯронанд? Чаро? Воқеан...

Занаш гиря кард.

— Оре, азизам. Ман рӯҳонии ҳудамонро даъват мекунам, бисёр каси меҳрубон аст.

— Хуб, бисёр хуб, - садо баланд кард.

Вақте ки рӯхонӣ омаду барояш талаби мағфират намуд, ба худ омад, гӯё аз шаку шубҳаҳо ва ранҷу азобҳояш ормиеро эҳсос намуд ва лаҳзаҳои умеду умедворӣ барояш даст дод. Дубора дар бораи кӯррӯдаю шифо ёфтаниш андеша кард. Ў бо чашмони ашқолуд маросимро ба охир расонд.

Вақте ки рӯи бистар хобондандаш, лаҳзае таскин ёфт ва дубора умеди зистаниш бедор шуд. Дар бораи ҷарроҳие, ки барояш пешниҳод карда буданд, андеша намуд. "Зистан, зиндагӣ кардан меҳаҳам"—мегуфт ба худ. Занаш омад, ки табрикаш намояд; вай суханони одӣ гуфт ва суолomez илова намуд:

– Ба фикрам, офият ёфтаӣ?

Ў ба занаш нигоҳ накарда, "Ҳа" гуфт.

Сару либос, афту андом, ифодаи чеҳра ва овози занаш – барои Иван Илич як маънӣ дошт: "Ин на он аст. Ҳама чизе, ки ту бо он зиндагӣ дошти дорӣ, - дурӯғ, фиреб аст, ки ҳақиқати маргу зиндагиро аз ту пинҳон медорад". Бо андешидани ин маънӣ нафраташ тугён намуд ва бо нафрат якҷо дарди ҷисмонӣ бедор гашт, дарду азоб боз андешаи марги ногузиру қарибро ба хотираш овард. Вучу-даш дарди нав, эҳсоси тамоман наvero дарк менамуд: дарунашро парма мекард, меҳарошид ва роҳи нафасашро мегирифт.

Вақте ки ў «Ҳа» гуфт, ифодаи чеҳрааш даҳшатнок метофт. Рост ба чашмони занаш нигоҳ карда, "Ҳа" гуфтан ва ғайри одати сустию беиродагياجш худро парў андохта, фарёд зад:

– Равед, равед, маро танҳо монед!

XII

Аз ҳамин лаҳза сар карда, он се рӯзе сар шуд, ки пайваста доду фарёд мекард ва садояш аз паси ду дари баста ҳам шунида мешуд. Аз ҳамон лаҳзае, ки ба занаш ҷавоб дод, фаҳмид, ки нобуд шудааст, дигар бозгаште надорад, аҷал фаро расидааст, тамом, аммо шак ҳамоно боқист ва ҳамин хел боқӣ хоҳад монд.

– О! Оо! О! –фарёд мекард бо лаҳни гуногун. Ба додзанӣ сар кард: "Намеҳаҳам!"—ва ҳамин хел бо садои «о» фарёду фиғон менамуд.

Тамоми ин се рӯз ў дар ҳамон ҳалтаи сиёҳ метапиду дасту по мезад ва қувваи тавоноии ноаёне телааш медод. Ў, мисли маҳкум ба куштани дар дасти ҷаллод, ки умеди раҳой надошт, метапид ва

лаҳза ба лаҳза сарфи назар аз тапидану талошхояш ба сӯи оне наздиктар мешуд, ки аз он бим дошту метарсид. Эҳсос мекард, ки азобу азияташ аз он аст, ки дар сӯрохи тангаш медароранд ва бештар аз он бим дошт, ки дар он сӯрохи тангу сиёҳ гунчида наметавонад. Барои даромаданааш ҳамин эътирофи он ки зиндагияш хушу гуворо буд, монеа мегашт. Ҳақ баровардан, дуруст ҳисобидани зиндагияш ба девораҳо андармон шуда, часпида, пеш рафтани наместон.

Баногоҳ қуввае ба сари синааш, ба паҳлуаш тела дод, гулӯяшро сахттар фишурд, нафасаш танг шуд ва дар даруни сӯроҳ афтод, он ҷо, дар охири сӯроҳ рӯшноие метофт. Барояш ҳодисае рӯй дод, ки дар вағони роҳи оҳан мешавад, фикр мекуни, ки ба пеш рафта истодаӣ, аммо вагон ба пас меравад, баногоҳ самти асосиро дарк мекуни.

«Оре, ҳамааш на он буд, ки мепиндоштам, - гуфт ба худ, - лекин ҳеҷ гап не. Мумкин аст, имкони кардани «Он» ҳаст. "Он" кадом аст? — пурсид аз худ ва якбора хомӯш шуд.

Ин дар охири рӯзи сеюм, як соат пеш аз маргаш буд. Дар ҳуди ҳамин лаҳза писараки мактабхонаш оҳистаю бечӯрғатона назди болини падар омад. Иван Илич дар ҳолати назъ навмедона фарёду фиғон мекард ва дастанахро ҳаво мебуд. Дастан ба сари писарбача бархӯрд. Писарак онро дошту ба лабонаш паҳш намуд.

Дар ҳамин лаҳза Иван Илич ба даруни сӯроҳ афтод, рӯшноiero дид ва дарк кард, ки зиндагияш, на оне будааст, ки мебоист, вале ҳоло ҳам имкони ислоҳ вуҷуд дорад. Аз ҳудаш пурсид: "он"—е, ки мебоист, кадом аст ва хомӯш гашта, гӯш бар қимор шуд. Дар ин дақиқа ҳис кард, ки касе дасташро мебӯсад. Чашм кушод, ба писараш дида дӯхт. Дилаш барояш сӯхт. Занаш ба наздаш омад. Ба занаш нигоҳ андохт. Ў бо даҳони боз ва бо ашкҳои аз рӯю бинӣ пок накардааш маъюсона ба вай нигоҳ мекард. Дилаш ба занаш ҳам сӯхт.

«Оре, ман онҳоро азият медиҳам, - аз дил гузаронд. — Ба онҳо дилам месӯзад, аммо ман агар мирам, борашон сабуктар мешавад». Ҳаминро гуфтани буд, аммо қудрати гуфтор надошт. "Воқеан, гуфтан чӣ лозим, кардан даркор», - фикр кард ў бо ишораи чашм писарашро ба занаш нишон дода ва гуфт:

- Ёро бар... дилам месӯзад... ба ту ҳам... — Боз «мебахшӣ» гуфт

танӣ буд, аммо аз даҳонаш «мон» баромад ва азбаски дигар қудрати лаб кушодану ислоҳ кардани суханаширо надошт, даст афшонд ва медонист, ки мефаҳманд.

Баногоҳ барояш кашф шуд: он чизе, ки азобаш медоду намебаромад, баногоҳ якбора дар баромадан шуд – аз ду сӯй, аз даҳ сӯй, аз ҳама сӯй. Дилам ба ҳолашон месӯзад, бояд тавре намуд, ки барояшон дарднок набошад. Онҳоро халос кунам ва худам ҳам аз ин ранҷу машаққатҳо вораҳам. "Чи қадар хуб ва чи қадар содаю осон, андешид. –Дард кучост?–пурсид аз хеш. –Кучой? Ку, кучой, эй дард?"

Саропо гӯшу ҳуш шуд.

«Ана, он дар кучост. Хайр чӣ, бигзор дард бошад.»

« Марг чӣ? Кучост он?»

Ў тарси одатии пешинаи хешро аз мурданмечуст ва намеёфт. Кучост он? Чӣ гуна марг, марг чист? Ҳеҷ тарсе вучуд надошт, марг ҳам набуд.

Ба ҷои марг рӯшноие буд.

– Ана, чӣ гуна будааст! –баногоҳ бо садо такрор кард ӯ. –Чӣ хушбахтие!

Ҳамаи ин барояш дар он воҳиде рӯй дод ва маънию аҳамияти ин як лаҳза дигар тағйиру табдиле надошт. Барои ононе, ки дар он ҳолат ҳузур доштанд, назъи ҷонаш ду соати дигар идома ёфт. Дар гулӯяш чизе хиррос мезад; тани ранҷуру лоғараш мепарид, болову поин мешуд. Баъд садои хиррос тадричан кам шуд.

– Тамом! – садо кард касе дар болои сараш. Ў ин садоро шунид ва дар замираш такрор намуд. "Марг поён ёфт, - гуфт бо худ. -Дигар вучуд надорад".

Нафасро ба дарун кашид, дар мобайни нафас диранге намуд, қад ёзонд ва мурд.

1886

*Аз забони русӣ
тарҷумаи Одинаев Назар,
омӯзгори МТМУ 5-и
ноҳияи Кӯҳистони Масҷох,
деҳаи Худгифи Соя*

Ермолай Еразм

Ермолай Еразм нависандаи шаҳри рус буда, эҷодиёти ӯ мутааллиқ ба солҳои 40-ум ва 60-уми асри XVI аст. Дар ҳоли ҳозир теъдоди қобили таваҷҷуҳе аз осори ин адиб шинохта шудааст.

Ермолай Еразм он қадар таҳти таъсири суннати омиёнаи шоҳзодаи Муром ва ҳамсараш қарор гирифта, асаре офаридааст, ки

дар он муқаддасоти инсонӣ мақоми хоса дорад.

“Пётр ва Феврония” қиссаи ошиқонаест, ки дар боби муҳаббати як шоҳзода ва камбағалдухтаре ривоят мекунад. Он яке аз шоҳкориҳои адабиёти рус аст ва номи нависандаи он бояд аз барҷастатарин нависандагони қарнҳои миёнаи Русия бошад.

Петр ва Феврония

Дар сарзамини Русия шахре ба номи Муром вучуд дорад. Шоҳзодае бо исми Павел дар як замон дар ин кишвар ҳукумат мекард. Шайтон аз ҳамон ибтидо мутанаффир аз насли башар манзараи дар воқеъ хеле бад чилва дода, чунон сохта буд, ки ба назари мардуми рафтуомадкунанда мори болдор ба самти ҳамсари шоҳзода барои зино кардан парвоз мекард. Ва бо қодуӣ ӯ ҳамон чизе буд, ки худӣ шоҳзода бо ҳамсараш нишаста буд. Чунин расвоӣ ба муддати тӯлонӣ идома меёфт. Ҳамсари шоҳзода ин масъаларо пинҳон накарда, ҳама воқеаро, ки бо ӯ даргузашт, ба шоҳзода қисса кард. Мори шайтонӣ бо ситам ўро аз худ карда буд.

Шоҳзода ба фикр фуру рафт, то бо мор чи бояд бикунад, вале андешаи тозае ба сараш наомад. Ба ҳамсараш гуфт: “Ҳамсари меҳрубон! Намедонам бо ин бадкор чӣ кунам. Намедонам ўро чӣ гуна бикушам. Ту худ аз ӯ бипурс, ки марг барояш чӣ гуна иттифоқ меафтад. Агар дар ин бора хабаре ёфта ба мо бигӯӣ, пас натавонам аз шарри он, балки аз ин ҳолати шармовар, ки ҳатто суҳбат кардан дар мавриди он нангсор аст, озод хоҳӣ шуд”. Суханони шавҳарашро зан дар қалби хеш қой намуда, қарор кард: “Ҳатман чунин хоҳам кард”.

Ва сипас рӯзе, ки ин мори шайтонӣ ба ҳузури зан расид, ӯ бо шунидани суханони шавҳараш дар қабри худ, бо ҳарфҳои сеҳромез дар боби ҳар чизе суҳбат карда, дар поён бо эҳтиром ўро ситоишкунон мепурсад:

- Ҳама чизро шумо медонед, аммо оё дар мавриди марги худ ва чӣ гуна фаро расидани медонед?

Он фиребкори шайтонӣ аз макри зан мафтун ҳуда, аз роз парда бардошт ва гуфт:

- Марги ман шонаи Пётр ва шамшери Агрик муқаррар шудааст.

Зан ин ҳарфҳоро дар худ ҳифз карда, пас аз рафтани мори таваққор онро айнан ба шавҳараш расонд. Дар ин баробар, шоҳзода ҳарфҳоро гӯш карда, ба маънои он сарфаҳм нарафт.

Шоҳзода бародаре дошт бо исми Пётр ва ўро ба ҳарам даъват карда, дар боби суханҳои мор ҳарф заданд. Пётр дар боби чӣ гуна куштани мор бидуни тардид фикр кард ва фақат як чиз ўро гич кард,

ки дар бораи шамшери Агрик чизе намедонист.

Пётр чунин одате дошт, ки одатан танҳо ба калисо мерафт. Ин дафъа пас аз сачда як писари ҷавон дар назари вай зоҳир шуда гуфт:

- Оё меҳоҷӣ шамшери Агрикро ба ту нишон диҳам?

Пётр ҷавоб дод:

- Бале, ман меҳоҳам бинам, ки он дар кучо қарор дорад.

Шабаҳ амр намуд:

- Пас, биё ҳамроҳи ман.

Шабаҳ шоҳзодаро ба ҷое роҳнамоӣ кард, ки дар сӯроҳии девори меҳроб шамшер нухуфтааст. Он гоҳ онро гирифт ва ба назди бародараш рафт. Аз он рӯз баъд мавриди муносиб меҷуст, то наздико-нашро аз шарри мори шайтонӣ наҷот диҳад.

Пётр ҳар рӯз ба назди бародари хеш ва ҳамсари ӯ мерафт, то ба онҳо таъзим кунад. Иттифоқан рӯзе дар утоқи бародараш бо ӯ дидор карда, зуд ба утоқи ҳамсари вай рафт, ки бародараш дар назди вай нишастааст. Аз ин ҳолат дар тааҷҷуб монда, аз ходими бародараш ҷавоби ин муамморо ҷустуҷӯ кард. Ходим ба Пётр гуфт:

- Аълоҳазрат пас аз рафтани шумо мавҷеашро тарк накардааст.

Ӯ баргашта ба назди бародари худ омад ва ҳолати воқеиро ба ӯ шарҳ дод. Муқаррар намуд, ки ин моҷарои ҳамон мори ҳилагар аст. Аз бародараш хоҳиш намуд, ки манзилашро тарк насозад, то он даме, ки бо амри Худо мори шайтонию нобуд нагардонад.

Пётр шамшерро ба даст гирифта, ба утоқи ҳамсари шоҳзода, ки мор он ҷо дар сурати шоҳзода ҳузур дошт, расид. Бо итминони хотир, ки ин бародараш нест ва як морест дар сурати ӯ, бо шамшер зарба зад. Мор бо шакли табиии худ ҷарҳида, ҷон дод. Валекин дар ин лаҳза хуни худро ба сӯи Пётр пош дод, ки минбаъд ӯ гирифтори бемории вазнин шуд ва ҳеч табибе давои дарди вайро пайдо накард.

II

Пётр шунид, ки дар музофоти Рязан пизишкони зиёд ҳастанд, дархост намуд, то ӯро ба он ҷо баранд. Вақте ба он манзил расид, муқаррабонашро фиристод, ки табибонро ҷамъ оранд. Яке аз муқаррабонба деҳае омад, ки он Ласково ном дошт ва ба як ҳавлӣ

ворид шуда, касеро надид. Ба хона дохил шуд, аммо касе ўро истиқбол накард. Сипас, дар як утоқ манзараи шигифтангезе дид: духтаре ба танҳои дар паси дастгоҳи бофандагӣ нишаста, нақш медӯхт ва як харгӯш дар пеши ӯ частухез мекард. Духтар ба мард гуфт:

- Бад аст, вақте хона бидунни гӯш аст ва хидматгор бидуни чашм.

Мард ин суҳанро нафаҳмида, аз духтар пурсид:

- Соҳиби ин хона кучост?

Духтар посух дод:

- Волидони ман барои қарз ба гиря кардан рафтанд, бародарам аз миёни пойҳои марг гузашта, рафт то ба чашмонаш нигарад.

Чавон боз ҳам ба умқи маънои суҳанҳои духтар сарфаҳм нарафта, дар тааҷҷуб монд ва боз суол кард:

- Ман ҳолати ҳайратоварро дар назди ту дида, на маънои ҳарфҳои аввалаат ва на суҳанҳои баъдиатро фаҳмидам.

Духтар зуд ҷавоб дод:

- Инро ту ҳеч гоҳ нахоҳӣ фаҳмид. Ту ба ин ҷо омада, ба утоқи ман ворид шудӣ ва маро дар ҳолати ногувор дарёфтӣ. Агар дар ҳавли ман саг мебуд, омадани туро пай бурда, аккос мезад, ин гӯшҳои хонаи мананд. Агар дар ҳучраи ман кӯдак ҳузур медошт, аз омадани ту маро огоҳ мекард ва он чашмони хонаи мананд. Дар боби волидон ва бародарам ин хулоса аст, ки волидонам ба маросими дафн рафта, он ҷо гиря доранд. Замоне, ки онҳо фавт кунанд, дигарон дар дафни онҳо гиря мекунанд, яъне ин ба ҳамдигар мисли қарз аст. Бародарам имрӯз ҷӯба буридан рафт. Лаҳзае, ки ӯ ба танаи дарахт боло мешавад, аз миёни пойҳояш ба замин менигарад, то наафтад, зеро касе аз дарахт меафтад, бо ҷони хеш ҳисобӣ мекунад.

Чавон аз заковати духтар мафтун шуда, номи ўро пурсид. Духтар гуфт:

- Номи ман Феврония аст.

Чавон ба ӯ гуфт:

- Ман хидматкори шоҳзодаи Муром Пётр ҳастам ва ӯ гирифтор ба бемории вазнин аст. Бо он сабаб, ки дар диёратон пизишкон зиёданд, табиберо ҷустуҷӯ дорем, ки ўро табобат кунад.

Духтар ба ҷавон чунин гуфт:

- Агар касе хостори шоҳзодаатон буд, метавонист ба ӯ шифо бахшад.

Ҷавон дар ҷавоб гуфт:

- Ту чӣ мегӯӣ? Кӣ метавонад шоҳзодаро ба наздаш талаб кунад? Агар касе ба ӯ дармон бахшад, шоҳзода ӯро қадр хоҳад кард.

Духтар ба ҷавон амр намуд:

- Бирав ва шоҳзодаатро ба ин ҷо биёр. Агар ӯ дар қавл бовиҷдон ва содиқ бошад, фармон хоҳад ёфт.

Ҷавон ба назди шоҳзода баргашта воқеаро тафсир намуд ва шоҳзода амр кард то ӯро ба назди духтар оварданд. Ҷавондухтар бо сароҳат иброз намуд:

- Ҳеч подоше барои дармон намехоҳам ва ин каломи ман аст, ки ба ӯ гуфтаам: агар ман ҳамсари шоҳзода набошам, пас ба ман муносиб нест, ки бо ӯ рафтор кунам.

Шоҳзода дар ибтидо безътиной зоҳир карда гуфт, ки чӣ тавр ман духтари як дарахтшиканро ба ҳамсарӣ қабул кунам, вале ночор ризиоят дод. Духтар дар як косаи кучак хамиртурушро тар карда, рӯйи он дамид ва фармуд

- Бигзор шоҳзода тамоми бадани худро бо ин дармон маҳс кунад ва танҳо як захмро бидуни маҳс гузорад. Аз ин баъд шифо хоҳад ёфт.

Шоҳзодаро ба ҳаммом оварда, пайи иҷрои фармон шуданд.

Дар ин баробар шоҳзода хост духтарро дар заковат имтиҳон кунад. Ва фармуд, агар ӯ ин қадар хирадманд аст, бигзор аз қисмати шоҳӣ бароям пирохан, либос ва рӯсарӣ таҳия кунад, то он замоне ки ман дар ҳаммом қарор дорам.

Хидматгорони шоҳзода шоҳиро ба Феврония дода, дархости шоҳзодаро расониданд. Духтар яке аз хидматгоронро амр намуд, ки аз рӯи бухорӣ ҷӯби кундаро бигирад ва пора кунад. Сипас пораи кундаро ба хидматгор дода, амр намуд, ки бигзор шоҳзода аз ин қисмат дастгоҳи бофандагӣ созад.

Хидматгор як тикка ҷӯбро ба шоҳзода овард ва калимоти духтарро ба ӯ расонд. Шҳзода дар ҷавоб гуфт:

- Бирав ва ба духтар бигӯй, ки анҷоми чунин амал дар муддати кӯтоҳе ғариимкон аст. Ходим омад ва суҳанони шоҳзодаро гуфт.

Духтар дар ҷавоб гуфт:

- Оё имконе вуҷуд дорад, ки дар як муддати кӯтоҳ аз як пора шоҳӣ пирохану либосу рӯсарӣ бидӯзӣ?

Шоҳзода аз ҷавоби ӯ қонеъ шуд.

Шоҳзода фармудаи духтарро иҷро карда, сиҳҳат шуд, вале бо далели ҷойгоҳи ӯ бо духтар издивоҷ накард ва ба макони худ, шаҳри Муром баргашт. Ӯ беҳбуд ёфт, вале ҳамон як захми марҳамнакарда боқӣ монд. Пас аз он захм захмҳои тоза пайдо шуда, саросари бадани ӯро фаро гирифтанд.

Шоҳзода дубора барои муолиҷа ба назди духтар омад ва шармсор хостори беҳбудӣ шуд. Духтар бо як нигоҳи ором гуфт:

- Агар шоҳзода ҳамсари ман шавад, беҳбудӣ хоҳад ёфт.

Ӯ бо ин калимоташ исрор намуд, ки бидуни издивоҷ шоҳзода илоҷи дигар надорад. Дубора, монанди гузашта ҳамон дармонро барои ӯ таъин кард.

Шоҳзода зуд шифо ёфт ва духтарро ба симмати ҳамсар ҳамроҳаш бурд. Аз ин ҷониб Феврония шоҳзодахонум шуд ва зиндагии худро идома дода, шукр аз Худои мутаол мекард.

III

Пас аз муддати кӯтоҳе шоҳзода Павел даргузашт. Пас аз ин воқеа Пётр ба ҷои бародараш ба тахт нишаст. Дар дарбор шоҳзодахонум Февронияро хуш надоштанд, зеро мабдаи ӯ аз тоифаи поён буд.

Як бор яке хидматгорон ба ҳузури шоҳзода омад ва гуфт:

- Ҳар дафъа, ки аз хӯрдан фориг мешавад, шоҳзодахонум буридаҳои нонро ба дасташ мегирад, мисле ки гурусна аст.

Аз ин пас шоҳзода хостори озмоиши ӯ буд ва амр намуд, ки Февронияро барои наҳор ба мизи онҳо даъват кунанд. Ҳангоме, ки наҳор ба поён расид, вай чун одат нонпораҳоро ба рӯи кафаш гирифт. Сипас шоҳзода дасти ӯро гирифта, кафашро боз кард ва дар он донаҳои хушбӯиро мушоҳида кард. Аз он рӯз дигар ҳаргиз ҳамсарашро озмоиш накард.

Замоне даргузашт ва боярҳо бо таблиғи занҳояшон ба ӯ гуфтанд:

“Ҳамаи мо омода ҳастем, то бо имон ва садоқат ба шумо хизмат кунем, аммо мо нмехоҳем шоҳзодахонум ба ҳамсаронамон фармон диҳад. Агар хоҳӣ, ки фармонраво бимонӣ, маликаи дигаре интиҳоб намо. Ва ҳар сарвате мехоҳад, бигзор бигирад ва ин муклро тарк намояд.” Пётр, ки аз асабоният ҳамеша дур буд, бо меҳрубонӣ ба онҳо гуфт:

- Ин мавзӯро бо Феврония баррасӣ кунед ва пас аз андешаи ӯ натиҷа хоҳем гирифт.

Ин ҳама ашрофзодагон бидуни шарму ҳаё зиёфат орошта, ончунон шароб нӯшиданд, ки мисли сағҳои аккосзананда ҳарфҳои пучу бемағз ба забон оварданд. Ҳатто ҳарфҳои фаҳш гуфта, истеъдоди худододи ӯро инкор ҳам менамуданд. Беибо ба назди Феврония омада, гуфтанд:

- Шоҳзодахонум! Ҳама мардуми шаҳр ва ашрофзодагон хоҳишдоранд, ҳар касеро мо мехоҳем, ба мо боздеҳ!

Ӯ ҷавоб дод:

- Бигиред, ҳар нафареро, ки шумо ихтиёр доред!

Онҳо гуфтанд:

- Шоҳзодахонум! Мо хоҳиш дорем, ки шоҳзодаро ба ҳолаш гузор ва ҳамсарони мо мехоҳанд, ки аз ҳукумат ба онҳо даст кашӣ. Ҳар чӣ сарвате ту ихтиёр дорӣ, бигир ва ба ҳар ҷое мехоҳӣ, бирав!

Дар ин баробар Феврония ба ашрофзодагон изҳор намуд:

- Ман ба шумо қавл додам, ҳар чизе мехоҳад, иҷро хоҳам кард. Вале боз хоҳише дорам. Ҳар чизе ман бихоҳам ба ман хоҳед дод.

Ашрофзодагон қавл доданд, ки чунин хоҳад буд. Ӯ ба сухани худ идома дод:

- Файр аз шавҳари худ аз шумо дигар дархосте надорам.

Ашрофзодагон посух доданд:

- Агар ӯ бихоҳад, мо эътирозе надорем.

Ҳамин тариқ онҳо фикр карданд, ки агар шоҳзода бо ҳамсараш биравад аз доираи ашрофзодагон нафареро ба мақоми ӯ интиҳоб хоҳанд кард.

Дар ин баробар шоҳзода намехост аз фармони Худо саркашӣ кунад, зеро ҳамеша тибқи дастуроти Парвардигораш ҳукумат мекард.

Мувофиқи шартҳои шариат, агар касе ҳамсари худро, ки муттаҳам ба зино нест, талоқ дода, бо дигаре зиндагӣ кунад, ҳудаш муртакиб ба зино ҳисоб меёбад. Ҳамоно шоҳзода аз салтанат даст кашид, вале аз занаш ҷудо нашуд.

Ашрофзодагон барои шоҳзода ва ҳамсараш дар дарё киштиеро омода намуданд. Дар як киштӣ ҳамроҳ бо Феврония марде буд, ки ҳамсари ӯ дар ин киштӣ ҳузур дошт. Ин марде, ки сухан дар боби ӯ рафт, васваса шуда, тавассути як деви ҳилагар бо як андешаи ғайривоқеъ ба Февронияи муқаддас нигоҳ кард. Феврония билофосила аз андешаи ин мард пай бурд ва ӯро маҳкум карда, ба вай гуфт:

- Аз ин тарафи киштӣ об бигир ва бинӯш.

Ҳамчунон кард. Амр намуд, ки ин дафъа аз ҷониби дигар об бигирад ва бинӯшад. Мард боз ҳамчунон кард. Сипас Феврония аз мард пурсид:

- Оё ҳамон обе, ки ту нӯшидӣ, аз дигаре фарқ дошт?

Мард тасдиқ кард, ки ҳар ду таъми ягона доштанд.

Пас аз он Феврония гуфт:

- Моҳияти зан ҳам яксон аст. Модоме, ки чунин аст, пас барои ҷӣ дар ҳузури ҳамсари худат ба фикри як зани дигар ҳастӣ?

Ин мард эҳсос кард, ки шоҳзодахонум аз илми ғайб бохабар аст ва кӯшиш намуд, то диагр ба андешаҳои ботил ғӯтавар нашавад. Ҳангоми гуруби офтоб онҳо ба соҳил фуруд омаданд ва шурӯъ карданд ба омода кардани ҷой то шабро др он макон сипарӣ кунанд. Дар ҳамин лаҳза шоҳзода ба андеша рафт, ки акнун чи иттифоқе хоҳад афтод, ки ман бо ихтиёри худ аз салтанат даст кашадам. Ҳамсари ғайбдони ӯ гуфт:

- Шоҳзодаи азизам! Ғамгин набош! Худои меҳрубону муҳофиз моро танҳо нахоҳад гузошт.

Дар ин зимн, дар соҳил барои шоҳзода ғизо таҳия мекарданд. Ошпаз дарахтони кӯчакро мешикаст, то дар онҳо дегро ҳамоил кунад. Замоне, ки ғизоро хӯрданд, Феврония дар соҳил сайругашт карда, он дарахтҳои кӯчаки шикастаро дид ва гуфт:

- Бо амри Худо то субҳ ин дарахтон бузург шуда, барг мекунанд.

Дар ҳақиқат субҳидам чунин шуд. Ва вақте мардум ҷамъ ома-

данд, то васоилу амволи худро ба киштӣ бор кунанд, чанд ашрофе аз шаҳри Муром ба назди онҳо расиданд ва гуфтанд:

- Шоҳзодаи мо! Мо аз ҷониби ҳамаи наҷибзодагон ва сокинони шаҳр ба назди шумо омадем, ки моро тарк накунӣ. Хоҳиш дорем ба салтанати худ баргард. Чандин нафар меҳостанд ҳукумат кунанд ва дар муноқиша миёни худ ба ҳалокат расиданд. Ва боқимондагон бо ҳама сокинони шаҳр дар ҳаққи ту дуо мекунанд, ки ҳарчанд ба шоҳзодаи худ тавҳин кардем ва ўро мавриди бадгӯй қарор додем, ба он сабаб ки намехостем шоҳзодахонум ба ҳамсарони мо фармон диҳанд, ба салтанати худ бозгардад. Аммо акнун аҳли хонаводаамон то абад гуломатон ҳастем ва туро дўст медорем. Хоҳиш дорем, ки моро тарк накун!

Шоҳзода Пётр бо Феврония ба мулки худ баргашт. Онҳо дар шаҳрашон ҳукумат карда, тамоми дастуроту аҳқоми Худовандро риоя мекарданд. Ба ҳар фарди ҷомеа чун ба фарзанди хеш муносибат мекарданд. Ба ҳама муҳаббати баробар доштанд ва аз зулму фасод дур буданд. Аз ҷамъ кардани сарват истиҳола мекарданд, вале ба изни худованд сарваташон беш аз пеш меафзуд. Онҳо барои сокинони кишварашон сарбони воқеӣ ба ҳисоб мерафтанд. Мулки хешро бо роҳи адолат ва саховат идора мекарданд. Мусофиронро пазирай, гуруснагонро сер карда, бараҳнагонро либос медоданд ва бечорагонро аз ҳар гуна таҳдид ҳимоя менамуданд.

IV

Вақте замони пазириши тавбаҳояшон дар роҳи Худо фаро расид, пётр ва Феврония аз даргоҳи Парвардигори хеш талаб намуданд, ки ҷони онҳоро дар як замон биситонад. Ва ҳамчунин васиқа гузоштанд, ки ҳардуро дар як мақбара ҷой диҳанд ва мувофиқи дастури онҳо барояшон аз як санг ду гӯре бино кунанд, ки дар миёни ҳарду девори нафис борик бошад. Аз ин ҷониб рӯҳбониятро қабул фармуданд ва ҳамеша ба ибодати Худованди хеш машғул шуданд.

Дар ҳоле, ки Феврония чеҳраеро аз муқаддасот гулдӯзӣ мекард, шоҳзода Пётр ба сӯи ӯ расул фиристод, то бигӯяд:

- Февронияи азиз! Замони марг фаро расидааст ва ман мунтазири ту ҳастам, то бо ҳам ба Худо бипайвандем.

Феврония дар посух гуфт:

- Сабр кун, то ман корамро ба поён расонам.

Бори дувум расул фиристод ва гуфт:

- Дигар наметавонам ба муддати тӯлонӣ туро мантазир бошам.

Шоҳзода бори севум шахсиро ирсол карда, хоҳиш намуд:

- Дар ҳоли ҳозир марги ман фаро расид ва дигар наметавонам сабр кунам.

Феврония ин замон бидуни як чузъ, гулдӯзияшро ба итмом мерасонд ва сӯзанро ба ҳаво хаста, нахеро ба даври он печид. Сипас касеро фиристод, то ба Пётр бигӯяд, ки ӯ низ дар ҳоли марг аст. Дар ҳоли зикри Худованди хеш ҳарду аз ин дунёи фонӣ реҳлат карданд.

Пас аз марги онҳо мардум таслим гирифтанд. Пётрро дар қабристонии шаҳр ва Февронияро дар ҳудуди калисои занонаи берун аз шаҳр дафн кунанд. Масъулини маросими дафн изҳор доштанд, ки чун онҳо рӯҳбониятро пазируфта буданд, наметавонем онҳоро дар як тобут қарор диҳем. Ҳамин тариқ, барои ҳар кадом тобути алоҳида сохта, ҷасадҳоро гузоштанд. Тибқи хостаи масъулин дар мавқеъҳои муайяннамудаи онҳо ба хок супориданд. Тобути фармоишдодаи Пётр ва Феврония дар калисои ҷомеаи шаҳр ба таври ҳолӣ боқӣ монд. Аммо рӯзи дигар мардум диданд, ки тобутҳои ҷудогона, ки дар онҳо ҷасадҳоро қарор дода буданд, ҳолӣ буданд. Ҷасадҳоро дар дохили ҳамаи тобути ягона пайдо намуданд. Афроди ин ҳикматро дарёбнакарда саъй карданд, боз ҳардуро ҷудо намоянд. Дубора ҷасадҳоро ба тобутҳои ҷудогона интиқол доданд. Ва боз субҳи дигар ҷасадҳоро дар тобути ягона дарёфтанд. Баъд аз ин дигар кӯшиш накарданд, ки онҳоро аз ҳам ҷудо созанд ва ҳамин тариқ дар калисои ҷомеаи шаҳр дафн шуданд. То ҳол мазори онҳо мавриди зиёрати мардумони гуногун аст.

***Аз забони русӣ
тарҷумани Рустомова Гуландом,
устоди факултети забони русии ДДОТ
ба номи С. Айнӣ***

Йилдиз ситора аст

Изолде Ҳейне соли 1931 дар Боҳмен ба дунё омадааст. То охири Ҷанги дуҷуми Ҷаҳон дар Ауссиги Елба зиндагӣ кардааст. Дар ҳамон ҷо ӯ мактаби ибтидоӣ ва баъдтар мактаби миёнаро хатм намудааст. Дар натиҷаи воқеаҳои баъдичангӣ дар 24-солагӣ оилашон ба Саксония мекӯчанд. Ӯ дар он ҷо таҳсилашро дар мактаби миёна ба итмом мерасонад. Соли оянда баъди кӯчиданашон ба шаҳри Лайпсиг таҳсилашро дар омӯзишгоҳи расомӣ – техникии ҳамин шаҳр ба нақша гирифтааст. Изолде Ҳейне дар Лайпсиг 36 сол зиндагӣ кардааст.

Нахустин кӯшишҳои барои навиштани мақола натиҷаи мусбат доданд. Охири солҳои 50-ум ӯ аъзои “Ҷамъияти муаллифони ҷавон” мегардад. Қиссаҳои кӯтоҳ ва ҳикояҳои нашрнамудааш, нахустин қадамҳои дар заминаи нависандагӣ буданд.

Аз соли 1961 то соли 1964 дар Донишқадаи адабиёти шаҳри Лайпсиг таҳсил намуд. То соли 1979 ӯ ба ҳайси нависанда ва рӯзноманигори озод фаъолият намуд. Аз соли 1979 инҷониб ӯ муаллифи китобҳои бачагона, ҳикояҳои сершумор, радиоспектаклҳо, намоишномаҳои телевизионӣ, намоишномаҳои театри мебошад.

Ҳамчун рӯзноманигор ӯ бисёр симоҳо ва гузоришхоро доир ба занон таълиф намудааст. Дар ин давра ӯ узви Иттифоқи нависандагони собиқ Ҷумҳурии Демократии Олмон буд.

Миёнаи солҳои 70-ум Изолде Ҳейне ҳис кард, ки корҳои рӯзноманигорӣ ва адабие, ки мавзӯҳои танқидиро дарбар мегиранд, ҳангоми нашр ба мушкилот дучор мегарданд.

Баҳсу мунозираҳои беохир доир ба ин масъала Изолде Ҳейне-ро ба ҳулосае овард, ки аз сайёҳати Ҷумҳурии Федералии Олмон ба Ҷумҳурии Демократии Олмон барнагардад.

Китобҳои бачагона ва наврасонро, ки Изолде Ҳейне чоп кардааст, ба забонҳои зиёди дунё тарҷума шудаанд ва борҳо соҳиби ҷоизаҳои гуногун гардидааст.

Барои таълифи китоби «Ҷои вохӯрӣ тибқи соати ҷаҳонӣ (Treffpunkt in Weltzeituhr)» соли 1985 соҳиби ҷоиза дар баҳши адабиёти наврасон гардид; соли 1985 барои романи «... Ва касе аз ман напурсид?» (... und keiner hat mich gefragt?) соҳиби ҷоиза гардид, соли 1988 барои китобаш «Вақти ситораи думдор» (Sternschnuppenzeit) соҳиби ҷоизаи «Buxtehuder Bulle», соли 1992 барои китоби «Вақте булбул хомӯш аст» (Wenn die Nachtigall verstummt) соҳиби ҷоизаи «Kalbacher Klapperschlange» мегардад.

Китоби «Йилдиз ситора аст» (Jildiz heisst Stern) барои наврасон буда, соли 1994 дар нашриёти «Langenscheidt»-и шаҳри Мюнхен ба табъ расидааст ва 118 саҳифаро ташкил медиҳад. Мавзӯи асосии китоб муҳожират, ҷамъияти бисёрфарҳангӣ ва наҷоднарастӣ мебошад. Мазмун мухтасари китоб чунин аст:

Духтараки 15 сола Йилдиз Толук туркдухтар аст. Вай дар Олмон таваллуд шудааст ва забони олмониро нисбат ба забони туркӣ хеле хуб медонад. Ӯ ва бародараш Мурод дар мактаби олмонӣ таҳсил мекунанд. Падараш дар ин ҷо як дӯкон дорад. Онҳо

дар мағозаашон мева, сабзавот, хӯриш ва панир мефурӯшанд. Модараш ба падараш барои овардани маҳсулот ва хариди он кӯмак мерасонад. Йилдиз дӯстони зиёди олмонӣ дорад. Яке аз дӯстони олмонияш Маркус ном дорад. Ӯ бо Маркус рафиқи

ҳаммактабанд ва ҳамдигарро дӯст медоранд. Бародари Маркус Бен ном дорад. Ӯ ба гурӯҳи неофашистон ҳамроҳ гаштааст ва нисбати хориҷиён ҳисси бадбинӣ дорад. Бен намехоҳад, ки бародараш бо туркдухтар дӯстӣ дошта бошад.

Рӯзе дар роҳ се тоссар ба Йилдиз ҳамла карда, ӯро сангборон мекунад. Ӯ дар ин бора ба касе чизе намегӯяд, аммо ин ҳодисаро дар рӯзнома менависанд. Баъд аз ин дар қигпардаи дӯконашон навиштаҷоти ««Туркҳо дафъ шаванд» пайдо шуд. Инчунин, ҳар чор чархи мошинашонро сӯроҳ карда буданд. Баъдан тоссарҳо Йилдизро ба ҷангал бурда азобу шиканча доданд. Ба мағозаашон даромада, ҳамаи маҳсулоти дохили онро паҳну парешон карданд. Модар аз ин хеле маъюс гардид. Падар ҳамеша хомӯш буд. Падару модари Йилдиз мехостанд ба Туркия баргарданд. Аммо Йилдиз тамоман ба ин розӣ набуд. Чунки пеш аз ҳама ӯ забони туркиро хуб намедонист. Мурод бошад ҳамеша бо рафиқонаш ҳамроҳ буд. Баъд аз он ки ӯ аз ин ҳодисаҳо воқиф мегардад, дар пайи ҷустуҷӯи тоссарҳо мешавад. Дар ҳар кучое,

ки бо тоссарҳо рӯ ба рӯ мешуд, онҳоро лату кӯб мекунад. Боре ӯ аз ин ҳодисаҳо чунон дар ғазаб меояд, ки қинояткори гумонбаршударо ба қатл мерасонад. Барои ин кораш Муродро аз озодӣ маҳрум месозанд. Йилдиз барои наҷоти бародараш ба назди полис ва баъдан ба назди адвокат Шиндлер меравад ва асли воқеаро ба ӯ гуфта медиҳад Як бахши ин китобро дар зер меорем:

Се ҷавонмард Йилдизро сангборон карданд ва ӯ инро дар хона ба касе нагуфт. Санги якум аз наздаш парида гузашт. Дуюмаш ба гӯлуяш расид. Санги саввум шишаи калони тирезаро шикаст. Йилдиз то нафасгардон шуданаш тез медавид. Онҳо кӣ буданд, ки маро сангборон карданд? - фикр кард ӯ. Ин се нафар тоссарҳо? Йилдиз ба гирду атрофаш назар кард. Нестанд, Худоро шукр, ки онҳо ба тарафи дигар давиданд.

Йилдиз гӯлуяшро дошт. Дасташ хунолуд шуд. Вай рӯймолчаи қоғазашро ба болои чароҳати хурди гӯлуяш гузошт. Он ҷавонмардон аз ман чӣ мехостанд? - фикр кард ӯ. Чаро маҳз онҳо маро сангборон кар-

данд? Ман аз дигар духтарон чӣ фарқ дошта бошам? Ў ҳам мисли дигар духтарон мӯйҳои дарози маллағӣ дорад, шими чинс ва пойафзоли варзишӣ мепӯшад. Ман умуман ин тоссарҳоро намешиносам, фикр кард ӯ.

Йилдиз кӯшиш кард, ки ором шавад. Вақте ӯ ба хона омад, намехост, ки касе аз ӯ пурсон шавад, ки ба ӯ чӣ ҳодиса рух додаст. На волидайнаш ва ҳатто на бародараш Мурод. Бе ин ҳам бародараш ҳар лаҳза мегуфт: Дар байни одамон исто. Барои олмониён ту хориҷӣ ҳастӣ. Оё ин се тоссар медонистанд, ки ӯ туркдухтар аст? Аз кӣ? Шояд аз Маркуси бародари Бен. Ў ҳам мисли худи олмониён бо забони олмонӣ хуб ҳарф мезанад, дар ҳамин шаҳри хурд ба дунё омадааст, дар гимназия таҳсил кардааст ва ҳама ӯро дар инҷо Йил гуфта фарёд мекарданд. Ў хуб фикр карда баромад, ки дар хона чӣ бояд гӯяд. Ба ҳар ҳол оилашон мефаҳманд, ки ӯро сангборон кардаанд. Волидайнаш дигар барои танҳо ба кӯча баромадани ӯ иҷозат намедиханд. Бародараш Мурод бо дӯстонаш тамоми рӯз шаҳрро давр мезанад ва бо касоне, ки

тоссаранд даст ба гиребон мешавад. Мурод ҳамеша фикр мекунад, ки ҳамчун бародари калонӣ бояд Йилдизро муҳофизат кунад. Бародараш танҳо ҳаҷдаҳ сол дорад ва аз ӯ ду сол калон аст. Не, ӯ беҳтараш дар хона мегӯяд, ки ҳангоми бозии волейбол ба Улрике бархӯрд ва Улрике бо нохунҳои дарозаш гӯлуяшро хорошид. Улрике дугонаи наздики ӯст. Ба ӯ эътимод бастан мумкин аст, ҳангоме ки аз ӯ дар ин бора пурсон мешаванд.

«Йили, ин тӯи?» Аз дари кушодаи ҳуҷраи истиқоматӣ Йилдиз дид, ки дар он ҷо меҳмонон нишастаанд, рафиқи падараш бо ҳамроҳи завҷааш. Ў ба онҳо салом дода гуфт: «Ман худи ҳозир аз варзиш омадам, зуд оббозӣ кардан меҳоҳам!» Дар ҳуҷрааш, дар назди оина ба захми хурди гӯлуяш нигарист. Вай он қадар ҷиддӣ набуд. Йилдиз боз ба фикр фуру рафт: «Онҳо шахсан дар бораи ман ягон фикр надоштагистанд.» Ман инҳоро умуман намешиносам. Ба ғайр аз ин дар ин бора на бо Маркус ва на бо рафиқаш чизе наҳоҳам гуфт. Ў медонист, ки Маркус дар бораи тоссарҳо ва ҷинояткорон чӣ андеша дорад. Пурра ором шуд.

Оё ин гурӯҳ одамон медонанд, ки ӯ тез-тез бо ҳамроҳи Маркус аст. Йилдиз ба ҳаммом рафт ва дурудароз оббозӣ кард. Ӯ бояд баъзе чизҳоро ба монанди тарс, хиҷолат ва нотавањиро аз худ дур намоянд. Ӯ ҳатто наметавонист, ки дар ин бора бо Улрике сӯҳбат кунад. Ӯ танҳо ҳаминро гуфта метавонад, ки чунин типҳои бефаросат дар ҳама ҷо ҳастанд. Аз дастат ҳеҷ кор намеояд, Йил.

Йилдиз ба поён, ба хонаи истиқоматӣ фаромад, то ки бо меҳмонон салому алейк намояд. Дар ҳамин лаҳза дӯсти падараш дар бораи рухсатиаш дар Туркия гап зада истода буд. Онҳо аз ҳисоби пулҳои дар Олмон захира кардашон дар Анатолиён як порчаи замин харидаанд. Онҳо мехоҳанд дар он ҷо барои худ хонае созанд. Падару модари Йилдиз ҳам мехоҳанд, ки баъдтар ба Туркия баргарданд ва айнан ҳамин корро кунанд.

Вақте Йилдиз овози падарашро шунид, аз ҷояш як қад парид. «Гурусна нестӣ, духтарҷонам? Ягон чиз хӯр!» Сердал Толик бо духтараш фахр мекард. «Ман он қадар ҳам гурусна нестам», - гуфт ӯ ва камтар мева

гирифт. Нохост падар ҷароҳати гӯлуяшро дид. «Чӣ ҳодиса рух дод, духтаракам?» пурсид падар. Вақте Йилдиз қиссаи бозии волейболро нақл кард, ҳатто боре ҳам сурх нашуд. Хушбахтона, ӯ ҳамаашро пештар фикр карда баромада буд.

Худи ҳамин бегоҳӣ дертар Йилдиз ба хоначаи таги бом рафт. Вай китоберо ба дасташ гирифт ва кӯшиш кард, ки онро хонад. Аммо диққаташро ба китоб ҷалб карда наметавонист. Баъдтар ӯ фаҳмид, ки падару модараш меҳмононро гусел карда истодаанд. Дарҳол ҷароғашро хомӯш кард. Ҳоло модараш ба боло баромада мепурсидагист, ки чӣ ҳодиса рух додааст. Аммо вай инро ба модараш низ нахоҳад гуфт. Фотима Толик оҳиста дарро кушод. Йилдиз аз ҷояш наҷунбид. Баъди рафтани модараш ӯ осуда нафас кашид. Шояд модараш саҳар дар ин бора дигар напурсад.

Йилдиз модарашро бисёр дӯст медошт. Ӯ боре дар бораи нахустин душвориҳо баъд аз ба Олмон омаданашон ба Йилдиз нақл карда буд. Дар он давра Фотима Толик хеле ҷавон буд. Забони олмониро умуман наме-

донист ва дар мамлакати бегона
ӯро зуд-зуд тарсу ҳарос фаро
мегирифт. Ёди ватан ботинашро
мисли оташ месӯзонд.

Мурод ва Йилдиз дар Олмон
ба дунё омадаанд. Ҳардуяшон
забони олмониро нисбати забо-
ни туркӣ хубтар медонанд. Пеш
аз ҳама модар тарафдори он на-
буд, ки онҳо танҳо бо кӯдакони
турк бозӣ кунанд. Ў меҳост, ки
дар Олмон фарзандонаш худро
чун дар хонаи худ ҳис кунанд.

Аммо падар пеш аз ҳама аз
пайи даромад буд. Вай як дӯкон
дошт, ки дар он ҷо мева, сабза-
вот, хӯриш ва панир мефурӯхт.
Вай маҳсулотро ҳар пагоҳирӯзӣ
бо аробааш аз бозор меовард.
Аз мағозааш на танҳо туркон,
балки аксарияти олмониҳо низ

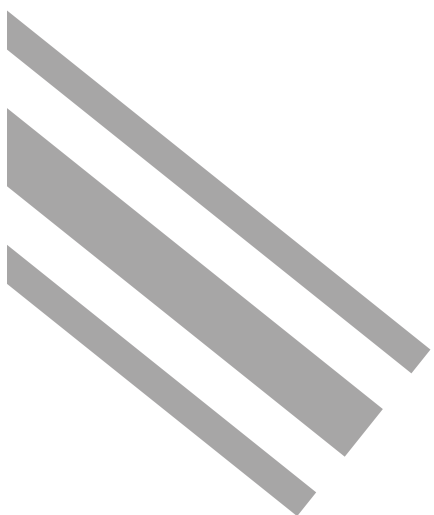
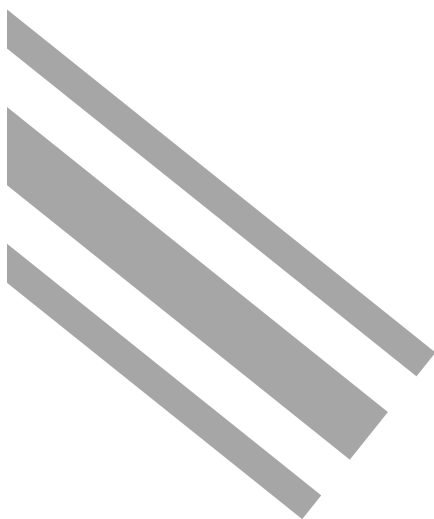
харидорӣ мекарданд. Аммо як-
чанд ҳафта пештар воқеае рӯй
дод. Нохост дар болои ҷиғпарда
(желюзи) навиштаҷоти «Туркҳо
дафъ шаванд» пайдо шуд. Инро
касе дар торикӣ бо қуттии аэро-
зол навишта буд. Модар бисёр
гирист. Мурод се бегоҳии охир
ба хона наомада буд. Аммо ӯ
муайян карда натавонист, ки ин
кори кӣ бошад? Падар осуда
буд. Вай танҳо ҳаминро мегуфт:
Инҳо ҷинояткоронеанд, ки дар
ҳама ҷо ҳастанд.

Оё инҳо ҳам мисли ҳамон се
тоссар бошанд, ки ӯро сангбо-
рон карда буданд? Йилдиз кӯр-
паро ба сараш кашида гиря кард.
Ў ногаҳон худро танҳо, натавон
ва хурд ҳис намуд.

***Аз олмонӣ тарҷумаи Нурова Зиёдамоҳ,
омӯзгори кафедраи услубшиносӣ
ва назарияи тарҷума, факултети
забонҳои романи германи***

Виктор Хуго

Кӯдак

Туркон аз он ҷо гузаштаанд. Ҳар чӣ ҳаст, вайронӣ ва азост. Аз ҷазираи Кев, ки ба шаробҳои худ меболид, ҷуз тахтасанги тира боқӣ намонда.

Саросари ин ҷазираи сарсабз, ки рӯзе бешаҳои паҳновар ва марғзорҳо ва кохҳо ва гоҳ низ шабҳангом сояи дӯшизағони рақсандаи хешро дар амвоҷи дарё мунъакис мекард, ба сахрое мубаддал шудааст.

Аммо на, наздики деворҳои сияҳфом ва ғамзада кӯдаке ҷунонӣ танҳо нишаста, бо чашмони нилгун сарафканда бар замин менигарад.

Якҷо ниғаҳбон ва такагоҳи вай гулбуни пурхорест, ки чанд дар он ғоратгарӣ фаромӯш гаштааст.

Эй тифлаки тирарӯзе, ки бараҳнапой бар ин сахраи ноҳамвор нишастай, бигӯ, ки барои сутурдани ашк аз ин чашмони обранг барои он ки барқи бозӣ ва нишот ҷои тӯфони сиришкро бигирад, барои он ки сар аз гиребони ғам берун кунӣ, чӣ бояд кард?

Эй кӯдаки зебо, чӣ меҳохӣ? Барои он ки битавон гесувони туро, ки нанги бардағӣ напазируфта ва чун шоҳу барги беи маҷнун бар рухсори диловезат ашк мерезад, бо нишоту шодӣ бар гардани симгунат аз нав ҳалқа кард, чӣ бояд дод?

Чӣ метавонад туро аз ин ғаму андуҳ наҷот бахшад? Оё ин савсани нилгуни эрониро, ки ба ранги чашмони ту канори чоҳи тирае рустааст, дӯст дорӣ?

Ё меваи дарахти калони калони тӯборо, ки агар асбе ҳамеша битозад, пас аз сад сол аз зери сояш берун тавонад шуд, меҳохӣ?

Меҳохӣ барои он ки ба рӯи ман лабханд занӣ, яке аз мурғони зебои ҷангалро, ки чун нағмасаро гардад, овозаш аз навои най нармтар ва аз оҳанги ҷағона гӯшнавозтар аст, ба ту диҳам?

Чӣ меҳохӣ? Меваи хуб ё мурғи аҷиб?

Кӯдаки юнонии обичашм дар ҷавоб гуфт: Рафиқ, ман борут ва гулӯла меҳохам.

Эй номаҳони ошиқонаи ман...

Эй номаҳони ишқу тақво ва ҷавонии ман, шумо ҳастед! Мастию нишоти шумо ҳанӯз ҳам маро сармаст медорад. Барои хондани шумо ба зону даромадаам. Бигзоред, ки як рӯзи дигар ба даврони шумо бозгардам. Бигзоред, ки бо ин ҳама ақлу некбаҳтӣ дар гӯшае пинҳон шавам, то бо шумо гиря соз кунам.

Пас, ман рӯзе ҳаҷдаҳ сол дошта ва аз хобу ҳаёл лабрез будаам! Таронагӯи умед, маро ба лой- лойи дурӯғ саргарм мекарда, дар осмони умрам ситорае медурахшидааст! Ва барои ту, ки номат ҷуз дар дил намегузарад, худое будаам!

Аммо дарег, ки кӯдаке беш набудаам, кӯдаке, ки имрӯз бо ҳамаи мардӣ пеши ӯ шармсорам!

Эй даврони рӯё ва неруӣ ва марҳамат, ёдат ба хайр бод! Чӣ шабҳо,

ки дар интизори гузаштани домоне гузашт, ё ба бўсидани дасткаши аз даст афтодае сипарӣ шуд!

Аз умр чӣ орзуҳо доштам. Орзуи ишқ ва қудрату ном! Поку мағрур ва озода будам ва дилам ба сафои комил имон дошт.

Имрӯз доно ва озмудаву бино шудаам. Агар пиндорҳои дерин дари хонаи маро, ки нолакунон мечархад, камтар бигшоянд, боке нест! Аммо чӣ мешуд, агар он рӯзгори пурсӯз, ки дар дидаи ман торик ва сиёҳ менамуд, бозмеомад ва дар канори саодате, ки инак дар сояи худ паноҳам додааст, медурахшид!

Эй солҳои ҷавонӣ, магар чӣ карда будам, ки чунин зуд аз ман гурехтед ва карона гирифтед? Шояд маро хурсанду хушдил пиндоштаед? Бо он ки дигар наметавонед бар болҳои худ парвозам диҳед, чаро боз бо чандин ҳусну ҷамол ҷилвагарӣ мекунед? Магар ман ба шумо чӣ бад кардаам?

Оҳ! Ки чун гузаштаи ширини умр ва он рӯзгори беолоиш бо ҷомаи сапед, ки ишқи мо бад- он бастааст, бар сари роҳе аён гардад, беихтиёр дар он меовезем ва ба порҳои берангу рӯе, ки аз тасаввуроти ботили ҷавонӣ дар даст мемонад, ашки талх меборем.

Ҷавонӣ мурдааст, бояд фаромӯшаш кард! Бигзорем, боди фаное, ки ўро бурдааст, моро низ ба каронаҳои мармуз раҳбарӣ кунад. Аз мо чизе нахоҳад монд. Кори мо муаммие ва одамӣ шабаҳе саргардон аст, ки мегузарад ва аз вучуди худ бар девори зиндагонӣ сояе ҳам намегузорад!

Бечора гул мегуфт...

Бечора гул ба парвонаи осмонӣ мегуфт:

- Магрес! Бингар, ки сарнавишти моро ба ҳам шабоҳате нест.

Ман мемонам ва ту меравӣ!

Бо ин ҳама якдигарро дӯст медорем ва фориғ аз одамиён ва дур аз эшон ба сар мебарем.

Бо ҳам шабоҳати бисёр дорем ва мо ҳардуро гул ном кардаанд!

Аммо афсӯс, ки насим туро ҳамроҳ мебарад ва ман пойбанди заминам.

Сарнавишти ғамангезест!

Дилам меҳост парвози туро бо дами атрогини худ дар осмонҳо муаттар созам!

Аммо на, ту бисёр дур меравӣ ва ба оғӯши гулҳои бешумор мегурезӣ. Ва ман танҳо мемонам, то бар сояи хештан, ки гирдам мегардад, бингарам.

Ту мегурезӣ ва боз меоӣ, онгоҳ дубора мепарӣ, то дар осмонҳои тоза худнамоӣ кунӣ ва бад-ин сабаб ҳар рӯз сапедадамон маро гирён мебинӣ.

Оваҳ! Эй султони ишқ, барои ин ки рӯзҳои меҳри мо бо вафодорӣ ҳамоғӯш бошад, ё мисли ман дар хок реша кун ва ё мисли худ маро ҳам болу паре деҳ.

Кайфар

Барф меборид. Кишваргушой мояи шикаст гашта ва ин бор уқоби имперотурӣ сарафканда буд.

Чӣ айёми тирае! Имперотур оҳиста бозмегашт ва Маскав дар қа-

фояш месӯхт.

Барф меборид. Зимистони абӯс баҳманвор фуру мерехт. Даштҳо аз паси якдигар ҳамчунон аз барф пӯшида буд.

Касе ба парчаму сардорони сипоҳ таваҷҷуҳ надошт. Сипоҳи азим дирӯз инак, ба галлае мубаддал шуда буд ва ҷиноҳайн ва қалби лашкар аз ҳам шинохта намешуд.

Барф меборид. Маҷруҳони сипоҳ дар шиками асбони мурда па-ноҳ мечустанд.

Дар остонаи урдугоҳҳое пароканда шайпурчиёни савор дар ҷои худ яхбаста ва ҳамчунон болои зин дар барф хомӯш монда буданд ва ҳанӯз лабон маҳҷур бар шайпурҳои рӯйин доштанд.

Аз осмон ҳамроҳи барф гулӯла ва хумпора ва оташи тӯп фуру ме-рехт. Норинҷакандозони оҳандил, ки сиблати сиёҳ ва сапедашон, ки аз ях пӯшида буд, андешаманд мегузаштанд ва аз ларзиши андоми худ дар шигифт буданд.

Барф паёпай фуру мерехт. Боди сард сафир мезад. Дар сарзаминҳое ношинос рӯи ях ва барф бараҳнапо буданд.

Аз дилҳои зиндаи мардони ҷанг нишоне дида намешуд. Он си-поҳи азим дар миёни меҳ ва барф ба рӯёе саргардон ва мубҳам ва дар осмони тира ба иҷтимоъе аз арвоҳ мубаддал шуда буданд.

Танҳои беҳадду ҳаср чун кинатӯзӣ хомӯш, бо сурате ҳавлноқ аз ҳар сӯ худнамоӣ мекард. Дасти осмон бесадо ва ором он сипоҳи га-ронро аз барфи калон кафане фароҳ месохт ва чун ҳамагӣ маргро ба чашм медиданд, танҳои маҳсустар буд...

Шоире дар дашту даман...

Шоире дар дашту даман пеш меравад. Тамошоғар ва маҷзуби та-биат ва бештар ба сози дарунии хеш машғул аст.

Дастваҳои гул, чи онҳо, ки бо як худнамоӣ аз ёқут ранг мезудо-янд ва чи онҳо, ки бар боли товусон пардаи фаромӯшӣ мекашанд, гулҳои кӯчаки зарин ва осмонранг ҳамагӣ чун ўро аз дур диданд, барои пазируфтани гирди ҳам даста мешаванд ва аз иштиёқ ха-мидасар ё танноз ва сарафроз, чунон ки шоистаи хубон аст, сар ба гӯши ҳам мебаранд ва мегӯянд:

- Бубин! Дилдодаи мост, ки мегузарад!

Дарахтони солхӯрда ва саркаши дурандеш ҳам, ки дар ҷангалҳо ба сар мебаранд, ҳама аз зери фуни вофир ва бедбунони фарсуда ва булутӣ калон, норванҳое, ки шохҳои сиёҳашон аз хаза пӯшидааст, ҳамагӣ чун уламои араб ҳангоми фаро расидани муфтии аъзам сари шохҳои сабзу риши печакҳои худро то замин пеши шоир ҳам мекунад ва дар ҷабини нуронӣ ва ороми вай хира гашта, оҳиста ба ҳам мегӯянд:

Ҷст, ҳамон марди факур аст!

Ошиқ бошем...

Ошиқ бошем! Ва ҳамеша ошиқ бошем! Вақте ишқ нест, умед ҳам нест. Ишқ овои сапедадам ва таронаи шомгоҳ аст. Медонед, ки мавҷ ба соҳил, бод ба ҷиболи куҳансол, ситора ба абрҳои гардон чӣ мегӯяд? Ҳама ба забони дил мегӯянд: Ошиқ бошем!

Ишқ сарчашмаи тафаккур ва зиндагӣ ва имон аст. Дар ишқ партавест, ки ўро пеш аз нури ифтихор ва баландномӣ вачду ҳол мебахшад ва он партави хушбахтӣ ва саодат аст!

Ҳамеша ошиқ бош! Дилҳои бебокро хоҳ биситоянд ё маломат

кунанд, аз роҳи ишқ мунҳариф наметавон кард. Ошиқ бош, то таровати рӯҳ бар зебоии ҷамол биафзой!

Ошиқ шав, то сооти зиндагиро дилпазир созӣ. Ошиқ шав, то нӯшханди пинҳони лаззоти дарунӣ дар чашмони қашангат мунъакис гардад.

Биё, то ҳар рӯз ошиқтар ва ба ҳам наздиктар шавем! Ва ҳамчунон ки дарахтон ба неруи шоҳу барг рушд мекунанд, рӯҳи мо низ ба ёрии ишқ нерумандтар шавад.

Биё, то чун оина ва тасвир, чун гул ва атр ва чун он ошиқ ва маъшуқе, ки дар сояи дарахте ништаанд, ба зоҳир ду ва дар ҳақиқат яке бошем.

Шоирон хостори хубрӯёнаанд. Зан низ бо лутфу инояти маъсуми хеш моил аст, ки ин пешониҳои бузурги мутафаккир ва сӯзонро зери болу пар гирад ва шодию нишот бахшад.

Эй хубрӯёни дилором, ба сӯи мо оед. Ту низ, эй сармоя ва оини зиндагонии ман, биё! Эй фариштаи осмонӣ, таронахон ё ашкрез ба сӯи ман ой!

Ҳақиқати вачду ҳоли шуморо мо шоирон медонем, аз он ки рӯҳи мо чизеро ба бозӣ намегирад. Шоирон чун ҷомҳои бодаанд ва занон шароби дил бад-ин ҷомҳо месупоранд.

Ман, ки дар ин ҷаҳон танҳо ҷӯёи ҳақиқатам ва он чиро, ки нишони уҷбу худпарастӣ аст, чун обе гузарон менигарам, сояи вучуди зебои туро бар дафтари худ, ҳангоме ки сар бар рӯи ман ҳам мекунӣ, аз он чи мояи ифтихори сарбоз ва подшоҳест, бартар мешумарам.

Ҳамаи орзуҳои дили мо шарораи нопойдорест, ки чун хокистар фурӯ хоҳад нишаст ва ё чун дуд бар ҳаво хоҳад хост ва аз он чизе барқой нахоҳад монд.

Ҷумлаи лаззоти зиндагӣ дар баҳорони тираи ҳаёти мо чун гулҳои нимшукуфта, аз савсану сурӣ ва райҳон пар-пару нобуд мешавад.

Танҳо ишқ аст, ки ҷовид ва поёст. Эй зани озодаи некхӯй, агар меҳоӣ, ки дар ин ҳаёти ночиз рӯҳ ва имон ва Худо бо ту бошад, посдори ишқ бош!

Ишқ шуълаест, ки ҳаргиз намемирад, гулест, ки пажмурдагӣ намегирад. Бе тарсу бим, дар ғаму шодӣ онро дар дил нигоҳ дор!

Ба духтарам

Фарзанд, мебинӣ, ки ман чӣ гуна таслими ҳаводисам. Мисли ман бош. Аз ҷаҳон канорагир шав. Хушбахтӣ ва комравой муяссар нест. Бикӯш, ки таслим ва хурсанд бошӣ.

Хуб ва меҳрубон бош. Ҷабин ба нури тақво равшан дор. Ҳамчунон ки хуршед шарори худро дар осмонҳо намоиш медиҳад, ту низ рӯҳи хешро аз дариҷаи ҷашмони осмонӣ ҷилвагар соз.

Фарзанд, дар ҷаҳон касе хушбахт ва комраво нест. Замон барои ҳама кас чизе ноқис ва нотамо аст. Чизест мубҳам ва торик, ки амали моро низ аз он сохтаанд.

Оре, ҳамаи ҷаҳониён аз сарнавишти худ нохурсанд ва безоранд. Чӣ тақдири малолангезе! Ҳамаи халқ дар пайи хушбахтӣ, аз ҳама чиз маҳруманд ва афсӯс, ки «ҳама чиз»-ро ҳам мафҳуми ночизест!

Ҳар кас дар ин ҷаҳон ба саҳми худ дар талаб ва орзуи ҳамин «ночиз» аст, ки ҳарфе, исме, андак сарвате ё нигоҳу табассуме беш нест!

Бузургтарин шаҳриёри ҷаҳон агар беишқ бошад, аз нишоту хушӣ бебаҳра аст.

Гоҳ саҳрои паҳновар низ ба қатраи обе ниёз дорад.

Одамӣ хоҳест, ки ҳамеша танҳой дар он такрор мешавад.

Агар бар мутафаккирони бузурги ҷаҳон, ки номашонро ҷовид ме-

созем, бар қаҳрамонон ва навобиғе, ки ба нерӯи мағзи худ бар мо ҳукумат мекунад, бар ин номҳои баланде, ки дар офоқи ҳаёти мо медурахшад, бингарӣ, хоҳӣ дид, ки чун чашми ҷаҳониёнро машъалосо бо нури бедареғи худ хира кардаанд, ба ғӯри сард рафтаанд, то дар сояи оромиши он ҷо андаке биосоянд.

Ин сипеҳри баланд, ки ба олом ва ранҷҳои мо огоҳ аст, бар айёми абас ва пурови ҳаёти мо ба чашми тараҳҳум менигарад ва ҳар бомдод сапедадамони моро бо ашкҳои худ мешӯяд.

Худованд дар ҳар гом раҳнамои мост ва моро бад-он чӣ худ ҳаст ва бад-он чӣ мо худ ҳастем, далолат мекунад. Фарзанди азиз, аз вучуди авлоди одам ва аз ҳар чизи ин хокдон ҳақиқате бармехезад ва он ҳақиқати пок, ки бояд бо он ҳамоҳанг шавем ва ҳар соҳибдиле бад-он метавонад расид, ин аст, ки: душманӣ набояд кард ва дӯст мебояд дошт, вагарна, аз ҳама чиз нохурсанд ва нолон бояд буд!

Ба модаре, ки кӯдакаш мурдааст

Овах! Шояд ба он фариштаи маъсуми хурдсол аз фариштагони осмонӣ сухани бисёр гуфтаӣ.

Шояд ба ӯ гуфтаӣ, ки дар осмон аз ранҷу малол хабаре нест, он ҷо ҳама чиз ҷовидон аст ва бар осмон шудан дилпазир ва некӯст.

Шояд ба ӯ гуфтаӣ, ки осмон гунбадест бо деворҳои шигифт, хиргоҳе ба рангҳои гуногуни зебо, боғе нилфомранг пур аз ахтароне ба шакли савсан ва гулҳое ба сурати ахтар...

Шояд гуфтаӣ, осмон дилангезтарин ҷоест, ки тасаввур тавон кард. Гуфтаӣ, дар он ҷо каррубиён дар айнаи дилбарӣ саргарм ва дилшодамон медоранд ва Худои меҳрубоне ҳаст, ки азизамон мешуморад.

Чӣ лаззате бартар аз ин ки бо диле чун шамъи сӯзанда саросари сол дар сарое чунон дилгушо ҳамдами Исои Масеҳ ва Марями Узро бошад?

Ва шояд! Эй модари доғдида, бо ин кӯдаки ширини нотавон нагуфта будӣ, ки дар ин зиндагонии заҳрогин ту аз онӣ ӯӣ ва ӯ аз онӣ туст.

Ба ӯ нагуфта будӣ, ки мо то хурдсолам, модар ниғаҳбони мост ва аз он пас мо пуштибони модарем. Нагуфта будӣ, ки чун пири модар

фаро расид, ниёзманди мардест, ки фарзанди ӯ бошад.

Чунон ки бояд бад-он рӯҳи наврасида нагуфта будӣ, ки бар иродаи Парвардигор одамӣ бояд рӯи замин бимонад, то дар рӯзи андуҳу малол зан раҳнамои мард ва дар рӯзи хатар мард ниғаҳбони зан бошад...

То он ки бо ҳазорон дарду дарег саранҷом ин мусибати ҷуброннопазир падида омад ва он вучуди ширини мулаввас аз даст рафт.

Афсӯс, ки қафасро дар боз ниҳодӣ ва мурғаки зебо пар гирифт!

Вичдон

Чун Қобил аз хашми Яҳува гурехт, парешонҳол ва ошуфтамӯй бо ҷамъи фарзандон, ки чарми ҷонварон бар тан доштанд, миёни тӯфонҳо ва балоҳои осмонӣ маъмане мечустанд. Шабгири он тирарӯз дар дашти фарох ба пои кӯҳе расид. Занаш аз рафтан монда буд ва фарзандонашро пой аз фарсудагӣ пеш намерафт. Падарро гуфтанд: “Пои ин кӯҳ бихобем ва андаке аз ранҷи роҳ биёсоем.” Қобилро хоб намебурд ва дар домони ҷибол андешаманд буд. Ногаҳон чун чашм бардошт, дар миёни осмони муҳиб чашме гушода дид, ки аз даруни торикӣ хира бад- ӯ менигарист.

Тарс ларза бар андомаш афканд. Бо худ гуфт: “Ҳанӯз аз ӯ дур нашудаем.” Пас фарзандони хуфта ва ҳамсари фарсудаи хешро аз

хоби хуш барангехт ва дар он дашти бепоён роҳи фирор пеш гирифт. Сӣ рӯзу сӣ шаб роҳ паймуд. Дар тамоми роҳ парешонҳол ва хомӯш буд. Аз камтарин садое ба худ меларзид. Дуздида ҳаракат мекард. Ба қафо наменигарист. Хобу озоиш надошт. Дирангро ҷоиз намешумурд...

Саранҷом дар сарзамине, ки аз он пас Ошур номида шуд, ба канори дарёе расид. Он ҷо рӯ ба фарзандон кард ва гуфт: “Ба сарҳади ҷаҳон расидаем, ин ҷо паноҳгоҳе эмин аст. Дар чунин ҷое раҳли иқомат тавон афканд.”

Вале ҳангоми нишастан чашмаш ба осмони тирафом афтод ва боз он чашми гушодаро дар каронаи уфуқ бар ҳештан нигарон дид. Аз дидани он чашм бар худ биларзид ва фарёд зад, ки: “Маро пинҳон кунед!”

Фарзандонаш ҳамагӣ ангушт бар лаб бар пайкари ларзони боби ваҳшатзада менигаристанд.

Барои он ки аз чашми хира бираҳад, ба Ёбол- падари хайманишинони саҳрои бекарон гуфт, ки: “Домони хаймаро баробари ман фуруд ор.”

Домони хаймаро фуруд оварданд ва чун деворе бо вазнаҳои сурб бар замин устувор карданд. Он гоҳ Зила- наводаи ӯ, ки духтари зарринмӯй ва дар латофат чун сапедадамон буд, пеш омад ва аз ниё пурсид, ки: “Боз аз он чашм асаре ҳаст?” Гуфт: “Оре, ханӯз бар ман нигарон аст!”

Юбол- падари онон, ки дар деҳқадаҳо шайпур ва табл менавозанд, Қобилро гуфт: “Ҳам акнун баробари ин чашми хира садде барпо кунам.”

Пас аз мифрағ деворе баровард ва Қобилро пушти он пинҳон кард. Вале он чашм аз паси девор низ бад- ӯ менигарист!

Яке аз писарони ӯ Хунух гуфт: “Бояд ҳисоре азим бароварем, чунонки ҳеч касро бад-он ёрои наздик шудан набошад ва шаҳре бо қалъаи устувор бисозем ва бегонаро бад- он роҳ надихем.”

Он гоҳ Тубил Қоин- падари оҳангарон шаҳре азим, чунонки дасти башар аз баровардани он очиз аст, бино ниҳод ва ҳангоме ки ӯ дар кори баровардани шаҳр буд, бародаронаш- писарони Анӯш ва фар-

зандони Шисро аз он дашт меронданд ва ҳар касро, ки аз он ҳудуд мегузашт, ду дида меканданд ва шабҳангом камон бар рӯи ахтарони осмон мекашиданд.

Дар андак замон санги хоро ҷойгузини хаймаҳо гашт, тахтасангҳо бо милаҳои оҳан ба якдигар дӯхта шуд ва шаҳре чун билоди дӯзах пардохта гашт ва деворҳои дар заҳомат бо ҷибол ҳамсарӣ мекард. Бар дари ин шаҳр навиштанд, ки : “ Худойро низ парвонаи духул нест”.

Ва чун аз кори сохтани шаҳр фориғ шуданд, ниёро даруни он миёни бурҷе аз санг ҷой доданд. Он гоҳ Зила ларз- ларзон пеш омад ва аз Қобил, ки ҳамчунон мабхут ва ғамзада буд, пурсид: “Падар! Он чашм нопадид шудааст?” Қобил гуфт: “На, ҳанӯз бар ман менигарад, маро чун мурдае, ки дар гӯр ниҳанд, зеро замин ҷой диҳед, то ҳеҷ кас маро натавонад дид ва ман низ касеро набинам.”

Пас дар хок даҳмае карданд ва ӯ танҳо дар он даҳмаи торик фуру шуд... Вале чун дар он зулмат бар курсӣ нишаст ва мадхали даҳма-ро бар сараш бастанд, дар он гӯри сиёҳ низ он чашм барҷой буд ва ҳамчунон бад- ӯ менигарист.

Аз шаш ҳазор сол пеш...

Аз шаш ҳазор сол пеш ҷангу хунрезӣ писанди миллатҳои ситеза-кор аст ва Худои бузург беҳуда вақти худро дар сохтани ситорагон ва гулҳо табоҳ мекунад.

Андарзҳои осмони паҳновар, ҷамоли занбақи пок ва ошӯни зарини парандагон ҳам аз ҷунуни қалбии инсонӣ ҳайратзада чизе наметавонанд кост.

Мардумкушӣ ва фатҳу зафар бузургтарин орзуи мо фарзандони одам аст, дар ҳоле ки ақвоми сиёҳпӯст аз овои табл лаззат мебаранд.

Ифтихори ҳамаи модарони мискин ва атфоли хурдсолро фидои тасаввуроти ботил ва аробаи нусрату пирӯзии хеш мекунад.

Некбахтии мо ранги таваҳхуш гирифтааст. Ба ҷанг рафтани мурдан ва дар шайпур ҷидол дамиданро мояи хушбахтӣ мешумарем!

Барқи пӯлод медурахшад, хаймаҳо месӯзад, бо рангҳои париди якдигарро ба ҷанг бармеангезем ва ҷонҳои афсурдари бо оташи

тўпҳо таҳрик мекунем.

Ва ин ҳама ба хотири ҳукмравоёне аст, ки шумо дар гӯр нарафта ба ҳам дасти дӯстӣ медиҳанд ва ҳамон вақте ки шумо дар кори гандидан ва пӯсиданед, дар майдони ҷанг лошахӯрон ва шағолон дар қустуҷӯи гӯшт гирди устухонҳои шумо мечаманд, бо ҳам аҳди муваддат мебанданд!

Ҳеч миллате миллати дигарро дар ҷавори худ зинда наметавонад дид ва барои куштани ҳасоягон оташи ҳамоқати моро бо дами хашму кин бармеангезад.

Ин яке рус аст! Мағзаширо парешон бояд кард ва сар аз танаш ҷудо бояд сохт.

Он дигар аз мардуми қарвосӣ аст! Бояд ба тирҳои паёпаяш ба хок афканд! Ин қор қамоли адл ва савоб аст. Магар на либоси сапед ба тан карда буд?

Ин дигареро ҳам нобуд мекунам ва бо хотири осуда роҳи худ мегирам. Зеро ки ӯ дар он сӯи рӯди Роин аз модар зодааст ва ин худ азим қинойте аст!

Ҷанги Русабох! Ҷанги Ватарлу! Интиқом!

Одаме, ки аз овои саҳмноке сармаст мешавад, ҷуз мардумкушӣ ва сиёҳкорӣ ҳунаре наметавонад дошт.

Албатта, метавонад аз чашмаи гуворо бинӯшад, дар гӯшае ба зону дарояд ва ба ибодати Парвардигор пардозад. Метавонад ошиқ шавад ва зери дарахти булуте дил ба андешаҳои ширин супорад.

Аммо куштани бародарон аз ин ҳама дилпазиртар ва хуштар аст!

Якдигарро пора-пора мекунанд, дар дом меафкананд, аз ҳар сӯ медаванд ва ногаҳон ифрити хавфу ҳарос дар ёли асбонашон меовезад.

Дар ҳамон ҳангом, сапедадам аз қаронаи дашт сар бар кардааст!

Оваҳ! Ростӣ, барои ман шигифтангез аст, ки мурғи саҳар нағмаса-ро гардад ва боз диле кинатӯз бимонад.

Алфред де Винӣ

Бадбахтӣ

Бадбахтӣ ҳамдӯши худкушӣ дар шаҳрҳои беравнақу рӯҳ гирди хонҳои даҳшатзадаи мо мегардад ва туъмаи хеш талаб мекунад. Ҷавоне дар айнаи сурур аз овои ӯ оҳе бармеоварад ва пажмурда мешавад. Пир низ аз диданаш чун аз шарори ҳаёт навмед мешавад, монанди баргҳои хазоне тан ба гӯр месупорад.

Ба куҷо метавон гурехт? Рӯзе бадбахтӣ дар остони хонаи ман нишаст ва аз он рӯз ӯро дар саросари айёми сиёҳи худ ҳамроҳ дорам. Дар офтобу торикӣ, ҳама ҷо болҳои шумаш чун болопӯши сиёҳе бар дӯши ман аст. Сарпанҷаи озмандаш маро дар банди андуҳу ғам мебандад ва дасти сияҳфо-

маш диламро нишони дашнаи худ месозад.

Ман ҳаёти худро ба лаззот супурда, бар шаҳавоти зиндагӣ шакарханд мезадам. Ёрони тижимағз иқболи маро месутуданд. Мани содадил низ ба некбахтии худ муътақид гашта, дили масти ғурур доштам. Аммо аз рӯзе, ки бадбахтӣ аз пеши рӯям гузаштааст, ханда аз лабонам рахт барбаста ва ҷабинам ба азои дерин бозгаштааст.

Беҳуда аз маҷолиси ҷашну сурур, фиребандагии дерин ва аз ин дил, шикастҳо ва лаззатҳои гузаштаре таваққуъ дорам. Аммо таъсири бадбахтӣ дар ҷамъи пойкӯбон аст. Бар замин ашк меборад ва сурати нафратангези худро пеши ҷашми ман бо чеҳраҳои гулозин дармеомезад.

Дар хомӯшӣ бо ман сухан мегӯяд ва шабони тираи ман бо овои ӯ

омехта аст. Ҳар гоҳ ки дунболи сукут ва осоиш ба ҷангал меравам, ӯ аз шохи дарахтон овехтааст ва дар гӯши ман чунон менолад, ки гӯй касе дар ҳоли ҷон додан аст. Аз оҳанги шумаш дилам мегирад ва чун чашм бар ситорагон бармедорам, теғ бар он тақдир аз осмон фуру овехтааст.

Ба гумони ин ки дар хоби ороме фуру шавам, сар бар даст мениҳам, аммо ҳамеша ӯ дар ҷони ман аст ва аз ин ғафлати дилнавози умр маҳрумам мекунад. Хоб, ки айёми ҳаёти моро шустушӯ ва сафо медиҳад, ин марги ҷонҳои меҳнатзада, ки ҳар касеро аз он насибе аст, илалабад аз ман гурехтааст.

Меғӯям: “Эй ифтихору баландномӣ! Инак, ки бедории ҷовидон чашмони гушодаи маро месӯзад, ту биё ва ҳаёти торики маро бо нағмаи ашъоре чанд равшан соз. Қоре кун, ки аз қадамҳои нопойдори ман лоақал бар хок асаре пойдор бимонад.”

Посуи ифтихор ин аст, ки: “Эй зодаи ранҷу дард! Меҳоҳӣ туро ба куҷо барам? Ларзон бош, зеро ки агар туро ҷовидон созам, бадбахтиро ҷовидон сохтаам!”

Оваҳ! Эй бадбахтӣ! Қадом рӯзи хучаста бар хашму кини ту даст хоҳад ёфт? Қадом даст дасти ёвар ва нерӯманди туро аз дили ман ва маро аз ин танӯри ҷонгудоze, ки ҳазар нокарда дар он фуру афтадаам, берун тавонад кашид ва аз хатар дур тавонад кард?!

Марги гург

Абрҳо монанди дуде, ки аз ҳариқ бархезад, бар қурси фурузон ва тобноки моҳ медавиданд ва ҷангалҳо то карони уфуқ сиёҳ буд.

Мо ҳамагӣ бар ҷаманҳои намнок, миёни алафзорҳои анбӯҳ ва буттаҳои баланд хомӯш ва ором мегузаштем. Ногаҳон дар зери санавбароне, чун санавбарони Лонд, нишони ҷанголи гургони муҳоҷире, ки дунбол мекардем, ба назар расид.

Пой сушт ва нафас дар сина сокист кардем ва гӯш фаро додем. Дар дашту ҷангал кӯчақтарин садое набуд. Танҳо аз фарози осмон овои маҳзуни боднамоe шунида мешуд. Зеро бод дур аз замин мевазид ва пой бар сари бурҷҳои дурафтада месуд. Дарахтони булуте, ки

зери бод бар сахраҳо хам шуда буданд, гуфтӣ сар бар даст ниҳода, ба хоб рафтаанд.

Дар он хомӯшӣ куҳнакортарин шикорчиён, ки дар камини гургон буд ва дар он чӣ мегуфт, ҳаргиз хато намекард, бар хок хуфт, нек бар замин нигарист ва гуфт, ки он нишонҳо аз чанголҳои неруманди ду гурги бузург ва ду бачаи гург аст.

Ҳамагӣ кордҳо омода кардем ва барқи лӯлаҳои туфанг ниҳон сохтем ва оҳиста миёни шохҳои дарахтон ба роҳ афтодем.

Ногаҳон се тан аз ёрон бар ҷой истоданд ва ман кунҷковро ба ҷустуҷӯ пардохтам. Дар торикӣ ду чашми шарарбор ва аз паси он чаҳор пайкари ҷалду чобук дидам, ки миёни сабзаҳо, дар нури моҳ, монанди сағони шикорӣ, ки ҳама рӯз пеши чашми мо ҳангоми бозгашти соҳиби хеш бо сукут ва нишот ба ҷастухез бармехезанд, машғули рақс буданд!

Аз бачаи гургон садое барнамехост, зеро хуб медонистанд, ки ду гоме дуртар душмани ҷонашон одамӣ дар чаҳордевориҳои хонаи худ нимхуфта дар камини эшон аст.

Гурги нар истода ва андаке дур аз ӯ, канори дарахте гурги мода, монанди он гурге, ки румиёни куҳан мепарастиданд ва Румулус ва Румуси нимхудоёни румиро шир медод, хуфта буд.

Гурги нар пеш омад, бар сари дасташ нишаст ва чанголи хамида дар хок фуру бурд. Чун ғофилгир гашта ва дарёфта буд, ки роҳи фирораш аз ҳар сӯ баста ва ҷонаш дар хатар аст, тан ба марг дод. Ногаҳон гулӯи ҷасуртарин сағони шикории моро дар даҳони шарарбори худ гирифт ва бо он ки гулӯлаҳои туфанг танашро сӯроҳ мекард ва кордҳои буррони мо чун гозанбӯрҳо аз ду сӯ бар паҳлу ва бараш менишаст, чандон гулӯи сағро зери дандон фишурд, ки муддате пеш аз ӯ ҷон дод ва дар пояш ғалтид.

Он гоҳ сағро раҳо кард ва бар мо нигарист. Дашнае бар паҳлуи ӯ нишаста бар чамани хуниш дӯхта буд ва ҷамъи туфангҳои мо ба шакли ҳилоли шуме ўро дар миён медошт.

Бори дигар бар мо назар кард, сипас бар замин хуфт, бо забон хун аз атрофи даҳон пок кард ва бе он ки ба мӯҷиби марги хеш андешад ва кӯҷактарин нолае бароварад, чашмони дурушт фуру баст.

2

Ман пешонӣ бар туфанги беборут ниҳодам ва дар андеша фуру шудам. Дар дунбол кардан ва озурдани модагург ва бачаҳои ӯ мураддад будам. Гурги мода ва гургбачагон ҳар се дар интизори падар буданд ва ба гумони ман, модагурги абуси зебо ӯро ба хотири ҳифзи гургбачагон ёрӣ накард. Модар вазифа дошт, ки атфоли худро наҷот диҳад, то эшонро ба ранҷи гуруснагӣ ошно кунад ва биёмӯзад, ки чӣ гуна аз шаҳрҳо бигрезанд ва аз одамӣ ва ҷонварони аҳлӣ, ки ба хотири луқмаи ноне пешопеши вай бо нахустин моликони саҳро ва ҷангал меҷанганд, парҳез кунанд.

3

Дар дил гуфтам, шарм бояд дошт, мо бо он ки номи бузурги инсон бар худ ниҳодаем, саҳт нотавон ва ночизем. Шумо, эй ҷонварони далер, чӣ хуб медонед, ки ин зиндагонӣ ва оломи онро чӣ гуна тарк бояд кард!

Агар дуруст андеша кунем, ки бар ин хокдон чӣ будаем ва аз худ чӣ барҷо хоҳем гузошт, дархоҳем ёфт, ки саодат танҳо дар марг ва сукут аст ва боқӣ ҷуз забунӣ ва аҷз чизе нест.

Эй мусофири ваҳшӣ! Ман туро хуб шинохтам ва охирин нигоҳи ту чун тире дар дилам нишаст! Нигоҳи ту мегуфт: “Агар метавонӣ, чунон кун, ки рӯҳат ба неруи саъйи андеша ва субот дар шахомату ғурур ба мақоми баланде, ки ин зодаи ҷангалҳо бад-он расидааст, даст ёбад. Нолидану гиристан ва ниёзманд буданро ба фурумоҷон ва забунон бояд гузошт.

Бори вазифаи сангин ва бузурги худро дар роҳе, ки дасти тақдир муайян кардааст, ба поён бар. Он гоҳ мисли ман балокаш бош, бимир ва забон ба шикоят магшой.”

Шаби моҳи декабр

Дар даврони кӯдакӣ, ки ба ма-
драса мерафтам, шабе танҳо ва
бедор дар утоқи худ нишаста бу-
дам. Ногоҳ кӯдаке фақир, ки чун
бародаре бар ман шабеҳ буд, бо
либоси сиёҳ дохил шуд ва баро-
бари ман пушти миз нишаст.

Чеҳрааш ғамгин ва зебо буд.
Сар бар дасти ман фуруд овард
ва дар рӯшноии чароғ ба хондани
китоби гушодаи ман пардохт ва то
бомдоди рӯзи дигар ҳамчунон ан-
дешаманд ва хандон буд.

Чанде баъд, ки понздаҳсола
шудам, рӯзе ором дар ҷангале
бар гулзоре мегузаштам. Ҷавони
сиёҳпӯше, ки чун бародар бо ман
шабеҳ буд, даррасид ва зери да-
рахте нишаст. Аз ӯ роҳи худ пур-

сидам. Дар як даст ҷанге ва дар дасти дигар дастае гули настаран
дошт. Дӯстона маро салом гуфт ва роҳи доманаро нишонам дод.

Дар синне, ки одам шефтаи ишқ аст, як рӯз дар утоқи худ танҳо
будам ва бар нахустин ғами зиндагӣ мегиристам. Ногоҳон ношиносе,
ки чун бародар бо ман шабеҳ буд, бо либоси сиёҳ аз дар даромад ва
дар утоқам канори оташ нишаст.

Ғамгин ва малул буд. Дасте бар осмон ва дар дасти дигар шамше-
ре дошт. Чунон менамуд, ки аз ғами ман ғамгин аст. Аммо фақат оҳе
кашид ва чун хаёле нопадид шуд.

Дар даврони айёшӣ ва булҳавасӣ як рӯз дар маҷлиси дӯстон хӯр-
дани нони бириштаеро ҷоми шаробе баргирифтам. Ногоҳ меҳмони
сиёҳпӯсте, ки чун бародар бо ман шабеҳ буд ва либоси сиёҳ дар бар

дошт, даромад ва пеши рӯям ҷой гирифт.

Зери болопӯши худ дар даст палоси сурхфои пораеро такон ме-
дод ва аз шохи хушки мурд тоҷе ба сар дошт. Дасти лоғараш дасти
маро мечуст ва ҷоми ман чун ба ҷомаш хӯрд, дар дасти сусти ва лар-
зонам дарҳам шикаст.

Соли дигар, шабҳангом пои тахте, ки падарам бар он мурда буд,
ба зону даромада будам. Канори тахт ҷавони ятиме нишаста буд,
ки чун бародар бо ман шабеҳ буд ва либоси сиёҳ дар бар дошт.
Ду чашмаш ғариқи ашк буд ва чун фариштагони андӯху ранҷ тоҷе
аз хор бар сар намуда буд. Чангаш ба хок афтода, палоси сурхаш
хунолуд ва шамшераш дар сина буд.

Ман, инак чунон бад-ӯ хӯ гирифтаам, ки ҳамвора, дар тамоми
лаҳзоти умр ӯро мешиносам. Рӯёи шигифтест ва фаришта ё шай-
тон ҳама ҷо ин сояи меҳрубон дунболи ман аст.

Пас аз чанде, ки аз оломи зиндагӣ ва пешрафт фарсуда ва бетоб
будам, барои таҷдиди ҳаёт ё аз пайи марг бар он шудам, ки аз Фа-
ронса дурӣ гирам ва дунболи умеде сафар кунам.

Дар Пиз, дар домони кӯҳи Опанин, дар Кулунӣ, канори рӯди Ран,
дар миёни дараҳои Мис, даруни коҳҳои Фулуронс, дар хонаҳои
куҳна ва рустии Брек, дар кӯҳҳои дурафтодаи Олп, дар норанҷи-
стонҳои Жан, дар боғҳои себи Вава, дар Ҳовар, канори уқёнус, дар
Лидуй ва низ он ҷо, ки дарёи Одаретик бар сабзаҳои ғӯристане ҷон
месупорад .

Ва чашмони хунбор фарсуда кардам, ҳар ҷо ки андӯх ва малол
маро ҳамроҳи хастагӣ ва тааб гардиш дод, ҳар ҷо ки дунболи тахай-
юлотӣ хеш ба тамошои ҷаҳони тозае рафтам, ҳар ҷо ки бе ҳеҷ со-
биқаи ошноӣ боз бо рӯи одамӣ ва дурӯғу фиреби ӯ рӯ ба рӯ шудам;

Ҳар ҷо ки сар дар тайи роҳ бар ду даст ниҳодам ва чун зане гиря
оғоз кардам, ҳар ҷо дидам, ки рӯҳ аз ман чун пашм аз ғӯсфандон
дар миёни хорзорҳо ҷудой мегузинад, ҳар ҷо ки хостаам бихобам
ё бимирам, боз он сиёҳпӯши тирарӯз, ки чун бародаре шабеҳи ман
аст, бар сари роҳам нишастааст.

Охир, ту кистӣ, ки пайваста дар зиндагонии ман зоҳир мешавӣ?
Аз андӯху малолат пайдост, ки тақдири шуми ман нестӣ. Аз табассу-

ми ширинат қарору бурдборӣ ва аз чашми гирёнат раҳму раҳмдилӣ эҳсос мекунам. Дидори ту маро ба вучуди Худо муътақид месозад. Дарду андуҳи туро бо ранҷу малоли ман нисбатест ва ба дӯстию муҳаббат шабеҳ аст.

Охир, номи ту чист? Фариштаи нигаҳбони ман нестӣ, зеро ҳаргиз аз он чи бар ман хоҳад гузашт, огоҳам намекунӣ. Дар шигифтам, ки аз машаққотам бохабарӣ ва ҳамчунон ранҷ бурданамро ба таҳаммул менигарӣ. Бист сол аст, ки ҳамроҳи манӣ ва намедонам туро чӣ бояд хонд. Агар аз ҷониби Худо омадаӣ, барои чист? Чаро бе он ки дар шодии ман шарик бошӣ, меҳандӣ ва бе он ки тасаллиам диҳӣ, дилсӯзӣ мекунӣ?

Шаби дӯшин низ бар ман зоҳир шудӣ. Шабе ғамангез буд. Пару бол бар даричаи утоқам меҳӯрд. Танҳо ба тахти худ ҳамида будам ва бар ҷойгоҳи азизе, ки ҳанӯз аз бўсаи оташине гарм буд, менигаристам ва медидам, ки поре аз зиндагонии ором-ором аз ман дур мешавад.

Номаҳои дӯшинашаб, торҳои зулфи ӯ ва бозмондаҳои ишқро ҷамъ мекардам. Хотироти гузашта савгандҳои вафодории ҷовидонашро дар гӯшам такрор мекард. Дар он ёдгорҳои азиз хира будам ва дастам меларзид. Бар он ашқҳое, ки дар дил хушида буд, менигаристам ва фикр мекардам, ки дидагони ӯ фардо бар онҳо ба чашми ошно наменигаранд.

Он ёдгорҳои айёми саодатро дар порчае печидам. Бо худ мегуфтам, он чи аз зиндагонии мо мемонад, тори мӯе беш нест. Чун ғавво-се, ки дар жарфи дарё ғӯтавар гардад, ғариқи гирдобӣ он ҳама фаромӯшӣ будам. Аз ҳар сӯ бар қасди наҷот ғӯта мезадам ва дур аз чашми ҷаҳониён танҳо бар ишқи дар хок рафта мегиристам.

Меҳостам он ганҷи гаронбаҳоро бо муми сиёҳе муҳр занам. Меҳостам онро бад-ӯ боздихам, вале мураддад будам ва мегиристам. О ваҳ! Эй зани сустройии камақли худхо! Бо ин ҳама, он чиро ки бар мо гузаштааст, ба ёд хоҳӣ дошт. Охир барои Худо фикру ақидаи худро аз чӣ ворун ҷилва бояд дод? Агар маро дӯст намедоштӣ, он ашқбориҳо, он гиряҳои гулӯгир ва он нубаҳо чӣ буд?

Оре, ту ҳам ранҷ мекашӣ, ашқ мерезӣ ва фарсуда мешавӣ, аммо

хаёли ту ҳамеша моро ба якдигар хоҳад пайваст.

Хуб, бирав, Худо ҳофиз! Бирав ва кибру худхоҳиро низ бо дили сарди хеш бибар. Медонам, ки дар даврони финоқ соатшуморӣ хоҳӣ кард. Дили ман ҳанӯз ҷалду ҷавон аст ва илова бар бадихое, ки аз ту дида, дарду малолҳои тоза низ таҳаммул метавонад кард.

Бирав! Бирав! Табиати ҷовидон туро аз бисёр чизҳо маҳрум хо-стааст. Эй тифлаки мискин, ки шефтаи ҷамоли хешӣ ва аз авфу бахшоиш беҳабарӣ, бирав ва тақдирро пайравӣ кун. Касе, ки туро аз даст диҳад, аз ҳама чиз маҳрум нест. Эй Худои ҷовидон, ишқи фарсудаи моро ба дасти бодҳо супор! Ва ту, эй касе, ки дилам ба сахтӣ гирифтори ғамат буд, агар ҷудоиро писандидаӣ, барои чӣ боз дӯстам медорӣ?

Ғариқи ин афкор будам, ки ногаҳон дар он тирашаб касе оҳиста ба дарун хазид. Сояшро бар пардаи утоқ дидам. Омад ва бар тахти хобам нишаст.

Эй хомӯши паридаранги сиёҳчома, кистӣ? Эй мурғаки ғамгини зу-дпар, аз ман чӣ меҳоҳӣ? Оё ин хаёле абас ё сурате аз ҳуди ман аст, ки дар оинае менигарам?

Эй тасвири ҷавонии ман, охир кистӣ? Ба ман бигӯ, ки аз чӣ пайва-ста туро дар ҳама ҷо мебинам. Эй меҳмони гӯшагир, эй пазираандаи олом ва дардҳои ман, дар ин хокдон аз чӣ маро дунбол мекунӣ? Ки-стӣ? Оё бародаре ҳастӣ, ки ҷуз дар айёми ашкборӣ ва малол зоҳир намешавӣ?

Тасвири хаёли:

-Дӯсти ман, падари мо падари туст. Ман фариштаи ниғаҳбони ту ва сарнавишти шуми одамӣ нестам. Намедонам дар ин лою лаҷане, ки бар он ба сар мебарем, дӯстонам ба кадом сӯ мераванд.

Ман Худо ё шайтон нестам ва ту вақте ки бародарам хондӣ, рост гуфтӣ. То охири рӯзи ҳаёт ба ҳар ҷо равӣ, ман низ он ҷо хоҳам буд ва саранҷом бар санги гӯрат хоҳам нишаст.

Тақдир дилатро ба ман супоридааст. Агар дардманд ва малул гаштӣ, бе тарсу бим ба сӯи ман ой. Туро ҳамроҳ хоҳам шуд, вале даст ба дастат нахоҳам дод. Зеро, эй дӯсти азиз, номи ман Танҳой аст.

Ба як гул

Эй гули кӯчаки азиз, эй ёдгори дилҷӯи дилором, аз ман чӣ меҷӯӣ?
Чунин нимҷону ишвасоз кӣ туро назди ман фиристодааст?

Дар ин бастаи дарбаста роҳе дароз паймудай. Бигӯ, ки чиҳо дидаӣ ва он дасте, ки туро аз гулистон чид, ба ту чӣ гуфт?

Оё гуле хушкида ва дар остони маргӣ?

Ё он ки дилат розе нухуфта дорад ва дар кори бозшукуфтан аст?

Дар ранги сапедат садоқате ғамангез мушоҳида мекунам, аммо ранги баргат аз умеди андешаноке ҳикоят мекунад.

Барои ман чӣ пайғом дорӣ?

Сухан бигӯй. Номаҳрам нестам. Оё сабзии ту рамзею бўят рози пӯшидааст?

Эй пайғомгузори мармуз, агар чунин аст, оҳиста сухан гӯй ва агар чунин нест, хомӯш бимон ва ҳамчунин шоду хандон бар қалби ман ҷой гир.

Ман он дасти пур аз лутфу ҳавасе, ки ҳуққаи беранги туро ба риштае нарму нозук бастааст, мешиносам. Эй гули кӯчак, Фидиёс ва Прокситал ҳам назيري чунин дасте наметавонанд сохт, магар он ки дасти Ноҳид сармашқ созанд.

Дасте сапеду нарм ва зебову садик ва бартар аз инҳост ва агар касе онро молик битавонад шуд, ганҷе ба даст овардааст.

Аммо соҳиби ин даст бисёр афиф ва сахтгир аст.

Эй гули зебо, аз хашми ӯ бим бояд дошт. Чизе мағӯй ва маро бигзор, то бо хаёлаш дилхуш бошам.

Ба ёд ор

Вақте ки сапедадам бо биму ҳарос кохи сеҳромези худро бар хуршеди фурузанда мегушояд, маро ба ёд ор.

Вақте ки шаби андешаманд ниқоби симгун ба сар мекашад, маро ба ёд ор.

Вақте ки дилат дар ҳавои лаззату сурур дар сина метапад, замоне, ки танҳой ва торикӣ тахайюлотӣ лазизи шабонаро дар ту бедор мекунад, ба овое, ки аз даруни ҷангалҳо бармеояд, гӯш кун. Мегӯяд:

маро ба ёд ор.

Вақте ки дасти қазо маро ҷовидона аз ту ҷудо кард, вақте ки ғаму дурӣ ва гузашти солҳо ин дили навмедро пажмурда сохт, ба ишқи андӯхзои ман ва охирин видоӣ мо андеша кун!

Дурӣ ва замон пеши ишқ ҳеч аст. Дили ман то вақте ки метапад, ба ту хоҳад гуфт: маро ба ёд ор.

Вақте ки ин дили шикаста зери хоки сард дар хоби ҷовидон шуд, маро ба ёд ор.

Вақте ки гули ягонаи гулбуни гӯри ман ором шукуфта шуд, маро ба ёд ор.

Дигар туро нахоҳам дид, вале рӯҳи ҷовидонам чун хоҳари меҳрубоне ҳамеша бо ту хоҳад буд ва шабҳангом овое истиғосакунон ба ту хоҳад гуфт, ки: маро ба ёд ор...

Интишороти Донишгоҳи Техрон

Ашъори мунтахаб аз шоирони румонтики Фаронса

Тарҷумаи Насруллоҳи Фалсафӣ-устоди Донишгоҳи Техрон

Соли 1341 (фарвардин)

**Аз хатти форсӣ
баргардони Равшани Ҳамроҳ,
устоди ДДОТ ба
номи Садриддин Айни**

The background of the image is a vibrant, warm-toned collage of spring flowers. In the upper right, there are delicate white cherry blossoms with pink centers. In the lower left, there are bright yellow daffodils with green stems and leaves. The overall color palette is dominated by yellows and greens, creating a cheerful and sunny atmosphere.

**Ба маҷаллаи
«Навруста»
обуна шавед!**